Л. 10045.

СТАРА
СЛОВЕНСКА ГРАМАТИКА

ЗА

БОГОСЛОВИЈЕ и ГИМНАЗИЈЕ.

САСТАВИО
ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

ТРЕЋЕ ИЗДАЊЕ.

ПАНЧЕВО 1880.

НАКЛАДОМ КЊИЖАРЕ БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА.

ШРАЈБЕРОВЕ велике природописне слике за зид, српско издање, препоручено од в. школског савета, 20 колорираних таблица; првих 5 таблица садржавају сисавце 7.25
других 5 таблица тице 7.25
трећих 5 таблица амфибије, рибе и т. д. 7.50
четвртих 5 таблица растиње 7.50

ШКОЛА основнога цртања за народне школе. Систематично уредио и кратким уводом снабдео Петар Мужак ф. 1·80

ХЕРБАРИЈУМ. Збирка од 200 домаћих биљака, које су према потреби наших школа као и саме науке, најлепше састављене од проф. Мите Петровића 40.—
— — збирка од 100 биљака 20.—

ГЛОБУС српски 8" у пречнику 6.70
„ 8" с меридијаном 15.75

Књиге за децу:

1. Што је дикла навикла од Фр. Хофмана 35 н.
2. Јагњешце од Хр. Шмида 30 н.
3. Ко греши роб је греху од Д. Јосића 40 н.
4. Моралне приповетке за децу са 2 слике 20 н.
5. Зао друг од П. Деспотовића 20 н.
6. Дела славних људи. Од Јов. Шарића са више слика 30 н.
7. Дете на Алпима од Ф. Хофмана 40 н.
8. Дечко на Холголанду „ „ 35 н.
9. Богат и сиромах „ „ 24 н.
10. Девојачки свет од М. Петровића. Награђено од „Матице српске“ ф. 1·—
11. Котарчица цвећа од Шмита, превео Д. Јосић 40 н.
12. Шарен свет за малу децу са *бојадисаним сликама* 10 н.
13. Дечија забава, са *бојадисаним сликама* и шареним тврдим корицама 24 н.
14. Робинзон Крусе. Велика књига са дивно бојадисаним сликама и елегантним тврдим корицама 70 н.

ЧЕСТИТКЕ о имендану, новој години и крсном имену за децу од П. Д. друго издање 20 н.

СТАРА
СЛОВЕНСКА ГРАМАТИКА

ЗА БОГОСЛОВИЈЕ И ГИМНАЗИЈЕ

САСТАВИО

ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ

193644.

ТРЕЋЕ ИЗДАЊЕ.

ПАНЧЕВО, 1880.
НАКЛАДА КЊИЖАРЕ БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА.

10045

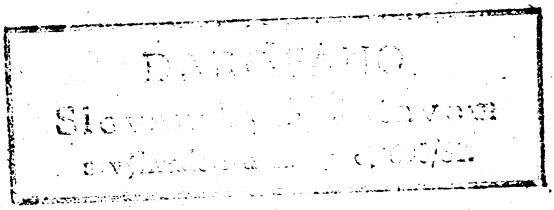

Штампарија браће Јовановића у Панчеву.

I. II. III. IV. ДИО ГРАМАТИКЕ

НАУКА

о

гласовима, облицима, основама и реченицама.

Paradigma = Wortgestalt, Form

Кад сам ову граматику састављао, имао сам пред собом ова дјела: Vergleichende Lautlehre der slavischen Sprachen од Миклошића 1852.; Vergleichende Formenlehre der slav. Sprachen од Миклошића 1856.; Vergleichende Stammbildungslehre од Миклошића 1875.; Vergleichende Syntax од Миклошића 1868.—1874.; Altslovenische Lautlehre од Фр. Миклошића. Dritte Bearbeitung 1878,; Ueber die zusammengesetzte Deklination in den slavischen Sprachen 1871.; Das imperfect in den slavischen sprachen 1874.; Beiträge zur altslovenischen Grammatik 1875.; Altslovenische Formenlehre in Paradigmen 1874.; Vergleichende Wortbildungslehre der slav. Sprachen (zweite Auflage) 1876.; Ueber den Ursprung der Worte von der Form Altslov. **Trêt** und **trat** 1878. Ова су сва дјела од Фр. Миклошића. Handbuch der altbulgarischen (Altkirchenslavischen) Sprache v. A. Leskien 1871.; Gramatika jezika hèrvatskoga osnovana na starobugarskoj slovenštini napisao V. Jagić. Dio pèrvi. Glasovi 1864.; Старославянская граматика учебникъ для гимназій (одобренъ ученымъ комитетомъ министерства народнаго просвѣщенія) составилъ М. Колосовъ, професоръ варшавскаго университета. Изданіе 5-е 1876. Die Formenlehre der kirchenslavischen Sprache erklärend und vergleichend dargestellt v. Dr. Aug. Schleicher 1852.; Српска синтакса написао Ђ. Даничић 1858.; критика Јагића на Миклошића: Altslovenische Formenlehre in Paradigmen; Beiträge zur altslo-

venischen Grammatik; das imperfect in den slav. sprachen. Види Archiv für slavische Philologie I.; Beiträge zur Deklination in den pannonisch-slovenischen Denkmälern des altkirchenslavischen од R. Scholvina; Граматика церковно-славянскаго языка изложенная по дрѣвнѣйшимъ онаго письменнымъ памятникамъ составлена Академикомъ А. Х. Востоковымъ 1863.

Између свијех овијех дјела најглавнија су Миклошићева, која су мени за основу служила. Гдје је Добровски стао, ту је Миклошић продужио и он је творац старе словенске граматике. А које сам још расправе употребио видјеће се из саме моје граматике, на које се ја позивам у примједбама.

Граматика Добровскога, која је 1822. г. изашла на свијет, има данас за нас само историјске вриједности, за то је горе и нијесам навео. Колосова граматику сам овдје навео само ради онијех, који не знају за њу, иначе нијесам се могао из ње ништа користити и држим да је врло неудесно написана за ученике, а има у њој и кривих тумачења. Из Јовановића граматике церковнославянскаго языка 1851. нијесам се такође могао користити ништа, јер она стоји испод сваке критике и да се послужим ријечима Шлајхеровим заиста је чудо да је могла угледати свијета послије дјела Копитара, Востокова, Миклошића. Сва остала дјела, која сам овдје навео изредна су, на која се сваки учитељ без сваке сумње ослонити може ради тумачења појединих мјеста у мојој граматици, коју сам са свијем у кратко написао, на што су ме водили разлози педагошки. Пуштајући ову књигу у свијет молим оне људе, који се разумију у овоме да најжешћи суд о њој

изреку, јер само тако можемо доћи до ваљаних ручних школских књига, од којих много зависи напредак цијелога нашег народа.*)

У Карловцима

Јован Живановић.

*) Осим Јагићевих „Glasova“ изашла је код Хрвата „Slovnica jezika staroslovenskoga složio Vjek. Novotni. U Zagrebu 1876. Ова је словница у науци о гласовима збрка старога словенскога језика и српско-словен. и хрватско-словенскога и колико вриједи, видјеће учитељ из критике у „Јавору“ за год. 1877. бр. 1. 2.

ПРИСТУП.

1.

Како се звао онај народ, који је говорио старим словенским језиком?

Народ, који је говорио старим словенским језиком, звао се Словени.

2.

А за што језик тијех Словена зовемо данас старим словенским, а не само словенским?

Ми зовемо језик овај за то данас старим словенским за разлику од словенскога (крањског) језика.

3.

Гдје је отаџбина[1]) тијех Словена?

Отаџбина је Старих Словена била Панонија. Ми кажемо била је, јер данас Старих Словена више нема, али њихов језик ипак живи у црквама српским, руским и бугарским.

4.

Књижевни диалекти старога словенскога језика.

Стари словенски језик има своје књижевне диалекте, и то: руско-словенски, српско-словенски, хрватско-словенски и бугарско-словенски.

5.

За што се зову ови диалекти књижевни?

Ови се диалекти зову за то књижевни, јер се

---

[1]) Како стоји с овијем питањем, може се видјети у „Извештају о православном богословском училишту у Сремским Карловцима за школску г. 1876-7.“

нијесу никад говорили, него су Руси, Срби, Хрвати и Бугари примивши стари словенски језик за црквеи и књижеван, измијенили му њеке гласове, које нијесу имали према гласовима својих језика, те отуда постадоше књижевни диалекти: руско-словенски, српско-словенски, хрватско-словенски и бугарско-словенски.[1])

6.

Почетак књижевности старе словенске.

Стара словенска књижевност почиње у деветом вијеку у Панонији с доласком св. Ћирила и Методија.

7.

Слова Старих Словена.

Слова су Старих Словена двојака: глаголска и ћириловска.

8.

Која су слова старија?

Најславнији научењаци, који се овијем бавише и баве, тврде да је глаголица старија од ћирилице.[2])

9.

Стари словенски споменици.

Стари словенски споменици, у којима је чист

---

[1]) Разлике овијех књижевних диалеката ваља учитељ да покаже својим ученицима на табли, и ако их буде добро разјаснио, добро ће доћи ова граматика за изучавање ма којега овога диалекта књижевнога, за то и држимо да би излишно било кад би написали граматику руско-словенскога или црквено-словенскога диалекта засебно за богословију.

[2]) Да ово учитељ ученицима добро разјасни ваља прије да прочита из енциклопедије Ерша и Грубера под glagolitisch од Миклошића и Pismo slovjensko od dr. Fr. Račkoga и т. д.

стари словенски језик, којим су Стари Словени говорили у Панонији, јесу: Зографско јеванђелије, Глаголита Клочев, Асеманово јеванђелије, кодекс супрасалски, остромирово јеванђелије и т. д. На основу овијех и оваковијех споменика написана је ова наша граматика.

10.

Како се дијели граматика?

Граматика се дијели на четири дијела: на науку о гласовима, на науку о основама, на науку о облицима и на науку о реченицама.

I.

НАУКА О ГЛАСОВИМА.

1.

СЛОВА.[1])

Ћирилов.		број,	име	Ћирилов.		број,	име
А	а	1	азъ	Ф	ф	600	фрътъ
Б	б	—	боукы	Х	х	700	хѣръ
В	в	2	вѣдѣ	Ѡ	ѡ	800	ѡтъ
Г	г	3	глаголи	Щ	шт	—	шта
Д	д	4	добро	Ц	ц	900	ци
Є	є	5	єсть	Ч	ч	90	чрьвь
Ж	ж	—	живѣте	Ш	ш	—	ша
Ѕ	ѕ	6	ѕѣло	Ъ	ъ	—	єръ
З	з	7	земьꙗ (землꙗ)	Ы	ы	—	єры
				Ь	ь	—	єрь
И	и	8	иже	Ѣ	ѣ	—	ѣть
І	ї	10	і	Ю	ю	—	юсъ
К	к	20	како	Ꙗ	ꙗ	—	ꙗ
Л	л	30	людиє	Ѥ	ѥ	—	ѥ
М	м	40	мысльте	Ѧ	ѧ	900	ѧ
Н	н	50	нашь	Ѫ	ѫ	—	ѫ
О	о	70	онъ	Ѩ	ѩ	—	ѩ
П	п	80	покои	Ѭ	ѭ	—	ѭ
Р	р	100	рци	Ѯ	ѯ	60	ѯи
С	с	200	слово	Ѱ	ѱ	700	ѱи
Т	т	300	твръдо	Ѳ	ѳ	9	ѳита
Оу	оу	400	оукъ	Ѵ	ѵ	—	ѵжица(ѵкъ?)

2.

Слова су или самогласна или сугласна.

---

[1]) У књизи „Vitae sanctorum. Viennae“ 1847. Ф. Миклошић је критички исправио имена слова.

3.

О САМОГЛАСНИМ СЛОВИМА.

Самогласна слова или су тврда или мека. Тврда су: **а, о, оу, ъ, ы, ѫ,** јер се грлена слова не претварају кад стоје пред њима у пискава или непчана. Мека су: **є, и, ь, ѣ, ѧ,** јер се претварају пред њима грлена слова у пискава или непчана, н. п. **грѣхъ, грѣшє, грѣси, грѣсѣ; дроугъ, дроуже, дроузи, дроузѣ** и т. д.

4.

У старом словенском језику самогласна: **а, є, и, о, оу,** одговарају таким истим самогласнима у српском језику.

5.

Самогласна **ѧ** и **ѫ** изговарају се кроз нос, дакле **ѧ**=ен, **ѫ**=он.[1]) н. п **рѧдъ** изговори **рєндъ**; **рѫка** изговори **ронка**. Слову **ѧ** одговара српско **е**, а **ѫ** одговара српско **у**. Н. пр. **свѧтъ** = свет, **мѫжь** = муж.

6.

ъ и **ь** зову слабим самогласнима, којима од-

---

[1]) Учитељ ваља да ово ученицима својим разјасни доказима. Доказа има: I. графички. II. етимолођијски. III. историјски. IV. граматички. Први је Востоков, који је доказао да се споменута слова изговарају кроз нос. О овоме види: Glasovi od Jagića; Vergleichende Lautlehre од Миклошића 1852.; Altslovenische Lautlehre од Миклошића Dritte Bearbeitung; Wie lautete ѫ bei den alten Bulgaren од Јагића: Archiv III. Band стр. 342; Zur Frage nach dem ursprünglichen Lautwerth der slavischen Nasalwocale од А Потебње: Archiv III. Band 614.

говара српско а. н. п. **сънъ** = сан, **дъждь** = дажд, **мьгла** = магла, **стьꙁа** = стаза. Устаром словенском језику изговарај ъ као кратко **оу**, а ь као кратко **и**.

7.

Слово **ѣ**[1]) изговара се у старом словенском језику као **е** код Словенаца или као **é** код Мађара (између **е** и **и**) и одговара српском **е** по источном говору, или **и** по западном, или **је**, **ије**, **и** по јужном. н. п. **лѣпъ** = леп, лип, лијеп; **вѣра** = вера, вира, вјера и т. д.

8.

Слово **ы** изговара се од прилике као немачко **ü**, и као што му спољашњи облик свједочи састоји се из ъ и **и**. н. п. **благы** = благъ + и. Српски језик нема тога гласа.

9.

Јесу ли у ријечима **връхъ**, **връвь**, **отъвръзѫ**, **плъть**, **плъкъ**, **р** и **л** вокали или конзонанти?[2])

ГЛАСОВНИ ЗАКОНИ САМОГЛАСНИХ СЛОВА.

10.

Изједначивање самогласних слова.

Изједначивање самогласних слова бива а) у

---

[1]) **ѣ** у глаголици у почетку ријечи и послије самогласних слова = ја.

[2]) О овоме Миклошић са свијем друкчије мисли, него остали научењаци. Тако он мисли да су у наведеним ријечима **р** и **л** вокали, а Шлајхер (Formenlehre стр. 50.), Јагић (Гласови стр. 18.) да су конзонанти. Разлоге Миклошића наћи ће учитељ у Vergleichende Stammbildungslehre der slavischen Sprachen v. Fr. Miklosich 1875. у уводу.

сложених придјева у генитиву, дативу и локалу једнине мушкога и средњега рода; н. п. **благаѥго** = **благааго**; **благоуѥмоу** = **благоуоумоу**; **блазѣѥмь** = **блазѣѣмь**. б.) у инструменталу једнине и локалу множине у именица средњега рода на **ніѥ** н. п. **посъланніѥмь** = **посъланнимь**; **дѣланнихъ**. в.) У садашњем времену код глагола пете врсте првога раздјела, н. п. **съзъиваатъ** = **съзъиваѥтъ**, ~~**възлагаатъ** = **възлагаѥтъ**~~ г.) Код глагола у имперфекту н. п. **дѣлаахъ**.

11.

Слијевање или сажимање самогласних слова.

Слијевање по два самогласна у једно самогласно слово бива у сложених придјева, н. пр. **добраго** = **добраго**; **добрѣѣмь** = **добрѣмь**. У другом пређашњем времену код глагола, н. п. **дѣлаахъ** = **дѣлахъ**. У заповједном начину, н. п. **плєте-и-те** = **плєтѣте**.

12.

Продуживање самогласних слова.

Кад сугласно слово у једној ријечи испадне, онда у накнаду продуљује се самогласно слово, н. п. **є** у **ѣ**, **о** у **а**, **ь** у **и**, н. п. од **рєк-х-ъ** добијамо **рѣхъ**, ~~**од проводєх добијамо провасх** и т. д.~~

13.

Зијев.

Кад дођу два самогласна слова једно до другога, а не припадају једном слогу, онда постаје зијев. Стари словенски језик не подноси зијева изузевши оно што је речено у § 11, н. п. би-ј-е-ши, дѣла-ј-е-ши. Дакле умеће се ј због зијева.

14.

Јачање самогласних слова.

Јачање је кад на мјесто слабијега самогласног слова долази јаче, и има три врсте:

а.

ъ	є	о	а
гнати (м. гънати)	женѫ	погонъ	поганѩти

б.

ь	и	ѣ (ои)	аи
цвьтѫ	процвитати	цвѣтъ	
	вити	вѣньць	
		ꙁаꙗои	
	пити	напои	напаѩти

в.

ъ	ы	оу (ов)	ав
дъхнѫти	дыхати	доухъ	
		слоути	славити
		словѫ	

14.

Друга врста изједначивања.

(Сугласна утјечу на самогласна.)

Друга је врста изједначивања гдје сугласно слово утјече на самогласно. Кад се основа једне ријечи свршује на непчано или пискаво сугласно слово, онда се наставак или уметак, који почиње са **о** мијења на **є**, **ѣ** на **и**, **ы** на **и**, **ъ** на **ь**; н. п. испореди **краѥмь** са **рабомь**, **колѥѭ** са **рыбоѭ**, **вызѥмъ** са **сѣкомъ**, **важѥмъ** са **жегомъ**, **отьцѥмь** са

рабомь, конн са рабѣ, притъун са ржцѣ, отьци са въстоцѣ, кран са рабъі и т. д.

16.

Слабљење самогласних слова.

Слабљење је самогласних слова противно јачању т. ј. кад од јаких самогласних постају слаба; н. п. испореди рекж са рьци, бнюнъ са бьюнъ, безаконние са безаконье, жидж са жьдати, пишж са пьсати, цвисти са цвьтж.

ГЛАСОВНИ ЗАКОНИ СУГЛАСНИХ СЛОВА.

17.

Диоба сугласних слова.[1])

	тренутна сугласна		трајна сугласна	
	ТВРДА	МЕКА	ТВРДА	МЕКА
грлена	к	г	х	
непчана			ш, ч,	ј, л̂, н̂, р̂, ж
зубна	т	д		
уснена	п	б		в
пискава			с, ц,	з
течна				р, л, м

[1]) Стара словенска сугласна слова имају исте гласове као и у српском језику. **S** изговара се као дз исто као и у српском: **дзиндзов, дзора.** Учитељ нека прочита о овом слову расправу у „Radu jug. akad. knj. IX.“ О Slovima **S**, **Z**, од Фр. Миклошића. Такође биће у старом словенском као и у мало-руском језику тројако л т. ј. л, л̂ и ł, као: людние, летѣти, лани. Ово пошљедње л друкчије се изговара код Мало-Руса, него што се прво л и друго меко л̂. Миклошић мисли да

18.

Мијењање сугласних слова бива од утјецања сугласних на сугласна, или самогласних на сугласна (изједначивање и разједначивање).

19.

Изједначивање сугласних слова.

Изједначивање сугласних слова или је потпуно или непотпуно.

20.

Непотпуно изједначивање.

а.)

СУГЛАСНА УТЈЕЧУ НА СУГЛАСНА.

Изједначивање је непотпуно кад сугласна не

је могуће да су и Стари Словени имали ово пошљедње л у ријечи ланн. Види Altslovenische Lautlehre. Dritte Bearbeitung v. Fr. Miklosich 1878. У старом словенском језику има још и слово ĝ, које се биљежи у страним ријечима кад долази пред є и н. Н. п. анъĝелъ. Тако има и слово ĉ у страним ријечима пред є, н, ѧ, ь, ѵ. Н. пр. сакєларь, и ĉх пред н: раĉхиль. г и ĉ одговарају у српском језику ђ и ћ, н. пр. анђео, Мађедонија.

Слово ĝ налази се у супрасалском кодексу. И Клочев глаголита има за ĝ особито слово, а тако исто и Асеманово јеванђелије има опет друкчији облик за слово ĝ, који ми не можемо овдје обиљежити, јер штампарија гдје се ова граматика штампала, нема глаголских слова. С тога и у почетку ове граматике нијесмо могли глаголских слова уврстити, што се требало учинити. Ѕ долази у ст. слов. језику ондје, гдје је постало по законима гласовним од г, н. п. мъногн.

постану једно другом са свијем једнака, него тек налик. Овамо иде дакле оно правило: мека слова могу стајати пред меким, а тврда пред тврдим, н. н. ѕдравъ = съдравъ, бесконьчьнъ = безъ-коньчьнъ.

21.

і послије сугласних.

б.)

Уснена слова кад дођу пред і онда између њих и і умеће се л, н. п. коуплѭ мјесто коупѭ, люблѥнъ мјесто любѥнъ.[1])

22.

Кад дође послије зубних сугласних слова і, онда послије т мијења се і на ш, а послије д мијења се і на ж, дакле тш, дж, која сугласна мијењају мјеста своја, те добијамо шт, жд, н. пр. вратнѫ = вратѭ = вратшѫ = враштѫ; роднѫ = родѭ = роджѫ = рождѫ и т. д.

23.

Кад стоји і послије грлених к, г, х, онда се ова грлена са і спајају у непчана[2]), н. п. плачѫ мјесто

---

[1]) У старијим споменицима има примјера и без л, н. п. оставьѥнъ, ѕемьѭ. На овоме би могао учитељ употребити да покаже ученицима својима како се развијао стари словенски језик.

[2]) Од плакѭ постаје плачѫ кад се к и і узајамно непотпуно изједначе, те од к і добијемо т–шн = ч. н. п. плакнє–шн = платнє–шн = платіє–шн = платжє–шн = платшє–шн = плачє–шн. У плакнє–шн се к изговара у стражњем дијелу од уста, а н у предњем дијелу од уста, дакле заједно се не могу изговорити, те к да би се могло са н

плакѭ лъжѫ мјесто **лъгѭ, пашѫ** мјесто **пахѭ.** Има примјера гдје од **кі**, постаје **ц**, а од **гі ꙁ**, н. п. **отьць** од **отькіъ, стьꙁа** од **стьгіа.**

24.

Кад стоји **і** послије пискавих сугласних, онда пискава са **і** дају непчана путем слијевања, н.п. **пнснє-шн = пнсіє-шн = пнше-шн; кланці-ѫ = клну-ѫ.**[1])

у предњем дијелу од уста спојити, мијења се на **т**, а **н** се претвара у **і** ради зијева, дакле добијамо **платіє-шн.** **і** послије **т** мијења се на **ѫ**, које се изједначује са **т**, те постаје **ш**, дакле **плат-шє-шн**, а **тш** једнако је **ч**: **плачє-шн.** Да се **ј** послије **т** и **д** претвара у **ѫ** види се из старога словенскога језика, н. п. **вратн-є-нъ = вра-ті-є-нъ = вратѫ-є-нъ = вратш-є-нъ = вра-шт-є-нъ.** Испореди с овијем грчко: ἐλάσσων = ελαχιων = ελατιων = ελατζων = ἐλατσων = ἐλασσων. Вид. програм гимназије карловачке од г. 1879. Altsl. Lautlehre v. Fr. Miklosich. Dritte Bearbeitung и Handbuch der Altbulgarischen Sprache v. A. Leskien.

Како пак од **нскі-ѫ** постаје **нсу-ѫ**, а од овога **нштѫ** протумачио је Лескиен у „Archivu für slav. Philologie I. стр. 59 и по овом ваља учитељ да и протумачи ово својим ученицима.

[1]) Вид. програм гимн. карловачке од год. 1879.

Ваља још запамтити кад **ꙁ-ѫ, с-у** једно до другога дођу, онда од **ꙁ-ѫ** постаје **жд**, а од **с-у** постаје **шт**, н. п. **бештнсльнъ = бесунсльнъ, нждєнѫ = нꙁженѫ.** Како ово ваља протумачити наћи ће учитељ у „Archivu für slav. Phil. I. 60 гдје је ово врло лијепо протумачио Лескиен.

25.

в)

САМОГЛАСНА УТЈЕЧУ НА СУГЛАСНА.

Кад грлена сугласна стоје пред наставцима, који почињу са є и ь, онда се претварају у непчана, н. п. ѵловѣѵє, пєѵєшн, ѵловѣѵьство, Боже, жєжєшн, божьство; доушє, връшєшн, страшьнъ.

26.

Грлена пред наставцима н и ѣ за падеже и лица претварају се у пискава; а кад н и ѣ нијесу наставци за падеже и лица, него други какви онда се грлена претварају у непчана, н. п. плъкъ, плъцн, плъцѣхъ, плъѵнти сѧ, тєкѫ, тьцн, тоѵнти; дроѵгъ, дроѵзн; дроѵжнти сѧ; страхъ, страсн, страшнти сѧ.[1])

Даље ваља још и ово запамтити: т и д код неколико ријечи пред л мијењају се на с, н. п. ѵнс-ло од ѵьт, гѫс-лн од гѫд. Ово бива по закону непотпунога изједначивања, гдје се тренутна сугласна т, д са трајним сугласним л изједначују.

[1]) ск пред наставцима н и ѣ мијења се не само у сц, него и у ст, н. п. ѵловѣѵьсцѣ и ѵловѣѵьстѣ. Како од ск постаје ст врло је лијепо протумачио Лескиен у „Archivu für slav. Phil. I.“ стр. 58. 59. и учитељ ваља по овоме својим ученицима да и цротумачи. Разлика између ѵловѣѵьсцѣ и ѵловѣѵьстѣ јест диалектична или хронолошка почем је старије ѵловѣѵьсцѣ млађим обликом ѵловѣѵьстѣ истиснуто. (Види Миклошић: Vergleichende Wortbildungslehre стр. 13.)

27.

кт, гт, хт, пред **н** и **ь** претварају се у **шт,** н. п. од **рєктн** постало је **рєштн,** од **жєгтн жєштн** и т. д.[1])

28.

Потпуно изједначивање.

Потпуно је изједначивање, кад од два неједнака сугласна постану једнака. У староме слов. језику два једнака сугласна не могу стајати, н. п. **вѣмь** постало од **вѣммь,** а ово од **вѣдмь; ѧмь** од **ѧммь,** а ово од **ѧдмь; поурѣтн = поурѣттн = поурѣпстн; рѣхъ = рєххъ = рєкхъ; бесловесьнъ = бесловесьнъ = безсловесьнъ = безъсловесьнъ.**

29.

Разједначивање сугласних.

Разједначивање је сугласних, кад се два једнака сугласна разједначе, н. п. **плєт-тн = плєстн; пад-тн = пат-тн = пас-тн.**

---

[1]) Како од **рєктн** постаје **рєштн** протумачио је први Ђуро Даничић у Radu jug. ak. I стр. 119. У **рєктн** изједначује се **к** са **т,** те добијамо **рєт-тн,** као у талијанском frutto (fructus), послије асимилације једно од два **т** отпада: **рєтн** као и у француском effet (effectus), а по што једно **т** отпадне, накнађа се гласом **н** као и у француском fait (factus), грчки: εἰρί мјесто ἐσρι (уз јонско ἔρρι). Тако и у словенском по што је једно **т** отпало, дошао је у пакнаду лаки глас **н,** који се као што често бива претвори у **і,** и тако од **тт** добијамо **ті.** Добивши **ті** имамо готову ствар, јер напријед смо чули да **ті** даје у ст. слов. језику **шт.**

30.

Додавање слова.

Самогласно или сугласно у почетку ријечи додано[1]), н. п. **нѫъ нѥго.**

Самогласно или сугласно у сриједи ријечи уметнуто[2]), н. п. **ждрєбѧ, грєп-с-ти.**

Самогласно или сугласно на крају ријечи додано[3]). н. п. **тъй** мјесто **тъ.**

31.

Одузимање слова.

Самогласно или сугласно у почетку ријечи одузето[4]), н. п. **жсєнница = гжсєнница.**

Самогласно или сугласно из средине ријечи испало[5]), н. п. **ѥсн = ѥссн, тѣхъ = тєкхъ, вѣхъ = вєдхъ.**

Самогласно или сугласно отпало на крају ријечи[6]), н. п. **ждрѣбѧ** мјесто **ждрѣбѧт.**

32.

Све се ријечи у староме слов. језику свршују на самогласна слова и нема ни једне ријечи, која би се свршивала на сугласно.

33.

Акценат.

У најстаријим споменицима старога словенскога језика нијесу нигдје на ријечима забиље-

---

[1]) prothesis.
[2]) epenthesis.
[3]) epithesis.
[4]) apharesis.
[5]) synkope.
[6]) apokope.

 азъ, ты, сѧ.

жени акценти, за то не може ни бити говора о акценту у старом слов. језику.[1])

II.
НАУКА О ОБЛИЦИМА.

Наука о облицима дијели се на науку о склањању и на науку о спрезању.

Код склањања и код спрезања гледи се на основу и на наставке.

Основа је оно, на што се наставци додају.

СКЛАЊАЊЕ.

Склањање значи мијењање именица, придјева, глаголских придјева, бројева и замјеница по падежима, номинативу, генитиву, дативу, акузативу, вокативу, инструменталу и локалу у једнини, двојини и множини.

Склонидбе има три: именска, замјеничка и сложена.

Именској склонидби припадају: именице, придјеви, глаголски придјеви, прости бројеви, осим **ѥдинъ, два** и **оба**, и личне замјенице: **азъ, ты, сѧ.**

СКЛОНИДБА ИМЕНСКА.

Склонидба именска дијели се на пет врста:

ПРВА ВРСТА. У прву врсту иду имена, којима је за први падеж наставак **ъ**; н. п. **рабъ.**

ДРУГА ВРСТА. У другу врсту иду имена, којима је за први падеж наставак **о**; н. п. **дѣло.**

---

[1]) Миклошић: Lautlehre. Dritte Bearbeitung стр. 199. наводи један споменик, у којем има њеких знакова, који ће можда бити акценти.

ТРЕЋА ВРСТА. У трећу врсту иду имена, којима је за први падеж наставак а; н. п. рыба.

ЧЕТВРТА ВРСТА. У четврту врсту иду именице, којима је за први падеж наставак ъ, а остали падежи имају друкчије наставке, него што има прва врста. Само њеколико именица има, које се мијењају по овој врсти, н. пр. сынъ.

ПЕТА ВРСТА. У пету врсту иду именице, којима је за први падеж наставак ь; н. п. пѫть.

ШЕСТА ВРСТА. У шесту врсту иду именице, које за први падеж немају наставка; н. п. камы, основа: камен.

Прва врста.

Гласовни закони за ову врсту.

1. Пред наставком є претварају се грлена слова у непчана, а пред наставцима и и ѣ у пискава; н. п. зрачє, дроужє, грѣшє; зрачи, дроужи, грѣси; зрачѣ, дроужѣ, грѣсѣ. Пискава слова ц и з претварају се у вокативу једнине пред наставком є у непчана ч и ж; н. п. коупьчє, кънѧжє; влъхвъ има у номинативу множине влъсви ма да између х и в стоји в.

2. Имена, којима се основа свршује на непчана и пискава, претварају свугдје ъ у ь; н. п. мѫжьмь мјесто мѫжъмь, коньмь мјесто коніъмь.

3. Имена, којима се основа свршује на непчана, пискава з, ц, и л̂ь, н̂ь, р̂ь претварају у ло-

калу једнине и множине ѣ у н, у инструменталу множине ы у н, у акузативу множине ы у ѧ, н. п. конн, коннхъ, конн, конѧ и т. д.

4. Мјесто рабъмь[1]) долази и рабомь, а мјесто коньмь и конѥмь као што ће се из појединих раздјела видјети.

5. Имена ове су врсте мушкога рода.

Ова врста има три раздјела.

Први раздио.

Имена, којима се основа не свршује на слово непчано, пискаво ц, или ль, нь, рь иду у овај раздио.

Примјери за овај раздио: Богъ, влъкъ, блѫдъ, блнѫокъ, блнжьникъ, брѣгъ, животъ, добръ, жнвъ, вранъ, сладъкъ, снѣжьнъ и т. д.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	рабъ	раба	рабн
вок.	рабє	раба	рабн
ак.	рабъ	раба	рабы
ген.	раба	рабоу	рабъ
дат.	рабоу	рабъма	рабомъ
инстр.	рабъмь	рабъма	рабы
лок.	рабѣ	рабоу	рабѣхъ

Ријечи с наставком ѧнинъ имају у множини

[1]) Наставак ъ пред конзонантима већ у најстаријим споменицима прелази у о, н. п. рабомь, рабома, а за датив множине наставак ъмъ: рабъмъ нема потврде и у Formenlehre in Paradigmen Миклошић је извео овај датив множ. по аналоћији локала једнине. Локалу множине наставак је ѣхъ.

у првој врсти двојина и на свуда а

друкчије облике, него што имају ријечи, које иду у овај раздио по обрасцу рабъ, за то ћемо и за њих ставити образац.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	Рыманинъ	Рыманина	Рыманє
вок.	Рыманинє	Рыманина	Рыманє
ак.	Рыманинъ	Рыманина	Рыманы
ген.	Рыманина	Рыманинову	Рыманъ
дат.	Рыманинову	Рыманинъма	Рыманьмъ
инстр.	Рыманинъмь	Рыманинъма	Рыманы
лок.	Рыманинѣ	Рыманинову	Рыманьхъ [1]

Други раздио.

Имена, којима се основа свршује на непчано слово или на пискаво ц, иду у овај раздио.

Примјери за овај раздио: конь, мьчь, царь, король, мужь, ключь и т. д.

а.)

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	конь	коня	кони
вок.	коню	коня	кони
ак.	конь	коня	коня
ген.	коня	коню	конь
дат.	коню	коюма	коюмъ
инстр.	коюмь	коюма	кони
лок.	кони	коню	конихъ.

[1]) Акузатив множине код оваких ријечи биљежи Шолвин с наставком ы: граждане, а остале падеже биљежи као и Миклошић (вид. Archiv für slav. Philologie II Band стр. 491.)

б.)

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	кошь	коша	кошн
вок.	кошоу	коша	кошн
ак.	кошь	коша	коша
ген.	коша	кошоу	кошь
дат.	кошоу	кошьма	кошьмъ
инстр.	кошьмь	кошьма	кошн
лок.	кошн	кошоу	кошнхъ.

в.)

ном.	отьць	отьца	отьци
вок.	отьче	отьца	отьци
ак.	отьць	отьца	отьца
ген.	отьца	отьцоу	отьць
дат.	отьцоу	отьцьма	отьцьмъ
инстр.	отьцьмь	отьцьма	отьци
лок.	отьци	отьцоу	отьцнхъ

Примедбе. а) Именице с наставком **ць, зь** имају наставак у вок. једнине **є**, т. ј. вокатив им иде у први раздио.

б) Именице с наставком **тєль** и **арь** имају у номинативу множине наставак од ~~нете~~ врсте првога раздјела. т. ј. **ніє**, н. п. **оучителніє, мытарніє.** У оваким облицима може у наставку **ніє** и да ослаби у **ы**, па **ь**, па да гласе **оучителые, мытарые** (вид. § 16.). Наставак **ніє** имају у ном. множ. и још њеке ријечи, као: **вн-вентазніє, коумнрніє, клюуніє, корабліє, мѫжніє** и т. д. У ријечи на **тель** ~~а и на арь~~ долази ген. множ. и инст. множине по првом раздјелу: **оучителъ, дѣлателы.**

в) **мѫжь** има у ген. множ. **мѫжии**, а у ак. множ. **мѫжи.**

Трећи раздио.

Имена, која у ном. падежу пред ~~настанку~~ **ъ** имају **н.**

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	**краи**	**краѭ**	**кран**
вок.	**краю**	**краѭ**	**кран**
ак.	**кран**	**краѭ**	**краѭ**
ген.	**краѭ**	**краю**	**кран**
дат.	**краю**	**краѥма**	**краѥмъ**
инстр.	**краѥмь**	**краѥма**	**кран**
лок.	**кран**	**краю**	**кранхъ.**

Примједбе. 1.) У вок. једнине стране ријечи имају раставак **оу** и **є**, н. п. **ѕакъхеѥ** и **ѕакъхею.**

2.) Стране именице с наставком **єн** имају у инстр. једнине наставак **єомь**, у дат. и инстр. двојине **єома**, и у дат. множине наставак **омъ**, н. п. **нѥреомь, нѥреома, нѥреомъ.**

3.) Стране именице имају наставак у ном. множине у доцнијим сцоменицима **є**, н. п. **нюдєн : нюдеѥ, фарнсєн : фарнсѣѥ.**

4.) Инстр. једнине у овом раздјелу може гласити и **кранмь, гнонмь, оукронмь.**

Додатак првој врсти.

1. Именице прве врсте могу добити слог **ок** или **єк** између основе и наставка у дат. једнине, ген. и лок. двојине и у свима падежима множине и онда имају у ном. множине наставак **є**, н. п. **рабови, рабове; рабовъ, рабовомъ** и т. д. Оваки облици прешли су из четврте врсте у ову.

2. Придјеви, који иду у први раздио ове врсте, склањају се са свијем као и именице, н. п. **добръ** склања се као и **раб**.

3. Придјеви, који иду у други раздио, склањају се као **конь**, само што им је вокатив једнине једнак номинативу, н. п. **добль** ном. = вокативу

 61 = 12

добль. По другом раздјелу склањају се и компаратива, глаголски придјеви садашњега и прођашњега времена I. у радном стању, н. п.

а.)

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	**добрѣй**	**добрѣйша**	**добрѣйше**
вок.	**добрѣй**	**добрѣйша**	**добрѣйше**
ак.	**добрѣйшь**	**добрѣйша**	**добрѣйша**
ген.	**добрѣйша**	**добрѣйшоу**	**добрѣйшь**
дат.	**добрѣйшоу**	**добрѣйшьма**	**добрѣйшьмъ**
инстр.	**добрѣйшьмь**	**добрѣйшьма**	**добрѣйши**
лок.	**добрѣйши**	**добрѣйшоу**	**добрѣйшихъ.**

б.)

ном.	**хвала**	**хвалаща**	**хвалаще**
вок.	**хвала**	**хвалаща**	**хвалаще**
ак.	**хвалашь**	**хвалаща**	**хвалаща**
ген.	**хвалаща**	**хвалашоу**	**хвалашь**
дат.	**хвалашоу**	**хвалаштьма**	**хвалаштьмъ**
инстр.	**хвалаштьмь**	**хвалаштьма**	**хвалашти**
лок.	**хвалашти**	**хвалашоу**	**хвалаштихъ.**

4. Придјеви који иду у трећи раздио као н. п. **велий** склањају се као **край** само што им је вокатив једнине једнак номинативу.

Друга врста.

Гласовни закони за ову врсту.

1. Грлена пред наставком **ѣ** претварају се у пискава, н. п. **велицѣ, дразѣ,** од **велико,** драго.

2. Имена, којима се свршује основа на непчано слово, претварају наставак **ѣ** у **и**, **ы** у **и**, **ъ** у **ь**; н. п. **поли, поли, польма, полихъ.**

Први раздио.[1])

Примјери: дѣло, сѥло, добро.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	дѣло	дѣлѣ	дѣла
вок.	дѣло	дѣлѣ	дѣла
ак.	дѣло	дѣлѣ	дѣла
ген.	дѣла	дѣлоу	дѣлъ
дат.	дѣлоу	дѣлъма	дѣломъ
инстр.	дѣлъмь	дѣлъма	дѣлы
лок.	дѣлѣ	дѣлоу	дѣлѣхъ.

Други раздио.

а.)

ном.	полѥ	полѧ	полѧ
вок.	полѥ	полѧ	полѧ
ак.	полѥ	полѧ	полѧ
ген.	полѧ	полю	поль
дат.	полю	польма	полѥмъ
инстр.	польмь	польма	полѧ
лок.	полѧ	полю	полѧхъ.

б.)

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	сръдьцє	сръдьцѧ	сръдьца
вок.	сръдьцє	сръдьцѧ	сръдьца
ак.	сръдьцє	сръдьцѧ	сръдьца
ген.	сръдьца	сръдьцоу	сръдьць
дат.	сръдьцоу	сръдьцьма	сръдьцємъ
инст.	сръдьцьмь	сръдьцьма	сръдьцѧ
лок.	сръдьцѧ	сръдьцоу	сръдьцѧхъ.

[1]) Која имена с наставком о иду у који раздио оставља се учитељу да растумачи својим ученицима према првој врсти и према законима гласовним.

Трећи раздио.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	посъланиѥ	посъланиꙗ	посъланиꙗ
вок.	посъланиѥ	посъланиꙗ	посъланиꙗ
ак.	посъланиѥ	посъланиꙗ	посъланиꙗ
ген.	посъланиꙗ	посъланию	посъланиꙗ
дат.	посъланию	посъланиѥма	посъланиѥмъ
инстр.	посъланиѥмь	посъланиѥма	посъланиꙗ
лок.	посъланиꙗ	посъланию	посъланиихъ.

1. Придјеви, који иду у први раздио, као што је **добро** склањају се као и **дѣло**.

2. Наставак **ъмъ** у дат. множине није се нашао до данас ни у једном споменику.

3. Мјесто **хотѣниѥмь** налази се у споменицима и **хотѣниимь**. Ово бива по закону изједначивања. Вид. §. 10 у науци о гласовима.

4. Мјесто **хотѣниѥмь** и **хотѣниимь** долазе у споменицима и **хотѣнимь**, које бива по закону слијевања. Вид. Науку о гласовима.

5. Придјеви, који иду у други раздио као што је **доблѥ** склањају се као и **полѥ**. У други раздио иду и радни придјев сад. врем., радни придјев пређ. вр. I. и компаратива. Н. п.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	хвалѧ	хвалѧштѝ	хвалѧшта
вок.	хвалѧ	хвалѧштѝ	хвалѧшта
ак.	хвалѧ	хвалѧштѝ	хвалѧшта
ген.	хвалѧшта	хвалѧштоу	хвалѧшть
дат.	хвалѧштоу	хвалѧштьма	хвалѧштьмъ
инстр.	хвалѧштьмь	хвалѧштьма	хвалѧштѝ
лок.	хвалѧштѝ	хвалѧштоу	хвалѧштихъ.

6. Компаратива имају у ном. множине и наставак **н**, н. п. **добрѣйшн, горьшн.**

7. Придјеви, који иду у трећи раздио као што је **велнѥ** склањају се као и **посъланнѥ.**

Трећа врста.

Гласовни закони за ову врсту.

1. Грлена слова пред **ѣ** претварају се у пискава; н. п. **ржцѣ, нозѣ, моусѣ.**

2. Послије течних и непчаних слова стоји **є** мјесто **о**, н. п. **волѥ, колѥѭ.**

Ова врста има три раздјела.

Први раздио.[1])

Примјери: **рыба, слава, глава, добра.**

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	**рыба**	**рыбѣ**	**рыбы**
вок.	**рыбо**	**рыбѣ**	**рыбы**
ак.	**рыбѫ**	**рыбѣ**	**рыбы**
ген.	**рыбы**	**рыбоу**	**рыбъ**
дат.	**рыбѣ**	**рыбама**	**рыбамъ**
инстр.	**рыбоѭ**[2])	**рыбама**	**рыбами**
лок.	**рыбѣ**	**рыбоу**	**рыбахъ.**

[1]) Учитељ ваља да одреди према законими гласовним која имена иду у који раздио.

[2]) Миклошић мисли да је инстр. једнине с наставком **ѫ**: **рыбѫ** старији од **оѭ**: **рыбоѭ.** Са овим се не слаже Јагић (Archiv für slav. Philologie I. Band. 439) и Шолвин (Archiv für slav. Philologie II. Band. 504, 505) и А Потебња (Archiv für slav. Philologie III. Band. 618.). Из горе постављенога обрасца види се да се и ми овдје слажемо са Јагићем и Шолвином, који држе напро-

Други раздио.

Примјери: **волѫ, доушѧ, пиштѧ, притъчѧ, вонѧ, овьцѧ.**

а.)

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	**волѫ**	**волѧ**	**волѭ**
вок.	**волѥ**	**волѧ**	**волѭ**
ак.	**волѭ**	**волѧ**	**волѭ**
ген.	**волѭ**	**волю**	**воль**
дат.	**волѧ**	**волѫма**	**волѫмъ**
инстр.	**волѥѭ**	**волѫма**	**волѫми**
лок.	**волѧ**	**волю**	**волѫхъ.**

б.)

ном.	**овьцѧ**	**овьци**	**овьцѧ**
вок.	**овьцѥ**	**овьци**	**овьцѧ**
ак.	**овьцѭ**	**овьци**	**овьцѧ**
ген.	**овьцѧ**	**овьцоу**	**овьць**
дат.	**овьци**	**овьцама**	**овьцамъ**
инстр.	**овьцѥѭ**	**овьцама**	**овьцами**
лок.	**овьци**	**овьцоу**	**овьцахъ.**

У овај раздио иду и оне именице, које имају у прв. падежу једнине **ъінѣ**, н. п. **благъінѣ, милостъінѣ, твръдъінѣ** и т. д. У доцнијим споменицима имају оваке ријечи наставак **ъінѧ** у ном. једнине.

тив наставак **оѭ** првобитнији од **ѭ**. Овај пошљедњи наставак у најстаријим споменицима старим словенским врло се ријетко налази. Овај наставак **ѭ** постао је по свој прилици из **оѭ** путем изједначивања и слијевања, а Миклошић мисли да је **оѭ** из замјеничке склонидбе прешло овамо.

Трећи раздио.

Примјери: **ꙁмиꙗ, стаꙗ, велиꙗ.**

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	**ꙁмиꙗ**	**ꙁмии**	**ꙁмиꙗ**
вок.	**ꙁмиѥ**	**ꙁмии**	**ꙁмиꙗ**
ак.	**ꙁмиѭ**	**ꙁмии**	**ꙁмиꙗ**
ген.	**ꙁмиꙗ**	**ꙁмию**	**ꙁмии**
дат.	**ꙁмии**	**ꙁмиꙗма**	**ꙁмиꙗмъ**
инстр.	**ꙁмиѥѭ**	**ꙁмиꙗма**	**ꙁмиꙗми**
лок.	**ꙁмии**	**ꙁмию**	**ꙁмиꙗхъ.**

Примједба. Многе именице, које се свршују у једнине на **ии** иду у овај раздио; н. п. **кънигъуии**, ген. једнине **кънигъуиꙗ, виноуръпьуии** ген. једнине **виноуръпьуиꙗ, живописьуии моисии, млъии, ладии**[1])

Грчке именице с наставком η имају у слов. језику наставак **иꙗ**, н. п. ἡγουμένη: **игоуманиꙗ**, σκηνή: **скиниꙗ.**

Додатак трећој врсти.

1. Придјеви, који иду у први раздио ове вр-

---

[1]) Миклошић чита **кънигъуии** овако **кънигъуии**, а Р. Шолвин у „Archivu für slav. Philol. II. B. чита **кънигъуиꙗ.** Против овога читања Шолвина говори Миклошић опет у „Altslov. Lautlehre. Dritte Bearbeitung 1878. стр. 121. Лијепо доказује Шолвин своје читање, а лијепо опет доказује и Миклошић своје читање, те на пошљетку право вели: Ein zwingender Beweis lässt sich für keine der beiden möglichen ansichten erbringen, wie so oft in Fragen über die Laute einer längst verklungenen Sprache (Altslov. Lautlehre 1878. стр. 121.).

сте, као што је **добра**, склањају се као **рыба**, само што им је вок. једнине једнак ном. једнине.

2. Придјеви, који иду у други раздио ове врсте као што је **доблѧ**, склањају се као **колѧ**, осим што им је вокатив једнине једнак номинативу једнине.

По овом другом раздјелу склањају се компаратива, глаголски радни придјеви садаш. и пређаш. вр. I.

Компаратив.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	**добрѣ̆ишн**	**добрѣ̆ишн**	**добрѣ̆ишѧ**
вок.	**добрѣ̆ишн**	**добрѣ̆ишн**	**добрѣ̆ишѧ**
ак.	**добрѣ̆ишѫ**	**добрѣ̆ишн**	**добрѣ̆ишѧ**
ген.	**добрѣ̆ишѧ**	**добрѣ̆ишоу**	**добрѣ̆ишь**
дат.	**добрѣ̆ишн**	**добрѣ̆ишама**	**добрѣ̆ишамъ**
инстр.	**добрѣ̆ишеѭ**	**добрѣ̆ишама**	**добрѣ̆ишами**
лок.	**добрѣ̆ишн**	**добрѣ̆ишоу**	**добрѣ̆ишахъ.**

Рад. прид. сад. врем.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	**хвалѧштн**	**хвалѧштн**	**хвалѧштѧ**
вок.	**хвалѧштн**	**хвалѧштн**	**хвалѧштѧ**
ак.	**хвалѧштѫ**	**хвалѧштн**	**хвалѧштѧ**
ген.	**хвалѧштѧ**	**хвалѧштоу**	**хвалѧшть**
дат.	**хвалѧштн**	**хвалѧштама**	**хвалѧштамъ**
инстр.	**хвалѧштеѭ**	**хвалѧштама**	**хвалѧштами**
лок.	**хвалѧштн**	**хвалѧштоу**	**хвалѧштахъ.**

3. Компаратива, партиц. сад. врем. рад. и парт. рад. пређаш. вр. I. имају у номинативу једнине наставак **н**, а не **ѧ**.

4. Придјеви, који иду у трећи раздио као

што је **велиꙗ**, склањају се као **ѕмиꙗ** осим што им је вок. једнине једнак ном. једнине.

Четврта врста.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	**сынъ**	**сынꙑ**	**сыновє**
вок.	**сыноу**	**сынꙑ**	**сыновє**
ак.	**сынъ**	**сынꙑ**	**сынꙑ**
ген.	**сыноу**	**сыноу**	**сыновъ**
дат.	**сыновн**	**сынъма**	**сынъмъ**
инстр.	**сынъмь**	**сынъма**	**сынъми**
лок.	**сыноу**	**сыноу**	**сынъхъ**

По овој се врсти мијењају само њеколико именица и других ријечи, као: **колъ, връхъ, домъ, медъ, ѵинъ, ꙗдъ, дѫбъ, миръ, олъ** (sicera, **вина и олоу не имать пити**), **полъ, станъ, долъ, кратъ, инѕъ** и још њеке ријечи, али и ово њеколико ријечи већ су у најстаријим споменицима прешле у прву врсту[1]) заједно с наставком **ов** из ове врсте.

Пета врста.

Ова врста има два раздјела.

Први раздио.

У први раздио иду именице мушкога рода.

---

[1]) Четврта је врста у српском језику са свијем изумрла. Да је и у српском језику ове врсте било, ваља учитељ својим ученицима да докаже из историје облика српских. Учитељ ваља такође да спомене својим ученицима да су облици прве врсте: **Авраамови, Фараонови, кесареви** облици с наставком четврте врсте.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	**пѫть**	**пѫти**	**пѫтиѥ**
вок.	**пѫти**	**пѫти**	**пѫтиѥ**
ак.	**пѫть**	**пѫти**	**пѫти**
ген.	**пѫти**	**пѫтию**	**пѫтии**
дат.	**пѫти**	**пѫтьма**	**пѫтьмъ**
инстр.	**пѫтьмь**	**пѫтьма**	**пѫтьми**
лок.	**пѫти**	**пѫтию**	**пѫтьхъ.**

1. У овај раздио иду осим **пѫть** још ове именице: **боль, грѣтань, ѕвѣрь, голѫбь, чрѣвь, гость, ѕѧть, лакѣть, людиѥ, рысь, ногѣть, печѧть, тѧть, тьсть, господь, медвѣдь, маломошть, лось, гладь, навь, жгль, гвоздь, гноусь, желѫдь, жерѧвь.**[1])

2. Именице овога раздјела веће у најстаријим споменицима прелазе у прву врсту првога раздјела и другога.

3. Као **пѫть** мијењају се и бројеви **трниѥ, четвриѥ.**

ном.	**трниѥ**	**четѣриѥ**
вок.	**трниѥ**	**четѣриѥ**
ак.	**трни**	**четѣри**
ген.	**трии**	**четѣръ**
дат.	**трьмъ**	**четѣрьмъ**
инстр.	**трьми**	**четѣрьми**
лок.	**трьхъ**	**четѣрьхъ.**

Други раздио.

У овај раздио иду именице женскога рода.

---

[1]) У српском језику овај је раздио са свијем скоро изумрьо те се само још налази по гдекоји облик тијех именица, н. пр. **путем, гостију, ноктију, људи.**

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	кость	кости	кости
вок.	кости	кости	кости
ак.	кость	кости	кости
ген.	кости	костию	костий
дат.	кости	костьма	костьмъ
инстр.	костиѭ	костьма	костьми
лок.	кости	костию	костьхъ.

1. Као кость мијењају се и бројеви пѧть, шесть, седмь, осмь, девѧть, десѧть.

ном.	десѧть	десѧти	десѧти
ак.	десѧть	десѧти	десѧти
ген.	десѧти	десѧтоу	десѧтъ
дат.	десѧти	десѧтьма	десѧтьмъ
инстр.	десѧтиѭ	десѧтьма	десѧтьі
лок.	десѧти	десѧтоу	десѧтьхъ.

2. Има придјева с наставком ь, па се не мијењају, н. п. двогоубь, исплънь, облишь, разлиуь, свободь, соугоубь, двогоубь.

Шеста врста.

Ова врста има пет раздјела.

Први раздио.

У овај раздио иду именице, којима се основа свршује на н.

а) мушкога рода.

ном.	камъі	камени	камене
вок.	камени	камени	камене
ак.	камене	камени	камене
ген.	камене	камению	каменъ

дат.	камени	каменьма	каменьмъ
инстр.	каменьмь	каменьма	каменъı
лок.	камене	каменню	каменьхъ.

По овом раздјелу мијења се и дьнь. Ова именица прешла је по својим облицима и у пету врсту и први раздио. Такође има инстр. једн. и по другом раздјелу пете врсте дьнии.

б.) средњега рода.

ном.	имѧ	имени	имена
вок.	имѧ	имени	имена
ак.	имѧ	имени	имена
ген.	имене	именоу	именъ
дат.	имени	именьма	именьмъ
инстр.	именьмь	именьма	именъı
лок.	имени	именоу	именьхъ.

Други раздио.

У овај раздио иду именице, којима се основа свршује на р.

ном.	мати	матери	матере
вок.	мати	матери	матере
ак.	матере	матери	матере
ген.	матере	матероу	матеръ
дат.	матери	матерьма	матерьмъ
инстр.	материи	матерьма	матерьми
лок.	матери	матероу	матерьхъ.

У овај раздио иде још дъшти.

Трећи раздио.

У овај раздио иду именице, којима се основа свршује на к.

Примјери: **врѣмѧ**, **хоржгы**, **длы**, **боукы**, **неплоды**, **любы**.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	**врѣмѧ**	**врѣмєнѧ**	**врѣмєна**
вок.	**врѣмѧ**	**врѣмєнѧ**	**врѣмєна**
ак.	**врѣмѧ**	**врѣмєнѧ**	**врѣмєна**
ген.	**врѣмєнє**	**врѣмєнєю**	**врѣмєнъ**
дат.	**врѣмєнѧ**	**врѣмєнѣма**	**врѣмєнѣмъ**
инстр.	**врѣмєнємь**	**врѣмєнѣма**	**врѣмєнѣми**
лок.	**врѣмєнє**	**врѣмєнєю**	**врѣмєнѣхъ**.

По овом се раздјелу мијења и **кръвь**, али ген. множ. **кръвии** и инстр. множ. иде у пету врсту.

Четврти раздио.

Именице, којима се основа свршује на **с**, иду у овај раздио.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	**тѣло**	**тѣлєси**	**тѣлєса**
вок.	**тѣло**	**тѣлєси**	**тѣлєса**
ак.	**тѣло**	**тѣлєси**	**тѣлєса**
ген.	**тѣлєсє**	**тѣлєсоу**	**тѣлєсъ**
дат.	**тѣлєси**	**тѣлєсьма**	**тѣлєсьмъ**
инстр.	**тѣлєсьмь**	**тѣлєсьма**	**тѣлєсы**
лок.	**тѣлєсє**	**тѣлєсоу**	**тѣлєсьхъ**.

Примјери: **слово**, **дрѣво**, **око**, **оухо**. **Слово** кад значи син божји има вокатив једн. по првој врсти **слове**.

Око и **оухо** мијењају се у двојини овако:

ном.	**оуи**	**оуши**
вок.	**оуи**	**оуши**
ак.	**оуи**	**оуши**
ген.	**оуию**	**оушию**

дат.	оунма	оушима
инстр.	оунма	оушима
лок.	оунѭ	оушнѭ.

Пети раздио.

Именице, којима се основа свршује на т, иду у овај раздио.

Примјери: жрѣбѧ, тєлѧ, отроуѧ, дѣтѧ.

	једнина	*дојина*	*множина*
ном.	жрѣбѧ	жрѣбѧтн	жрѣбѧтѧ
вок.	жрѣбѧ	жрѣбѧтн	жрѣбѧтѧ
ак.	жрѣбѧ	жрѣбѧтн	жрѣбѧтѧ
ген.	жрѣбѧтє	жрѣбѧтоу	жрѣбѧтъ
дат.	жрѣбѧтн	жрѣбѧтьма	жрѣбѧтьмъ
инстр.	жрѣбѧтьмь	жрѣбѧтьма	жрѣбѧты
лок.	жрѣбѧтє	жрѣбѧтоу	жрѣбѧтѣхъ.

Дѣтѧ има множ. дѣтн, дѣтнй, дѣтьмъ, и т.д. - по нетој врсти другом раздјелу.

Додатак именској склонидби.

Именској склонидби припадају и личне замјенице азъ, ты, себе.

	једнина	*дојина*	*множина*
ном.	азъ	вѣ	мы
ак.	мѧ	на	ны
ген.	мєнє	наю	насъ
дат.	мънѣ (мн)	нама	намъ
инстр.	мъноѭ	нама	намн
лок.	мънѣ	наю	насъ
ном.	ты	ва	вы
ак.	тѧ	ва	вы
ген.	тєбє	ваю	васъ
дат.	тєбѣ (тн)	вама	вамъ

инстр.	тобоѭ	вама	вами
лок.	тебѣ	ваю	васъ

ном.	—
ак.	са
ген.	себе
дат.	себѣ (си)
инстр.	собоѭ
лок.	себѣ.

Склонидба замјеничка.

У замјеничку склонидбу иду ријечи ове: вашь, вьсакъ, вьсь, два, двои, и, иже, инъ, какъ, къ, кои, мои, нашь, оба, обои, овъ, онъ, самъ, свои, сикъ, сицъ, сь и још друге.

Први раздио.

У први раздио иду она прономина, која у ном. једн. пред наставцима ъ, а, о немају ј. Н. п. вьсакъ, два, инъ, какъ, както, оба, овъ, онъ, самъ, сикъ, такъ, какъ, єдинъ. Іетеръ склања се по именској склонидби.

МУШКИ РОД.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	тъ	та	ти
ак.	тъ	та	ты
ген.	того	тою	тѣхъ
дат.	томоу	тѣма	тѣмъ
инстр.	тѣмь	тѣма	тѣми
лок.	томь	тою	тѣхъ.

СРЕДЊИ РОД.

ном.	то	тѣ	та
ак.	то	тѣ	та.

	једнина	*двојина*	*множина*
ген.	того	тою	тѣхъ
дат.	томоу	тѣма	тѣмъ
инстр.	тѣмь	тѣма	тѣми
лок.	томь	тою	тѣхъ.

ЖЕНСКИ РОД.

ном.	та	тѣ	ты
ак.	тѫ	тѣ	ты
ген.	тоѭ	тою	тѣхъ
дат.	той	тѣма	тѣмъ
инстр.	тоѭ	тѣма	тѣми
лок.	той	тою	тѣхъ.

Други раздио.

У други раздио иду оне замјенице, које у ном. једнине пред наставком ь имају ј и пред овијем још који конзонанат, н. п. вашь, вьсь, нашь, сиць, чьто, тоуждь.

МУШКИ РОД.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	сь	сиѩ	си
ак.	сь	сиѩ	сиѩ
ген.	сего	сею	сихъ.
дат.	семоу	сима	симъ
инстр.	симь	сима	сими
лок.	семь	сею	сихъ.

СРЕДЊИ РОД.

ном.	се	си	си
ак.	се	си	си
ген.	сего	сею	сихъ
дат.	семоу	сима	симъ
инстр.	симь	сима	сими
лок.	семь	сею	сихъ.

ЖЕНСКИ РОД.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	сн	сн	снѭ
ак.	снѭ	сн	снѭ
ген.	сеѭ	сею	снхъ
дат.	сеи	снма	снмъ
инстр.	сеѭ	снма	снмн
лок.	сеи	сею	снхъ.

Примједба. Вьсь мијења по првом раздјелу ове облике: вьсѣмь = инстр. једн; вьсѣхъ ген. мн., вьсѣмъ дат. мн., вьсѣмн инстр. мн.; вьсѣхъ лок. мн. Тоуждь се склања и по именској склонидби. Ѵьто има ген. ѵесо а и удвостручено ѵесого, тако и дат. ѵемоу и ѵесомоу и т. д.

Трећи раздио.

У трећи раздио иду замјенице, које у ном. једн. пред наставком ъ имају ј, а пред овијем вокал, н. п. двои, обои, свои, твои, трои, ѵнѝ, къй, нѣкый, никънже, кънждо.

МУШКИ РОД.

	једнина	*двојина*	*множина*
ном.	мои	моѩ	мои
ак.	мои	моѩ	моѩ
ген.	моѥго	моѥю	монхъ
дат.	моѥмоу	монма	монмъ
икстр.	монмь	монма	монмн
лок.	моѥмь	моѥю	монхъ.

СРЕДЊИ РОД.

ном.	моѥ	мои	моѩ
ак.	моѥ	мои	моѩ
ген.	моѥго	моѥю	монхъ

	једнина	*двојина*	*множина*
дат.	моюмоу	моима	моимъ
инстр.	моимь	моима	моими
лок.	моюмь	моюю	моихъ.

ЖЕНСКИ РОД.

ном.	моꙗ	мои	моꙗ
ак.	моѭ	мои	моꙗ
ген.	моюѩ	моюю	моихъ
дат.	моюѥ	моима	моимъ
инстр.	моюѩ	моима	моими
лок.	моюѥ	моюю	моихъ.

У овај раздио иде и замјеница и, ꙗ, ѥ.[1])

МУШКИ РОД.

ном.	и[2])	ꙗ	и
ак.	и	ꙗ	ѭ
ген.	ѥго	ѥю	ихъ
дат.	ѥмоу	има	имъ
инстр.	имь	има	ими
лок.	ѥмь	ѥю	ихъ.

СРЕДЊИ РОД.

ном.	ѥ	и	ꙗ
ак.	ѥ	и	ꙗ

[1]) Ова је замјеница врло важна, јер прости облици придјева кад се споје са облицима њезиним дају сложену деклинацију. Како мисли Шолвин да се изговара и види „Archiv für slavische Philologie“ стр. 56. А како мисли Миклошић види: „Altslov. Lautlehre 1878. стр. 122; Vergleichende Wortbildungslehre der slav. Sprache. Wien 1876. стр. 49.

[2]) За ном. и нема потврде, али се може мислити да је тако ном. једн. гласио из односне замјенице иже и из сложених придјева: докръ + и.

	једнина	*двојина*	*множина*
ген.	**ѥго**	**ѥю**	**нхъ**
дат.	**ѥмоу**	**нма**	**нмъ**
инстр.	**нмь**	**нма**	**нми**
лок.	**ѥмь**	**ѥю**	**нхъ.**

ЖЕНСКИ РОД.

ном.	**ꙗ**	**н**	**ꙗ**
ак.	**ѭ**	**н**	**ꙗ**
ген.	**ѥѩ**	**ѥю**	**нхъ**
дат	**ѥй**	**нма**	**нмъ**
инстр.	**ѥѭ**	**нма**	**нми**
лок.	**ѥй**	**ѥю**	**нхъ**

Примједбе к замјеничкој склонидби:

1.) Има њеколико ријечи, које се мијењају по именској и замјеничкој склонидби, а гдјекоје и по сложеној, н. п. **колнкоу** = дат. једн., **колнцѣмь** инст. једн., **колнцѣхъ** ген. множ., **толнка** ген. једн., **толнкоу** дат. једн., **толнкъи** ном. једн., **толнкаго** ген. јед., **толнцѣмь** инстр. једн., **толнцѣхъ** ген. множ., **мъногa** ген. једн., **мъногъ** ген. множ., **мъногаго** ген. једн., **мъногѣмь** инстр. једн.

2.) **снковъ, снцевъ, таковъ, ꙗковъ, вьсауьскъ** мијењају се по именској и сложеној склонидби.

3.) **которъи, никоторъи** и **нѣкоторъи** мијењају се само по сложеној склонидби.

4.) У доцнијим споменицима придјеви, који показују припадање, мијењају се и по прономиналној склонидби.

5.) Бива да и други придјеви имају облике замјеничке, н. п. инстр. једн. **велицѣмь.**[1])

---

[1]) С овијем ваља учитељ да испореди у јужном диалекту српскога језика облике **добријех, добријем**, који су из сложене деклинације прешли у прономиналну.

Склонидба сложена.

По овој се склонидби мијењају придјеви, радни придјеви сад. времена, трпни придјеви сад. врем., радни придјеви пређ. врем. I., трпни придјеви пређ. врем.

Облици, који иду у ову склонидбу, састоје се из облика именске склонидбе и замјенице **н**. **Н** овдје ништа друго није, него артикул, н. пр. **добрын** = **добръ** + **н**; **добраѥго** = **добра** + **ѥго**; **доброуѥмоу** = **доброу** + **ѥмоу**; **добрѣѥмь** = **добрѣ** + **ѥмь**; **добрынхъ** = **добръ** + **нхъ**; **добрыѩ** = **добры** + **ѩ**; **добрынхъ** = **добръ(хъ)** + **нхъ** и т. д.

Склонидба сложена има три раздјела.

Први раздио.[1])

Једнина.

	мушки род	*женски*	*средњи*
ном.	**добрый**[2])	**добраѩ**	**доброѥ**
ак.	**добрый**	**добраѩ**	**доброѥ**
ген.	**добраѥго**	**добрыѩ**	**добраѥго**
дат.	**доброуѥмоу**	**добрѣй**	**доброуѥмоу**

---

[1]) Који придјеви иду у који раздио, ваља учитељ својим ученицима да разјасни према законима гласовним.

[2]) Овако биљежи овај облик Миклошић у Formenlehre in Paradigmen и у Wortbildungslehre der slav. Sprachen. 1876. стр. 56. Шолвин пак вели да је то проста писарска погрјешка и биљежи тај облик овако: **добрый** види Archiv für slav. Philologie II. Band 566. 567.

инстр.	добрънмь	добрыѭ[1])	добрънмь
лок.	добрѣюємь	добрѣй	добрѣюємь

Двојина.

ном.	добраѩ	добрѣй	добрѣй
ак.	добраѩ	добрѣн	добрѣн
ген.	доброуѭ	доброуѭ	доброуѭ
дат.	добрънма	добрънма	добрънма
инстр.	добрънма	добрънма	добрънма
лок.	доброуѭ	доброуѭ	доброуѭ.

Множина.

ном.	добрии	добрыѩ	добраѩ
ак.	добрыѩ	добрыѩ	добраѩ
ген.	добрънхъ	добрънхъ	добрънхъ
дат.	добрънмъ	добрънмъ	добрънмъ
инстр.	добрънми	добрънми	добрънми
лок.	добрънхъ	добрънхъ	добрънхъ.

Други раздио.

Једнина.

	мушки	*женски*	*средњи*
ном.	доблии	доблаѩ	доблєє
ак.	доблии	доблѩѭ	доблєє
ген.	доблѧєго	доблѩѭ	доблѧєго
дат.	доблюємоу	доблии	доблюємоу
инстр.	доблиимь	доблѩѭ[2])	доблиимь
лок.	доблиимь	доблии	доблиимь.

---

[1]) Можда ће бити правилнији облик за инстр. женског рода једн. ~~доброуѭ~~. Види Archiv für slav Phil. II. Band. 505. 506. како о овом мисли Шолвин.

[2]) Можда ће бити правилнији облик за инст. једн. женскога рода доблєѭ, као што смо већ и у првом раздјелу споменули.

Двојина.

	мушки род	*женски род*	*средњи род*
ном.	доблѭ	доблии	доблии
ак.	доблѭ	доблии	доблии
ген.	доблюю	доблюю	доблюю
дат.	доблиима	доблиима	доблиима
инстр.	доблиима	доблиима	доблиима
лок.	доблюю	доблюю	доблюю.

Множина.

ном.	доблии	доблѭ	доблѭ
ак.	доблѭ	доблѭ	доблѭ
ген.	доблиихъ	доблиихъ	доблиихъ
дат.	доблиимъ	доблиимъ	доблиимъ
инстр.	доблиими	доблиими	доблиими
лок.	доблиихъ	доблиихъ	доблиихъ.

По овом се раздјелу мијењају и сложена компаратива и радни придјеви сад. врем. и прeђашњега времена I.

Компаратив.

Једнина.

	мушки род	*женски род*	*средњи род*
ном.	добрѣи	добрѣишиѩ	добрѣишеѥ
ак.	добрѣишии	добрѣишѭ	добрѣишеѥ
ген.	добрѣишаѥго итд.	добрѣишаѩ	добрѣишаѥго.

Двојина.

ном.	добрѣишаѩ	добрѣишии	добрѣишии
ак.	добрѣишаѩ	добрѣишии	добрѣишии
ген.	добрѣишоую итд.	добрѣишоую	добрѣишоую

Множина.

ном.	добрѣишеѥ	добрѣишаѩ	добрѣишаѩ
ак.	добрѣишаѩ	добрѣишаѩ	добрѣишаѩ
ген.	добрѣишиихъ итд.	добрѣишиихъ	добрѣишиихъ

Рад. придјев садашњег времена.

Једнина.

	мушки род	*женски род*	*средњи род*
ном.	хвалѧ̆н	хвалѧштнѩ	хвалѧштеѥ
ак.	хвалѧштнѭ̆	хвалѧштѫѭ	хвалѧштеѥ
ген.	хвалѧштаѥго	хвалѧштаѩ	хвалѧштаѥго.

Двојина.

ном.	хвалѧштаѩ	хвалѧштнѩ	хвалѧштнѩ
ак.	хвалѧштаѩ	хвалѧштнѩ	хвалѧштнѩ
ген.	хвалѧштоую	хвалѧштоую	хвалѧштоую.

Трећи раздио.

Једнина.

ном.	велнѩ	велнѩѩ	велнѥѥ
ак.	велнѩ	велнѭѭ	велнѥѥ
ген.	велнѩаѥго	велнѭѩ	велнѭаѥго
дат.	велнѭѥмоу	велнѩ	велнѭѥмоу
инстр.	велнѩмь	велнѭѭ[1])	велнѩмь
лок.	велнѩмь	велнѩ	велнѩмь.

Двојина.

ном.	велнѩѩ	велнѩ	велнѩ
ак.	велнѩѩ	велнѩ	велнѩ
ген.	велнѭю	велнѭю	велнѭю
дат.	велнѩма	велнѩма	велнѩма
инстр.	велнѩма	велнѩма	велнѩма
лок.	велнѭю	велнѭю	велнѭю.

Множина.

ном.	велнѩ	велнѩѩ	велнѩѩ
ак.	велнѭѩ	велнѭѩ	велнѩѩ
ген.	велнѩхъ	велнѩхъ	велнѩхъ
дат.	велнѩмъ	велнѩмъ	велнѩмъ

---

[1]) Учитељ ваља да спомене својим ученицима, да овај падеж може и друкчије гласити као што је већ у првом и у другом раздјелу речено.

инстр.	**велнимн**	**велнимн**	**велнимн**
лок.	**велнихъ**	**велнихъ**	**велнихъ.**

Примједбе. У најстаријим споменицима мијења се **ъ** кад долази пред **н** у **ы**, н. п. мјесто **новън** долази **новын.** Такође долазе облици који су по закону изједначивања постали онаки, каки су, н. п. мјесто **живаѥго** долази **живааго,** мјесто **вѣчьнаѥго** долази **вѣчьнааго,** мјесто **вѣчьноуѥмоу** долази **вѣчьноуоумоу.** На пошљетку имамо споменути да се налазе и сливених облика, н. п. мјесто **живааго** долази по закону слијевања и облик **живаго**, мјесто **живоуоумоу**, **живоумоу** и т. д.

Има прономинаних облика, који прелазе у сложену деклинацију, н. п. **тын, тыѩ** (ак. множ.) и т. д.

Спрезање.

Глаголи се мијењају по лицима, временима и начинима. Они имају у старом словенском језику три броја: једнину, двојину и множину; два стања: радно и трпно; седам времена: садашње, аорист, имперфекат, перфекат, плусквамперфекат, прво будуће и друго будуће вријеме; три начина: одређени, заповједни и погодбени; три радна придјева: садашњега времена, и пређашњега I, II; два трпна придјева: садашњега времена и пређашњег. Овамо се има додати још супин и инфинитив.

Наука о спрезању говори: 1. о личним наставцима; 2. о обиљежју начина и времена; 3. о наставцима инфинитива, супина и глаголских придјева; 4. о умецима; 5. о јачању и слабљењу

самогласнога слова у основи; 6. о избацивању сугласних; 7. о разредби глагола у врсте и раздјеле и 8. о сложеним глаголским облицима.

Осим овога глаголи се дијеле на двије коњугације: 1. коњугација са обиљежјем садашњега времена, 2. коњугација без обиљежја садашњега времена.

У глагола ваља пазити на основе. Има их двије: основа инфинитивна и основа за садашње вријеме. Од основе инфинитивне постају: 1. инфинитив; 2. супин; 3. парт. радни пређ. времена I; 4. партицип радни пређ. времена II; 5. партицип трпни пређ. времена; 6. аорист.

Од основе за садашње вријеме постају: 1. садашње вријеме: 2. императив; 3. имперфекат; 4. партицип радни садашњега времена; 5. партицип трпни садашњега времена.

1) Лични наставци.

Лични наставци или су потпуни или крњи. Потпуни наставци, који се основи за садашње вријеме додају, ови су:

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	мь, м	вѣ	мъ
2.	си, ши	та	те
3.	ти, тъ	те	нтъ.

Крњи су наставци, који се основи за заповједни начин, за аорист и имперфекат додају, ови:

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	м	(вѣ)	(мъ)
2.	с	(та)	(те)
3.	т	(те)	нт

Осим њеколико глагола, који немају обиљежја за садашње вријеме, губе сви глаголи у првом лицу садашњега времена од личнога наставка ь, те онда м спаја се са наставком од основе о у ж, н. пр. плетж мјесто плето-м(ь).

2) Обиљежје времена и начина.

Обиљежје је садашњега времена є, које се инфинитивној основи додаје и које се у првом лицу једнине и трећем лицу множине мијења на о, н. п. инф. основа: плет; основа за садаш. време плете, а за прво лице једнине и треће множине: плето, дакле: плете-шн, плете-тъ, плетж, плетжтъ = плето-нтъ.

Како се основа за садашње вријеме добија, ваља запамтити за поједине врсте ово: У првој врсти добија се основа за садашње вријеме кад се обиљежје є дода инфинитивној основи: н. пр. плет основа инф., а плете за садашње вријеме. У другој врсти добија се основа за садашње вријеме кад се обиљежје садашњега времена є дода основи инфинитивној без крајњега гласа, н. пр. основа инф. двигнж, а за садашње вријеме двигне.

У трећој врсти првога раздјела добија се основа за садашње вријеме кад се инфинитивној основи дода обиљежје садашњега времена є, н. п. инф. основа: желѣ, а за садашње вријеме желѣє. У трећој врсти другога раздјела добија се основа за садашње вријеме кад се инфинитивној основа промијенивши јој крајњи вокал ѣ на н дода оби-

љежје садашњега времена є, н. п. основа инф.: **горѣ**, а за садашње вријеме **горнє**.

У четвртој врсти добија се основа садашњег времена кад се инфинитивној основи дода обиљежје сад. времена є, н. п. инф. основа: **хвали**, а за садашње вријеме **хвалнє**.

У петој врсти првога рездјела добија се основа сад. времена кад се инф. основи дода обиљежје садаш. времена є, н. п. основа инф. **дѣла**, а за садаш. вријеме **дѣлає**. У петој врсти другога раздјела добија се основа садашњега времена кад се основи инфинитивној промијенивши јој крајњи вокал **а** на **н** дода обиљежје садашњег времена, н. п. инф. основа: **писа**, а за садашње вријеме **писнє**. У петој врсти трећега и четвртога раздјела добија се основа сад. времена кад се основи инфинитивној без крајњега гласа дода обиљежје сад. времена є, н. п. инф. основа: **кра**, а за сад. вријеме **кєрє**; инф. основа: **дѣю**, а за сад. вријеме **дѣю**.

У шестој врсти добија се основа за сад. вријеме кад се инф. основи без крајњега гласа дода обиљежје сад. времена є. У овој прилици долази мјесто **ов оу**, из чега је **ов** и постало, н. п. инф. основа **коупова**, а за садашње вријеме **коупоує**.[1])

---

[1]) У трећој врсти прв. раздјела уметнуто је у основи сад. времена **і** ради зијева, н. п. **желѣ-і-є-шн**, тако је исто и у петој врсти првом и четвртом раздјелу, а и у шестој врсти, н. п. **дѣла-і-є-шн, дѣ-і-є-шн, коупоу-і-є-шн.** У трећој врсти

Прост аорист нема обиљежја за вријеме, а разликује се од садашњега времена а) личним наставцима н. пр. испореди **идеши** са **иде**, б) уметком у првом лицу множ. н. п. **идемъ** са **идомъ**, в) што садашње вријеме у гдјекојих глагола има у основи друкчије самогласно н. п. испореди **лажете** са **лежете**, г) што у гдјекојих глагола н. п. друге врсте има прости аорист друкчију основу од садашњега времена н. п. испореди **двигнемъ** са **двигомъ**.

Сложеном аористу је обиљежје **с**, н. п. **исъ**, **нѣсъ**. У млађих облика обиљежје је за сложени аорист **х**, н. п. **рѣхъ**.[1]) **исъ**, **нѣсъ** зову се сложе-

---

другога раздјела зијев се отклања по закону изједначивања и слијевања, н. п. **виднє-ши** = **видни-ши** = **видн-ши**. По овом истом закону отклања се зијев и у четвртој врсти, н. п. **хваленє-ши** = **хвални-ши**, **хвали-ши**. У првом пак лицу једнине код овијех глагола треће и четврте врсте ради зијева мијења се **н** на **і**, те добијамо: **видно-м** = **видіо-м** = **виджо-м** = **виждо-м** = **виждж**; **хвално-м** = **хваліо-м** = **хвалиж**. У петој врсти другога раздјела ради зијева бива промјена ова: **писнє-ши** = **писіє-ши** = **пише-ши**. За све ово ваља учитељ да упути своје ученике на науку о гласовима, гдје ће за све ове промјене у законима гласовним наћи потврде.

[1]) **рѣхъ** постало је од **рєк-х-ъ**, а путем изједначивања добијамо **рєх-х-ъ**, једно **х** отпада, а за накнаду продужује се **є** у **ѣ**, дакле **рѣхъ**. Види науку о гласовима.

ни старији аорист с обиљежјем с, а **рѣхъ** први сложени млађи с обиљежјем х. Облици **плет-о-х-ъ**, **рек-о-х-ъ** зову се други сложени млађи аорист с обиљежјем х. Обиљежје за имперфекат х додаје се на основу за садашње вријеме кад јој се обиљежје є продужи у ѣ, н. п. **плетѣ-х-ъ**. Имперфекта има три врсте по облику. Он постаје или на речени начин као: **плет-ѣ-х-ъ**, или по аналоћији **а-основа** добија још а уз продужено є, обиљежје за садашње вријеме, као: **плетѣ-а-х-ъ**, или на пошљетку постаје од инфинитивне основе у трећој врсти другога раздјела, у петој врсти другога раздјела и шестој врсти, као: **горѣ-а-х-ъ**, **писа-а-х-ъ**, **коупова-ахъ**.[1])

Обиљежје за императив је н.[2])

Прост аорист имају само они глаголи, којима је основа у инфинитиву једнака коријену са сугласним на крају. И глаголи друге врсте имају прости аорист кад у основи пред наставком **нж**

---

[1]) Тако тумачи Миклошић имперфекат у књизи: Imperfect in den slavischen Sprachen, а како мисли о овом тумачењу Јагић ваља учитељ да прочита на стр. 441. 442. у Archiv-у für slav. Philologie I.

[2]) Императив ваља учитељ да испореди са оптативом грчким, јер имају једно исто обиљежје **н**, н. пр. **веде** основа за сад. вр. **н** обиљежје за имп., **те** наставак за друго лице множине дакле **веде-н-те**, **є** и **н** слијевају се у **ѣ**: **ведѣте**. Испореди с овијем λυο-ι-μι, λυο основа за сад. вр. ι знак оптатива, а μι лични наставак.

долази сугласно, те онда нж одбацују и од такве крње основе прави се прост аорист.

Прост облик будућега времена има потврде само у придјеву глаголском: бышжштеѥ, бышжштааго.

Лични наставак за прво лице двојине јест вѣ, али налази се кад кад и ва. За треће лице двојине је тє, али у доцнијим споменицима долази наставак та и то за мушки род, а за женски и средњи род тѣ.

3) О наставцима инфинитива, супина и глаголских придјева.

Наставак је за инфинитив ти, н. п. писа-ти, коупова-ти, хвали-ти, видѣ-ти, чоу-ти, бы-ти.

Наставак је за супин ть, н. п. писа-ть, хвали-ть, коупова-ть, видѣ-ть, пешть, жешть.[1])

Наставак је за радни придјев садашњега времена нт. Од тога наставка т на крају ријечи отпада, а у средини додаје још і уз т, н. п. хвално-нт, по закону изједначивања добијамо хвални-нт, а по закону слијевања добијамо хвали-нт, т на крају отпада, а н са н слијева се у назални вокал а, дакле хвала. За генитив једнине имамо основу хвално-нті, а наставак а, дакле хвално-нті-а = хвали-нті-а = хвали-нті-а = хвалаті-а, і послије т по закону гласовном мијења се уви-

---

[1]) Послије непчаних сугласних мијења се ъ на ь, за то се и биљежи пешть а не пештъ. В. Науку о гласовима.

јек на ш, па на пошљетку ш са т мијењају мјеста, те тако добијамо ген. једн.: хвалашта.[1])

Наставак за трпни придјев сад. времена јест мъ, н. п. вєзо-мъ, вєдо-мъ, пєко-мъ, дѣлаѥ-мъ, колѥ-мъ,[2]) хвали-мъ, види-мъ.[3])

Наставак је за радни придјев пређ. врем. I. съ. Од овога наставка с на крају ријечи отпада, а у средини додаје му се још і, н. п. плєтъс = плєтъ, ген. једнине: плєтъсі-а = плєтъша. (Види Науку о гласовима.).

Наставак је за радни придјев пређ. врем. II. лъ, н. п. бы-лъ, видѣ-лъ, хвали-лъ, дѣла-лъ, коупова-лъ.

Наставак за трпни придјев пређ. врем. је тъ или нъ, н. п. отъвръстъ, бнѥнъ, писанъ, видѣнъ, хвалѥнъ.[4])

4) О умецима.

Умеци су од двије врсте, или се умећу између обиљежја и личних наставака и између основе и обиљежја, н. п. нд-о-х-о-мъ; или између основе и наставака, н. п. вед-є-нъ.

---

[1]) Учитељ ваља да протумачи ученицима како постају и од других глагола партиципија радна сад. времена н. п. плєтъ, ген. једн. плєтѫшта; пиша, ген. једн. пишѫшта и т. д.

[2]) Овдје по законима гласовним мијења се о на є послије непчаних сугласних дакле дѣлаѥ-мъ стоји мјесто дѣлаю-мъ. Вид. Науку о гласовима.

[3]) хвали-мъ постало је од хвално-мъ = хвални-мъ = хвали-мъ. Види у науци о гласовима закон изједначивања и слијевања самогласних.

[4]) Учитељ ваља да испореди писанъ са хвалѥнъ и по законима гласовним растумачи.

5) О продуживању и слабљењу самогласних и избацивању сугласних слова.

У науци о гласовима стоји, да се у накнаду, кад сугласно слово испадне, продуљује самогласно слово, н. п. **рек-хъ** = **рѣхъ**, **бод-х-ъ** = **басъ**, **цвет-х-ъ** = **цвисъ**, **ѵьт-х-ъ** = **ѵисъ**, **тек-х-ъ** = **тѣхъ**. Такође показано је у науци о гласовима да самогласна у гдјекојим приликама слабе, н. пр. основа **рек**, императив **рьци**, **тек**, **тьци**.

6) О разредби глагола у врсте и раздјеле.

Глаголи се мијењају или по коњугацији са обиљежјем садашњега времена или по коњугацији без обиљежја садашњега времена. Глаголи, који се мијењају по коњугацији са обиљежјем садашњега времена, дијеле се на шест врста. Те врсте дијеле се на раздјеле. По основи инфинитивној разликују се врсте, а за раздјеле је мјерило основа за садашње вријеме.[1])

а) Спрезање са обиљежјем садашњега времена.

Прва врста.

У прву врсту иду они глаголи, којима основа инфинитивна нема наставка, н. п. **плет**.

Ова врста има седам раздјела.

---

[1]) Учитељ ваља да каже својим ученицима да има и Шлајхер и Востоков своју разредбу, али да Миклошићева највећма годи практичном изучавању. Добровски је први у Institutiones linquae slavicae 1822. подијелио глаголе на шест врста, коју је диобу Миклошић усавршио. Вид. Програм карловачке гимназије од г. 1871.

Први раздио.

У овај раздио иду глаголи, којима се основа инфинитивна свршује на зубна сугласна **т**, **д**.

Примјери за овај раздио: **гнестн**, **мести**, **мастн**, **пастн**, **растн**, **цвнстн**, **ѵнстн**, **блюстн**, **бласти**, **власти**, **грастн**, **гѫстн**, **сѣстн**, **прастн**.

Основа инфинитивна **вед**.

Инфинитив: **вес-тн**[1]), супин: **вес-тъ**. Радни придјев прећ. врем, I. **вед-ъ**, II. **ве-лъ**. Трпни придјев прећ. времена **вед-е-нъ**.

Аорист прост.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	**вед-ъ**	**вед-о-вѣ**	**вед-о-мъ**
2.	**вед-е**	**вед-е-та**	**вед-е-те**
3.	**вед-е**	**вед-е-те**	**вед-ѫ**

Сложени аорист старији.

1.	**вѣсъ**[1])	**вѣсовѣ**	**вѣсомъ**
2.	—	**вѣста**	**вѣсте**
3.	—	**вѣсте**	**вѣсѧ**.

---

[1]) **вестн** постаје од **вед-тн** путем разједначивања а **ве-лъ** путем изједначивања сугласних.

[2]) **вѣсъ** долази од основе **вед**, обиљежја прошлости **с**, умететка **о** и личнога наставка **ѫ**, дакле **вед-с-о-м**. **о** и **м** слијевају се у назални вокал **ѫ**, који је ослабио у **ъ** а **д** изједначује се са **с**, па онда испада, те за накнаду што је једно сугласно испало, продужује се самогласно **е** у **ѣ**, дакле: **вѣсъ**.

Сложени аорист млађи.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	вед-о-х-ъ[1])	вед-о-х-о-вѣ	вед-о-х-о-мъ
2.	вед-е	вед-о-с-та	вед-о-с-те
3.	вед-е	вед-о-с-те	вед-о-ш-а

Основа за сад. вријеме вед-е.

САД. ВРИЈЕМЕ.

1.	ведѫ	ведє-вѣ	ведє-мъ
2.	ведє-ши	ведє-та	ведє-те
3.	ведє-тъ	ведт-те	ведѫтъ.

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	ведѣ-вѣ	ведѣ-мъ
2.	веди	ведѣ-та	ведѣ-те
3.	веди	ведѣ-та	ведѣ-те.

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	ведѣ-а-х-ъ	ведѣ-а-х-о-вѣ	ведѣ-а-х-о-мъ
2.	ведѣ-а-ше	ведѣ-а-ш-е-та	ведѣ-а-ш-е-те
3.	ведѣ-а-ше	ведѣ-а-ш-е-те	ведѣ-а-х-ѫ.

Радни придјев сад. времена ведѧ, ведъ. Трпни придјев сад. времена ведо-мъ.

Примједбе. 1) У њеких глагола ь ојача у и у инфинитиву, н. п. цвьт-ѫ, а инфинитив: цвисти[2]), чьт-ѫ: чисти.

---

[1]) вед је основа инф., о уметак, х знак прошлости, о уметак, м лични наставак, дакле: вед-о-х-о-м, о и м по законима гласовним дају ѫ, а ѫ по закону слабљења слаби у ъ дакле вед-о-х-ъ.

[2]) Основа инфинитивна цвьт, а наставак за инфинитив ти, дакле цвьт-ти, ь по закону јачања

2) **обрѣсти** и **сърѣсти** имају основу за сад. вријеме по петој врсти другога раздјела: **обрѧтнє, сърѧтнє**, за то сад. вријеме од овијех основа гласи: **обрѧштѫ, сърѧштѫ.**[1])

3) Глагол **сѣсти** има основу за сад. вријеме **сѧдє**, за то сад. вр. гласи: **сѧдѫ, сѧдє-шн.**

4) Глагол **нти**, који по својој инфинитивној основи иде у шести раздио прве врсте има основу за сад. вријеме **ндє**, дакле **ндѫ, ндє-шн**, а аористе прави од основе **нд**: **ндъ-** прост аор., **н-д-о-хъ** слож. аорист. Исти овај глагол има за радни прид. пређ. вр. I. и II. основу **шьд**, дакле **шьдъ, шьлъ.**[2])

Други раздио.

У овај раздио иду глаголи, којима се основа инфинитивна свршује на пискава сугласна слова: **з** и **с**.

Примјери за овај раздио: **вєсти, отъкрѣсти, оугонєсти, грысти, лѣсти, млѣсти; къньсти, пасти, трѧсти.**

Инфинитивна основа **нес.**

Инф. **нес-ти**, суп. **нес-тъ**, рад. прид. пређ. вр. I. **несъ**, рад. прид. пређ. вр. II. **нес-лъ**, трпни прид. пређ. вр. **нес-є-нъ.**

мијења се на **н**, а два једнака сугласна слова по закону разједначивања разједначују се, дакле: **цвнс-ти.** Тако и **вес-ти** постало је по закону разједначивања од **вед-ти**, гдје се прво **д** по закону изједначивања изједначи са **т**, те добијамо **вет-ти**, па онда по закону разједначивања једнаки конзонанти разједначују се, дакле **вес-ти.**

[1]) Учитељ нека растумачи ученицима како ови облици сад. времена постају по законима гласовним.

[2]) Учитељ ваља да спомене да и њеки облици од глагола **бити** и **ѩсти** иду у овај раздио.

Прост аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	**нес-ъ**	**нес-о-вѣ**	**нес-о-мъ**
2.	**нес-е**	**нес-е-та**	**нес-е-те**
3.	**нес-е**	**нес-е-те**	**нес-ѫ.**

Сложен аорист старији.

1.	**нѣ-с-ъ**	**нѣ-с-о-вѣ**	**нѣс-о-мъ**
2.	—	**нѣ-с-та**	**нѣ-с-те**
3.	—	**нѣ-с-те**	**нѣ-с-ѧ.**

Сложен аорист млађи.

1.	**нес-о-х-ъ**	**нес-о-х-о-мъ**	**нес-о-х-о-мъ**
2.	**нес-е**	**нѣс-о-с-та**	**нес-о-с-те**
3.	**нес-е**	**нес-о-с-те**	**нес-о-ш-ѧ.**

Основа за сад. вријеме **нес-е.**

САДАШЊЕ ВРИЈЕМЕ.

1.	**нес-ѫ**	**несе-вѣ**	**несе-мъ**
2.	**несе-ши**	**несе-та**	**несе-те**
3.	**несе-тъ**	**несе-те**	**нес-ѫтъ.**

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	**нес-ѣ-вѣ**	**нес-ѣ-мъ**
2.	**нес-и**	**нес-ѣ-та**	**нес-ѣ-те**
3.	**нес-и**	**нес-ѣ-та**	**нес-ѣ-те.**

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	**несѣ-ѧ-х-ъ**	**несѣ-ѧ-х-о-вѣ**	**несѣ-ѧ-х-о-мъ**
2.	**несѣ-ѧ-ш-е**	**несѣ-ѧ-ш-е-та**	**несѣ-ѧ-ш-е-те**
3.	**несѣ-ѧ-ш-е**	**несѣ-ѧ-ш-е-та**	**несѣ-ѧ-х-ѫ.**

Радни прид. сад. вр. **несѧ, несы.** Трп. придјев сад. врем. **нес-омъ.**

Примједба. **р** и **л** јача у инфинитиву у **рѣ, лѣ,** н. п. **отъврѣсти, разврѣсти, млѣсти.**

Трећи раздио.

У овај раздио иду глаголи, којима се инфинитивна основа свршује на уснена сугласна слова: **п, б, в.**

Примјери за овај раздио: **тетн, поурѣтн, длъбстн, зѫбьстн, скоубьстн, жнтн, плѣтн.**

Основа инфинитивна: **грєб.**

Инфинитив **грєтн**, супин **грєтъ.** Радни придјев прећ. вр. I. **грєбъ.** Радни прид. прећ. вр. II. **грєблъ.** Трпни придјев прећ. вр. **грєбєнъ.**

Прост аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	**грєб-ъ**	**грєб-о-вѣ**	**грєб-о-мъ**
2.	**грєб-є**	**грєб-є-та**	**грєб-є-тє**
3.	**грєб-є**	**грєб-є-тє**	**грєб-ѫ.**

Сложен аорист старији.

1.	**грѣ-с-ъ**	**грѣ-с-о-вѣ**	**грѣ-с-о-мъ**
2.	—	**грѣ-с-та**	**грѣ-с-тє**
3.	—	**грѣ-с-тє**	**грѣ-с-ѧ.**

Сложен аорист млађи.

1.	**грєб-о-х-ъ**	**грєб-о-х-о-вѣ**	**грєб-о-х-о-мъ**
2.	**грєб-є**	**грєб-о-с-та**	**грєб-о-с-тє**
3.	**грєб-є**	**грєб-о-с-тє**	**грєб-о-ш-ѧ.**

Основа за сад. вр. **грєб-є.**

САДАШЊЕ ВРИЈЕМЕ.

1.	**грєб-ѫ**	**грєбє-вѣ**	**грєбє-мъ**
2.	**грєбє-шн**	**грєбє-та**	**грєбє-тє**
3.	**грєбє-тъ**	**грєбє-тє**	**грєб-ѫтъ.**

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	**грєб-ѣ-вѣ**	**грєб-ѣ-мъ**
2.	**грєб-н**	**грєб-ѣ-та**	**грєб-ѣ-тє**
3.	**грєб-н**	**грєб-ѣ-та**	**грєб-ѣ-тє.**

ИМПЕРФЕКАТ.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	**гребѣ-а-х-ъ**	**гребѣ-а-х-о-вѣ**	**гребѣ-а-х-о-мъ**
2.	**гребѣ-а-ш-е**	**гребѣ-а-ш-е-та**	**гребѣ-а-ш-е-те**
3.	**гребѣ-а-ш-е**	**гребѣ-а-ш-е-та**	**гребѣ-а-х-ѫ.**

Радни прид. сад. вр. **гребл, гребы.** Трп. придјев сад. вр. **гребо^мъ.**

Примејдба. Пред наставком **ти, тъ** отпада крајњи глас од основ н. п. **поурѣти, жити.** У доцнијим споменицима између основе и инфинитивнога наставка умеће се **с,** н. п. **поурѣпьсти, погребьсти. в** пред наставком **лъ** испада: **жилъ,**[1] **плѣлъ.**

Четврти раздио.

У овај раздио иду глаголи, којима се основа инф. свршује на грлена: **к, г, х-**

Примјери за овај раздио: **влѣшти, лаштн, ре^шти, тешти, тлѣшти, врѣшти: връгѫ, врѣшти: връ^хѫ, жешти, лешти: лагѫ, мошти, сѣшти.**

Инф. основа **пек.**

Инфинитив **пешти,** супин **пешть,** рад. прид. прећ. вр. I. **пек^ъ,** II. **пек^лъ,** трп. прид. прећ. вр. **пеу^е-нъ.**

Прост аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	**пек-ъ**	**пек-о-вѣ**	**пек-о-мъ**
2.	**пеу-е**	**пеу-е-та**	**пеу-е-те**
3.	**пеу-е**	**пьу-е-те**	**пек-ѫ.**

---

[1]) Овај глагол има ~~и аорист жихъ, осим живохъ.~~

Први сложен аорист млађи.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	рѣ-х-ъ	рѣ-х-о-вѣ	рѣ-х-о-мъ
2.	—	рѣ-с-та	рѣ-с-те
3.	—	рѣ-с-те	рѣ-ш-ѫ.

Други сложен аорист млађи.

1.	пек-о-х-ъ	пек-о-х-о-вѣ	пек-о-х-о-мъ
2.	печ-е	пек-о-с-та	пек-о-с-те
3.	печ-е	пек-о-с-те	пек-о-ш-ѧ.

Основа за сад. вр. **пек-е.**

САД. ВРИЈЕМЕ.

1.	пек-ѫ	пече-вѣ	пече-мъ
2.	пече-ши	пече-та	печѣ-те
3.	пече-тъ	пече-те	пек-ѫтъ.

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	пьц-ѣ-вѣ	пьц-ѣ-мъ
2.	пьц-и[1])	пьц-ѣ-та	пьц-ѣ-те
3.	пьц-и	пьц-ѣ-та	пьц-ѣ-те

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	печа-а-х-ъ[2])	печа-а-х-о-вѣ	печа-а-х-о-мъ
2.	печа-а-ш-е	печа-а-ш-ета	печа-а-ш-е-те
3.	печа-а-ш-е	печа-а-ш-е-те	печа-а-х-ѫ.

Радни прид. сад. вр. **пекъ.** Трп. прид. сад. вр. **пеко-мъ.**

Примједбе. За претварање грлених сугласних пред **е** и **и** види Науку о гласовима.

---

[1]) У **пьци** ослабило **е** у **ь** по закону слабљења, тако је и од **решти: рьци.**

[2]) Послије непчаних мијења се **ѣ** на **а.** Вид. Науку о гласовима.

Послије непчаних мијења се ъ на ь: пешть. В. Науку о гласовима.

У инфинитиву јача л, р, У лѣ, рѣ: крѣшти, клѣшти.

Глагол лешти има основу за сад. вријеме лаге, лагѫ, лажеши.

Пети раздио.

У овај раздио иду глаголи, којима се основа инф. свршује на м, н.

Примјери за овај раздио: клати, ѭти, дѫти, жати, тати, начати.

Инф. основа пьн.

Инфин. па-ти, суп. па-тъ, рад. прид. прећ. вр. пьн-ъ, II. па-лъ, трп. прид. прећ. вр. па-тъ.

Сложен аорист старији.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	па-с-ъ	па-с-о-вѣ	па-с-о-мъ
2.	—	па-с-та	па-с-те
3.	—	па-с-те	па-с-ѧ.

Први сложен аорист млађи.

1.	па-х-ъ	па-х-о-вѣ	па-х-о-мъ
2.	па-тъ	па-с-та	па-с-те
3.	па-тъ	па-с-те	па-ш-ѧ.

Основа за сад. вр. пьн-е.

САД. ВРИЈЕМЕ.

1.	пьн-ѫ	пьне-вѣ	пьне-мъ
2.	пьн-е-ши	пьне-та	пьне-те
3.	пьн-е-тъ	пьне-те	пьн-ѫтъ.

ИМПЕРАТИВ.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	—	пьн-ѣ-вѣ	пьн-ѣ-мъ
2.	пьн-и	пьн-ѣ-та	пьн-ѣ-те
3.	пьн-и	пьн-ѣ-та	пьн-ѣ-те.

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	пьнѣ-а-х-ъ	пьнѣ-а-х-о-вѣ	пьнѣ-а-х-о-мъ
2.	пьнѣ-а-ш-е	пьнѣ-а-ш-е-та	пьнѣ-а-ш-е-те
3.	пьнѣ-а-ш-е	пьнѣ-а-ш-е-те	пьнѣ-а-х-ѫ.

Радни прид. сад. вр. пьнѧ, пьнъі, трп. прид. сад. врем. пьно-мъ.

Примједбе. 1) Кад се са м, н, свршује слог, онда м, н са предњим вокалом слијева се у назални вокал, н. п. пѧ-х-ъ = пьн-х-ъ.

2) жѧти има основу за сад. вр. жьніе, дакле: жьніѭ, жьніѩ.

3) У млађим споменицима налази рад. прид. пређаш. вр. I. и овакога облика: пожѧвъ, ꙁаклѧвъ, пропѧвъ, поѹѧвъ.

Шести раздио.

У овај раздио иду глаголи, којима се основа инф. свршује на самогласно осим л и р.

Примјери за овај раздио: ꙁнѧти, стѧти, вити, въпити, лити, рити, плоути, крыти, рыти.

Инф. основа би.

Инф. би-ти, суп. би-тъ, радни прид. пређ. вр. I. би-в-ъ, II. би-лъ, трпни придјев пређ. вр. би-і-е-нъ, би-тъ.

Сложени аорист.

	једнина	*дојина*	*множина*
1.	**би-х-ъ**	**би-х-о-вѣ**	**би-х-о-мъ**
2.	**би**	**би-с-та**	**би-с-те**
3.	**би**	**би-с-те**	**би-ш-ѫ.**

Основа за сад. вр. **биѥ.**

САД. ВРИЈЕМЕ.

1.	**би-і-ѫ**	**биѥ-вѣ**	**биѥ-мъ**
2.	**биѥ-шн**	**биѥ-та**	**биѥ-те**
3.	**биѥ-тъ**	**биѥ-те**	**би і-ѫтъ.**

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	**би-і-а-вѣ**[1])	**би-і-а-мъ**
2.	**би-и**	**би-і-а та**	**би-і-а-те**
3.	**би-и**	**би-і-а-та**	**би-і-а-те**

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	**биѭ-а-х-ъ**	**биѭ-а-х-о-вѣ**	**биѭ-а-х-о-мъ**
2.	**биѭ-а-ш-е**	**биѭ-а-ш-е-та**	**биѭ-а-ш-е-те**
3.	**биѭ-а-ш-е**	**биѭ-а-ш-е-те**	**биѭ-а-х-ѫ.**

Радни прид. сад. вр. **биѭ.** Трпни прид. сад. вр. **биѥ-мъ.**

Примједбе. 1) Трпни прид. сад. вр. има наставак **нъ** и **тъ** н. п. **съноувенъ, познанъ, повитъ, съвитъ.**

2) Које се инф. основе свршују на **оу**, као н. п. **плоу** имају двоструке основе за садаш. вријеме: **плове** и **плоуѥ** дакле **плове-шн** и **плоуѥ-шн.**

3) Глагол **дѣти** има основу за сад. вријеме **дѣѥ** и **дѣднѥ**, дакле **дѣѭ** и **дѣждѭ.**

---

[1]) **би-і-а-вѣ** стоји мјесто **би-і-ѣ-вѣ**, али по закону изједначивања, гдје утјече непчани конзонанат на **ѣ**, мијења се **ѣ** на **а.**

4) Глагол **статн** има основу за садаш. вријеме **стане**, дакле **станж**.

5) Глагол **пѣтн** има основу за садаш. вр. **поѥ**, дакле **поѫ**.

Седми раздио.

У овај раздио иду глаголи, којима се основа инф. свршује на самогласно **р**, **л**.

Примјери за овај раздио: **млѣтн**, **врѣтн**, **жрѣтн**, **прѣтн**, **трѣтн**.

Инф. основа **мр**.

Инф. **мрѣ-тн**, суп. **мрѣ-тъ**, рад. прид. пређ. вр. I. **мьръ**, II. **мрълъ**, тр. п. прид. пређ. вр. **тре-нъ**, **тръ-тъ**.

Сложен аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	**мръ-х-ъ**	**мръ-х-о-вѣ**	**мръ-х-о-мъ**
2.	**мръ**	**мръ-с-та**	**мръ-с-те**
3.	**мръ**	**мръ-с-те**	**мръ-ш-ѧ.**

Основа за сад. вр. **мр-е**

САД. ВРИЈЕМЕ.

1.	**мр-ѫ**	**мре-вѣ**	**мре-мъ**
2.	**мре-шн**	**мре-та**	**мре-те**
3.	**мре-тъ**	**мре-те**	**мр-ѫтъ**

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	**мр-ѣ-вѣ**	**мр-ѣ-мъ**
2.	**мр-н**	**мр-ѣ-та**	**мр-ѣ-те**
3.	**мр-н**	**мр-ѣ-та**	**мр-ѣ-те**

ИМПЕРФЕКАТ.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	**мрѣ-а-х-ъ**	**мрѣ-а-х-о-вѣ**	**мрѣ-а-х-о-мъ**
2.	**мрѣ-а-ш-е**	**мрѣ-а-ш-е-та**	**мрѣ-а-ш-е-те**
3.	**мрѣ-а-ш-е**	**мрѣ а-ш-е-те**	**мрѣ-а-х-ѫ.**

Рад. прид. сад. вр. **мрѧ**, **мры**. Трп. прид. сад. вр. **мро-мъ**.

Примједбе. 1) У инф. **р** и **л** јача у **рѣ**, **лѣ**: **мрѣти**, **жрѣти**, **млѣти**.

2) Аорист има облик или као што образац гласи: **мръ-х-ъ**, или као они глаголи прве врсте, којима се основа свршује на сугласно слово: **опрошѧ**, или основа ојача: **пожрѣхъ**.

3) **млѣти** има основу за сад. вр. **мелю**, дакле: **мелѭ**.

Друга врста.

У другу врсту иду глаголи, којима се основа инф. свршује на **нѫ**.

Примјери за ову врсту: **въıкнѫти**, **гоньзнѫти**, **грѧзнѫти**, **дръзнѫти**, **дъхнѫти**, **клнкнѫти**, **коснѫти**.

Инф. основа: **двигнѫ**.

Инф. **двигнѫ-ти**, суп. **двигнѫ-тъ**, рад. прид. пређ. вр. I. **двигнѫ-в-ъ**, **двиг-ъ**, II. **двигнѫ-лъ**, **двиг-лъ**, трп. прид. пређ. вр. **двигнов-е-нъ**, **движ-е-нъ**.

Аорист прости.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	**двиг-ъ**	**двиг-о-вѣ**	**двиг-о-мъ**
2.	**движ-е**	**движ-е-та**	**движ-е-те**
3.	**движ-е**	**движ-е-те**	**двиг-ѫ.**

Сложен аорист I.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	**двигнж-х-ъ**	**двигнж-х-о-вѣ**	**двигнж-х-о-мъ**
2.	**двигнж**	**двигнж-с-та**	**двигнж-с-те**
3.	**двигнж**	**двигнж-с-те**	**двигнж-ш-ѧ.**

Сложен аорист II.

1.	**двиг-о-х-ъ**	**двиг-о х-о-вѣ**	**двиг-о-х-о-мъ**
2.	**движ-е**	**двиг-о-с-та**	**двиг-о-с-те**
3.	**движ-е**	**двиг-о-с-те**	**двиг-о-ш-ѧ.**

Основа за сад. вр. **двиг-не.**

САД. ВРИЈЕМЕ.

1.	**двигн-ж**	**двигне-вѣ**	**двигне-мъ**
2.	**двигне-шн**	**двигне-та**	**двигне-те**
3.	**двигне-шъ**	**двигне-те**	**двигн-жтъ**

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	**двигн-ѣ-вѣ**	**двигн-ѣ-мъ**
2.	**двигн-н**	**двигн-ѣ-та**	**двигн-ѣ-те**
3.	**двигн-н**	**двигн ѣ-та**	**двигн-ѣ-те**

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	**двигнѣ-а-х-ъ**	**двигнѣ-а-х-о-вѣ**	**двигнѣ-а-х-о-мъ**
2.	**двигнѣ-а-ш-е**	**двигнѣ-а-ше-та**	**двигнѣ-а-ш-е-те**
3.	**двигнѣ-а-ш-е**	**двигнѣ-а-ше-те**	**двигнѣ-а-х-ж.**

Рад. прид. сад. вр. **двигнъ.** Трп. прид. сад. вр. **двигно-мъ.**

Примједбе. 1) Ако пред наставком од инфинитивне основе **нж** има сугласно, онда обично радни придјев пређ. вр. I. постаје од крње основе без **нж**: **двиг-ъ, погыб-ъ, прикос-ъ.** Од оваке крње основе прави се и радни прид. пређ. вр. II. **нивыклъ, по-**

гыблъ. Од оваке крње основе постаје и прост и сложен аорист: **двиг-ъ, двиг-о-х-ъ.**

2) Трп. прид. пређ. вр. може бити наставак **нъ** или **тъ**; **нъ** додаје се или основи без **нж**, или на цијелу основу, али се онда од основе **ж** у **ок** претвара, н. п. **дниж-є-нъ, покинок-є-нъ, дъхнок-є-нъ.**

Трећа врста.

У трећу врсту иду глаголи, којима се основа инфинитивна свршује на **ѣ.**

Ова врста има два раздјела.

Први раздио.

У овај раздио иду глаголи, код којих се инфин. основи додаје обиљежје садашњега времена **є** да се добије основа за сад. вријеме.

Примјери за овај раздио: **богатѣти, гладьнѣти, одолѣти, жлътѣти, ѕеленѣти, ѕапєуатьлѣти.**

Инф. основа: **оумѣ.**

Инф. **оумѣ-ти**, супин **оумѣ-тъ**, рад. придјев пређ. вр. I. **оумѣ-в-ъ**, рад. прид. пређ. вр. II. **оумѣ-лъ**, трп. прид. пређ. вр. **оумѣ-нъ.**

Сложен аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	**оумѣ-х-ъ**	**оумѣ-х-о-вѣ**	**оумѣ-х-о-мъ**
2.	**оумѣ**	**оумѣ-с-та**	**оумѣ-с-тє**
3.	**оумѣ**	**оумѣ-с-тє**	**оумѣ-ш-а.**

Основа за сад. вр. **оумѣю.**

САД. ВРИЈЕМЕ.

1.	**оумѣ-і-ж**	**оумѣю вѣ**	**оумѣю-мъ**
2.	**оумѣю-шн**	**оумѣю-та**	**оумѣю-тє**
3.	**оумѣю тъ**	**оумѣю-тє**	**оумѣ-і-жтъ.**

ИМПЕРАТИВ.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	—	оумѣ-й-вѣ	оумѣ-й-мъ
2.	оумѣ-й	оумѣ-й-та	оумѣ-й-те
3.	оумѣ-й	оумѣ-й-та	оумѣ-й-те.

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	оумѣа-х-ъ	оумѣа-х-о-вѣ	оумѣа-х-о-мъ
2.	оумѣл-ш-е	оумѣа-ш-е-та	оумѣа-ш-е-те
3.	оумѣа-ш-е	отмѣа-ш-е-те	оумѣа-х-ѫ.

Рад. прид. сад. вр. оумѣѭ. Трп. прид. сад. оумѣѥ-мъ.

Примједба. Глагол имѣти има сад. вријеме осим имѣѭ, имѣѥши и имамь, имаши. Глагол довлѣти иде и у пету врсту другога раздјела: довлѭ, довлѥши. Глагол говѣти има осим говѣѭ и по четвртој врсти оуговитъ.

Други раздио.

У овај раздио иду глаголи код којих се инфин. основи кад јој се промијени крајње ѣ на и дода обиљежје сад. времена є.

Примјери за овај раздио: обидѣти, болѣти, бъдѣти, видѣти, грѣмѣти, кѣпѣти, лѣтѣти, сѣдѣти. Овамо иду и глаголи, у којих послије непчаних сугласних мијења се ѣ на а: блъштати сѧ, боѭти сѧ, боуѭати, бѣжати, дръжати, клѧуати, крнуати, лежати, млъуати, слъшати, стоѭти, тъштати, притѧжати.

Инф. основа тръпѣ.

Инф. тръпѣ-ти, супин тръпѣ-тъ, рад. прид. пређ. вр. I. тръпѣ-в-ъ, II. тръпѣ-лъ, трп. прид. пређ. вр. тръпѣ-нъ.

Сложени аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	**тръпѣ-х-ъ**	**тръпѣ-х-о-вѣ**	**тръпѣ-х-о-мъ**
2.	**тръпѣ**	**тръпѣ-с-та**	**тръпѣ-с-тє**
3.	**тръпѣ**	**тръпѣ-с-тє**	**тръпѣ-ш-а.**

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	**тръпѣ-а-х-ъ**	**трпѣ-а-х-о-бѣ**	**трпѣ-а-х-о-мъ**
2.	**тръпѣ-а-ш-є**	**трпѣ-а-ш-є-та**	**трпѣ-а-ш-є-тє**
3.	**тръпѣ-а-ш-є**	**трпѣ-а-ш-є-тє**	**трпѣ-а-х-ѫ.**

Основа за сад. вр. **тръпнє.**

САД. ВРИЈЕМЕ.

1.	**тръплѭ**	**тръпн-вѣ**	**тръпн-мъ**
2.	**тръпн-ши**	**тръпн-та**	**тръпн-тє**
3.	**тръпн-тъ**	**тръпн-тє**	**тръпѧтъ.**

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	**тръпн-вѣ**	**тръпн-мъ**
2.	**тръпни**	**тръпн-та**	**тръпн-тє**
3.	**тръпни**	**тръпн-та**	**тръпн-тє.**

Рад, прид. сад. вр **тръпѧ**, трп. прид. сад. вр. **тръпн-мъ.**

Примједбе. Како постаје **тръплѭ** казано је већ у науци о гласовима. За **тръпнши** такође је казано у науци о гласовима да постаје по закону изједначивања и слијевања: **тръпнє-ши** = **тръпни-ши** = **тръпни-ши** = **тръпн-ши.**

Глагол **видѣти** има императив **вижь.** Глагол **хотѣти** мијења се у сад. времену осим првога лица једн. и трећега лица множине по петој врсти другога раздјела. Дакле у овај раздио иду само: **хоштѫ** и **хотѧтъ**, а остала лица у пету врсту другог раздјела: **хоштєши, хоштєтъ, хоштємъ** и т. д. И глагол **съпа-**

ти иде у овај раздио као што му сад. вр. свједочи: **съплѭ, съпишн, съпитъ.**

Четврта врста.

У ову врсту иду глаголи, којима основа инф. свршује на **и**.

Примјери за ову врсту: **молити, мѣслити, палити, хоудити, борити сѧ, говорити, коурити, морити, плѣнити, хранити, чинити.**

Инф. основа: **хвали.**

Инф. **хвали-ти**, супин **хвали-тъ**, рад. прид. пређ. вр. I. **хвалѣ** и **хвали-в-ъ**, II. **хвали-лъ**, трп. прид. пређ. вр. **хвалі-є нъ.**

Сложен аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	**хвали-х-ъ**	**хвали-х-о-вѣ**	**хвали-х-о-мъ**
2.	**хвали**	**хвали-с-та**	**хвали-с-те**
3.	**хвали**	**хвали-с-те**	**хвали-ш-ѧ.**

Основа за сад. вријеме: **хвалнє.**

САД. ВРИЈЕМЕ.

1.	**хвалѭ**	**хвали-вѣ**	**хвали-мъ**
2.	**хвали-ши**	**хвали-тѣ**	**хвали-те**
3.	**хвали-тъ**	**хвали-те**	**хвалѧтъ.**

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	**хвали-вѣ**	**хвали-мъ**
2.	**хвали**	**хвали-та**	**хвали-те**
3.	**хвали**	**хвали-та**	**хвали-те**

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	**хвалѩ-а-х-ъ**	**хвалѩ-а-х-о-вѣ**	**хвалѩ-а-х-о-мъ**
2.	**хвалѩ-а-ше**	**хвалѩ-а-ш-є-та**	**хвалѩ-а-ш-є-те**
3.	**хвалѩ-а-ше**	**хвалѩ-а-ш-є-те**	**хвалѩ-а-х-ѫ.**

Рад. прид. сад. вр. хвала, трп. прид. сад. вр. хвали-мъ.

Примједбе. 1) Како од хвалити постаје хвалѭ, хвалѩхъ, хвалъ, хвалѥнъ; од бранити, бранѭ, бранѩхъ, брань; од кръстити, крештѫ, кръшталахъ, кръшть, кръштенъ; од вожити, вожѫ, вожалахъ, вожь, вожєнъ, види гласовне законе у науци о гласовима.

2) У глагола съмотрити и оумрътвити утјече і преко р и в на п: съмоштрѫ, оумръштвлѭ, оумръштвль, оумръштвѥнъ, прем да долазе облици као: оумръштвенъ, оумѫдренъ, оумръштенъ.

3) Глаголи ове врсте имају двојак облик од рад. прид. пређ. вр. I. као: хвалъ[1]) и хваливъ, кръшть и кръстивъ, брань и бранивъ. Оваки двојаки облик имају само они глаголи ове врсте, који пред наставком инфинитивне основе имају конзонанат, дакле понти, донти могу имати само донивъ, понивъ.

Пета врста.

У пету врсту иду глаголи, којима се основа инф. свршује на а. Ова врста има четир раздјела.

Први раздио.

У овај раздио иду глаголи, којима се на инф. основу додаје обиљежје за сад. вријеме е.

Примјери за овај раздио: бирати, брѫцати, бывати, вонѫти, гладати, жѫдати.

Инфин. основа: дѣла.

Инфин. дѣла-ти, супин дѣла-тъ, радни прид.

---

[1]) Миклошић држи да су облици: хвалъ, кръшть, старији од облика хваливъ, кръстивъ и сматра их за особину панонско-словенских споменика.

пређ. вр. I. дѣла-в-ъ, II. дѣла-лъ, трп. придјев пређ. вр. дѣла-нъ.

Сложени аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	дѣла-х-ъ	дѣла-х-о-вѣ	дѣла-х-о-мъ
2.	дѣла	дѣла-с-та	дѣла-с-тє
3.	дѣла	дѣла-с-тє	дѣла-ш-а.

Основа за сад. вр. дѣлаѥ.

1.	дѣлаѭ	дѣлаѥ-вѣ	дѣлаѥ-мъ
2.	дѣлаѥ-ши	дѣлаѥ-та	дѣлаѥ-тє
3.	дѣлаѥ-тъ	дѣлаѥ-тє	дѣлаѭтъ

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	дѣла-ѝ-вѣ	дѣла-ѝ-мъ
2.	дѣла-ѝ	дѣла-ѝ-та	дѣла-ѝ-тє
3.	дѣла-ѝ	дѣла-ѝ-та	дѣла-ѝ-тє.

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	дѣлаа-х-ъ	дѣлаа-х-о-вѣ	дѣлаа-х-о-мъ
2.	дѣлаа-ш-є	дѣлаа-ш-є-та	дѣлаа-ш-є-тє
3.	дѣлаа-ш-є	дѣлаа-ш-є-тє	дѣлаа-х-ѫ.

Рад. прид. сад. вр. дѣлаѭ, трпни прид. сад. вр. дѣлаѥ-мъ.

Примједба. У старијим споменицима долазе и облици, који су постали по закону изједначивања, као: бъıвалъ, въмѣшталъ, прѣбъıвалъши, съзъıвалъ.

Други раздио.

У овај раздио иду глаголи, којима се, кад се крајњи глас од инфинитивне основе **а** промијени на **и**, дода на овакову основу обиљежје сад. времена **е**.

Примјери за овај раздио: глаголати, клати, сълати, клеветати, трепетати, алъкати, плакати, лъгати, казати.

Инф. основа: глагола.

Инф. глагола-ти, супин глагола-тъ, рад. прид. пређ. вр. I. глагола-в-ъ, II. глагола-лъ, трп. прид. пређ. вр. глагола-нъ.

Сложен аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	глагола-х-ъ	глагола-х-о-вѣ	глагола-х-о-мъ
2.	глагола	глагола-с-та	глагола-с-те
3.	глагола	глагола-с-те	глагола-ш-а.

Основа за сад. вр. глаголие.

САДАШЊЕ ВРИЈЕМЕ.

1.	глаголиѫ	глаголие-вѣ	глаголие-мъ
2.	глаголие-ши	глаголие-та	глаголие-те
3.	глаголие-тъ	глаголие-те	глаголиѫтъ.

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	глаголі-а-вѣ	глаголі-а-мъ
2.	глаголі-и	глаголі-а-та	глаголі-а-те
3.	глаголі-и	глаголі-а-та	глаголі-а-те

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	глагола-а-х-ъ	глагола-а-х-о-вѣ	глагола-а-х-о-мъ
2.	глагола-а-ш-е	глагола-а-ш-е-та	глагола-а-ш-е-те
3.	глагола-а-ш-е	глагола-а-ш-е-те	глагола-а-х-ѫ.

Рад. прид. сад. вр. глаголиѫ, трп. прид. сад. вр. глаголие-мъ.

Примједбе. 1) Како од писати постаје пишиѫ, пиши, пиша, пишемъ; од въікати, вікиѫ, въіиа, въіи;

од клеветати, клевештѫ, клевешти, клевешта; од орати, орѭ, орн, орѭ; од дрѣмати, дрѣмлѭ, дрѣмли, дрѣмлѭ види науку о гласовима.

2) Глаголи: клати, слати, брати, прати имају у сад. времену: колѭ, стелѭ, борѭ, порѫ.

3) Има глагола, који иду и у први и други раздио ове врсте, као: имати: имлѭ и ѥмлѭ, съвазати: съвазлѭ и съвазѫ, възискати: възискѭ и възиштѫ, наказати: наказлѭ и наказѫ, показати: показлѭ и показѫ, съказати: съказлѭ и съказѫ, нарицати: нарицлѭ и нарицѫ, прорицати: прорицлѭ и прорицѫ.

4) Глагол искати мијења се по првом, другом и трећем раздјелу: искѭ: искаѥши, иштѫ: иштеши[1]) и искѫ: иштеши.

Трећи раздио.

У овај раздио иду глаголи, који пред наставком инф. основе имају сугласно и од којих добијамо основу за сад. вријеме кад се обиљежје сад. времена дода на основу инфинитивну без крајњега гласа.

Примјери за овај раздио: брати, драти, жьдати, звати, ковати, прати, гнати.

Основа инф. бра.

Сложени аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	бра-х-ъ	бра-х-о-вѣ	бра-х-о-мъ
2.	бра	бра-с-та	бра-с-те
3.	бра	бра-с-те	бра-ш-ѧ.

---

[1]) По другом раздјелу иштеши постаје овако: искне-ши = искіе-ши = исуе-ши = ишуе-ши = иште-

Основа за сад. вр. бер-е.

САД. ВРИЈЕМЕ.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	берж	бере-вѣ	бере-мъ
2.	бере-ши	бере-та	бере-те
3.	бере-тъ	бере-те	бержтъ.

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	бер-ѣ-вѣ	бер-ѣ-мъ
2.	бер-и	бер-ѣ-та	бер-ѣ-те
3.	бер-и	бер-ѣ-та	бержтъ.

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	берѣ-а-х-ъ	берѣ-а-х-о-вѣ	берѣ-а-х-о-мъ
2.	берѣ-а-ш-е	берѣ-а-ш-е-та	берѣ-а-ш-е-те
3.	берѣ-а-ш-е	берѣ-а-ш-е-те	берѣ-а-х-ж.

Рад. прид. сад. вр. беръ, трп. прид. сад. вр. бер-мъ.

Примједбе. 1) Глаголи: **братн, гнатн, дратн, пратн,** имају основе за сад. вријеме: **бере, жене, дере, пере, зове.**

2) Глагол: **ковати** има основу за сад. вријеме **ове** и **коує, сновати: снове** и **сноує, жљвати: жље жоує, кљвати: кље** и **клює.**

Четврти раздио.

У овај раздио иду глаголи, који пред наставком инфинитивне основе имају самогласно и

ши, а по трећем раздјелу овако: у **иске-ши** мијења **к** пред наставком од основе **е** у **ч** **исує-ши** као од **уловѣкъ уловѣує,** а **с** се са **ч** по закону непотпунога изједначивања изједначује, те постпје **ш**, дакле **ишує-ши** = **иште-ши,** вид. Науку о гласовима.

од којих добијамо основу за сад. вријеме кад се обиљежје сад. времена дода инфинитивној основи без крајњега гласа.

Примјери за овај раздио: клѧти, кѣти, дати, лити, смѣти, сѣти.

Основа инф. дѣѩ.

Инф. дѣѩ-ти, супин дѣѩ-тъ, рад. прид. прећ. вр. I. дѣѩ-в-ъ, II. дѣѩ-лъ, трп. прид. прећ. вр. дѣѩ-нъ.

Сложен аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	дѣѩ-х-ъ	дѣѩ-х-о-вѣ	дѣѩ-х-о-мъ
2.	дѣѩ	дѣѩ-с-та	дѣѩ-с-те
3.	дѣѩ	дѣѩ-с-те	дѣѩ-ш-а.

Основа за сад. вр. дѣѥ.

САД. ВРИЈЕМЕ.

1.	дѣѭ	дѣѥ-вѣ	дѣѥ-мъ
2.	дѣѥ-ши	дѣѥ-та	дѣѥ-те
3.	дѣѥ-тъ	дѣѥ-те	дѣѭтъ.

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	дѣ-н̆-вѣ	дѣ-н̆-мъ
2.	дѣ-н̆	дѣ-н-та	дѣ-н̆-те
3.	дѣ-н̆	дѣ-н̆-та	дѣ-н-те.

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	дѣѩ-а-х-ъ	дѣѩ-а-х-о-вѣ	дѣѩ-а-х-о-мъ
2.	дѣѩ-а-ш-е	дѣѩ-а-ш-е-та	дѣѩ-а-ш-е-те
3.	дѣѩ-а-ш-е	дѣѩ-а-ш-е-те	дѣѩ-а-х-ѫ.

Рад. прид. сад. вр. дѣѭ, трп. прид. сад. вр. дѣѥ-мъ.

Шеста врста.

У ову врсту иду глаголи, којима се инфинитивна основа свршује на **ова.**

Примјери за овај раздио: **коуповати, влъхповати, вѣровати, пладьновати, цѣловати, линовати.**

Инф. основа: **коупова.**

Сложен аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	**коупова-х-ъ**	**коупова-х-о-вѣ**	**коупова-х-омъ**
2.	**коупова**	**коупова-с-та**	**коупова-с-те**
3.	**коупова**	**коупова-с-те**	**коупова-ш-а.**

Основа за сад. вр. **коупоуѥ.**

САДАШЊЕ ВРИЈЕМЕ.

1.	**коупоуѭ**	**коупоуѥ-вѣ**	**коупоу-ѥ-мъ**
2.	**коупоуѥ-шн**	**коупоуѥ-та**	**коупоу-ѥ-те**
3.	**коупоуѥ-тъ**	**коупоуѥ-те**	**коупоуѭтъ.**

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	**коупоу-ѝ-вѣ**	**коупоу-ѝ-мъ**
2.	**коупоу-ѝ**	**коупоу-ѝ-та**	**коупоу-ѝ-те**
3.	**коупоу-ѝ**	**коупоу-ѝ-та**	**коупоу-ѝ-те**

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	**коупоуѩ-а-х-ъ**	**коупоуѩ-а-х-о-вѣ**	**коупоуѩ-а-х-о-мъ**
2.	**коупоуѩ-а-ш-е**	**коупоуѩ-а-ш-е-та**	**коупоуѩ-а-ш-е-те**
3.	**коупоуѩ-а-ш-е**	**коупоуѩ-а-ш-е-те**	**коупоуѩ-а-х-ѫ.**

Рад. прид. сад. вр. **коупоуѭ**, трп. прид. сад. вр. **коупоуѥ-мъ.**

Примедба. Имперфекат долази чешће од основе инфинитивне: **коупова-х-ъ.**

б.) Коњугација без обиљежја сад. времена.

1.

Само сад. вријеме и заповједни начин иде у ово спрезање, и то од основа овијех: вѣд, дад, ид, ѥс, обрѣт.

Инф. основа вѣдѣ.

Сложен аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	вѣдѣ-х-ъ	вѣдѣ-х-о-вѣ	вѣдѣ-х-омъ
2.	вѣдѣ	вѣдѣ-с-та	вѣдѣ-с-те
3.	вѣдѣ	вѣдѣ-с-те	вѣдѣ-ш-ѧ.

Рад. прид. прѣђ. вр. I. вѣдѣ-въ, II. вѣдѣ-лъ, трп. прид. прѣђ. вр. вѣдѣ-нъ.

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	вѣдѣ-а-х-ъ	вѣдѣ-а-х-о-вѣ	вѣдѣ-а-х-о-мъ
2.	вѣдѣ-а-ш-е	вѣдѣ-а-ш-е-та	вѣдѣ-а-ш-е-те
3.	вѣдѣ-а-ш-е	вѣдѣ-а-ш-е-те	вѣдѣ-а-х-ѫ.

Основа за сад вријеме: вѣд.

САД. ВРИЈЕМЕ.

1.	вѣ-мь[1])	вѣ-вѣ	вѣ-мъ
2.	вѣ-си	вѣс-та	вѣс-те
3.	вѣс-тъ	вѣс-те	вѣд-ѧтъ.

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	вѣд-и-вѣ	вѣд-и-мъ
2.	вѣждь	вѣд-и-та	вѣд-и-те
3.	вѣждь	вѣд-и-та	вѣд-и-те.

---

[1]) вѣмь постао је од вѣд-мь. Овдје се д по закону изједначивања мијења на м: вѣм-мь, а једно м отпада: вѣ-мь.

Рад. прид. сад. вѣды, трп. прид. сад. вр. вѣд-о-мъ.

2.

Основа инфинитивна да.

Сложен аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	да-х-ъ	да-х-о-вѣ	да-х-о-мъ
2.	да-с-тъ	да-с-та	да-с-те
3.	да-с-тъ	да-с-те	да-ш-ѧ.

Инф. да–ти, супин да–тъ, рад. прид. пређ. вр. I. да–в–ъ, II. да–л–ъ, трпни прид. пређ. вр. да–нъ.

Основа за сад. вријеме дад.

САД. ВРИЈЕМЕ.

1.	да-мь	да-вѣ	да-мъ
2.	да-си	дас-та	дас-те
3.	дас-тъ	дас-те	дад-ѧтъ

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	дад-н-вѣ	дад-н-мъ
2.	даждь	дад-н-та	дад-н-те
3.	даждь	дад-н-та	дад-н-те

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	дадѣ-а-х-ъ	дадѣ-а-х-о-вѣ	дадѣ-а-х-о-мъ
2.	дадѣ-а-ш-е	дадѣ-а-ш-е-та	дадѣ-а-ш-е-те
3.	дадѣ-а-ш-е	дадѣ-а-ш-е-те	дадѣ-а-х-ѫ.

Рад. прид. сад. вр. дады, трп. прид. сад. вр. дадо-мъ.

3.

Основа ѩд.

Сложен аорист.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	ѩд-о-х-ъ	ѩд-о-х-о-вѣ	ѩд-о-х-о-мъ
2.	ѩс-тъ	ѩ-с-та	ѩ-с-те
3.	ѩс-тъ	ѩ-с-те	ѩд-о-ш-а.

САД. ВРИЈЕМЕ.

1.	ѩ-мь	ѩ-вѣ	ѩ-мъ
2.	ѩ-си	ѩс-та	ѩс-те
3.	ѩс-тъ	ѩс-те	ѩд-ѫтъ.

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	ѩд-и-вѣ	ѩд-и-мъ
2.	ѩждь	ѩд-и-та	ѩд-и-те
3.	ѩждь	ѩд-и-та	ѩд-и-те.

ИМПЕРФЕКАТ.

1.	ѩдѣ-а-х-ъ	ѩдѣ-а-х-о-вѣ	ѩдѣ-а-х-о-мъ
2.	ѩдѣ-а-ш-е	ѩдѣ-а-ш-е-та	ѩдѣ-а-ш-е-те
3.	ѩдѣ-а-ш-е	ѩдѣ-а-ш-е-те	ѩдѣ-а-х-ѫ.

Рад. прид. сад. вр. ѩды, рад. прид. пређ. вр. I. ѩдъ, II. ѩлъ, трп. прид. сад. вр. ѩдомъ, трп. прид. пређ. вр. ѩд-е-нъ, инф. ѩс-ти, супин ѩс-тъ.

4.

Основе ѥс, бѫд, бы.

САД. ВРИЈЕМЕ.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	ѥс-мь	ѥс-вѣ	ѥс-мъ
2.	ѥ-си	ѥс-та	ѥс-те
3.	ѥс-тъ	ѥс-те	с-ѫтъ.

	једнина	*двојина*	*множина*
1.	бѫд-ѫ	бѫде-вѣ	бѫде-мъ
2.	бѫде-ши	бѫде-та	бѫде-те
3.	бѫде-тъ	бѫде-те	бѫд-ѫтъ.

ИМПЕРАТИВ.

1.	—	бѫд-ѣ-вѣ	бѫд-ѣ-мъ
2.	бѫд-и	бѫд-ѣ-та	бѫд-ѣ-те
3.	бѫд-и	бѫд-ѣ-та	бѫд-ѣ-те

Сложен аорист.

1.	бы-х-ъ	бы-х-о-вѣ	бы-х-о-мъ
2.	бы-с-тъ	бы-с-та	бы-с-те
3.	бы-с-тъ	бы-с-те	бы-ш-ѧ.

ИМПЕРФЕКАТ I.

1.	бѣ-а-х-ъ	бѣ-а-х-о-вѣ	бѣ-а-х-о-мъ
2.	бѣ-а-ш-е	бѣ-а-ш-е-та	бѣ-а-ш-е-те
3.	бѣ-а-ш-е	бѣ-а-ш-е-те	бѣ-а-х-ѫ.

ИМПЕРФЕКАТ II.

1.	бѣ-х-ъ	бѣ-х-о-вѣ	бѣ-х-о-мъ
2.	бѣ	бѣ-с-та	бѣ-с-те
3.	бѣ	бѣ-с-те	бѣ ш-ѧ.

Рад. прид. сад. вр. сѧ, сы; рад. прид. пр. вр. I. бы-в-ъ; II. бы-лъ; трп. прид. пређ. вр. (бытъ); радн. прид. буд. вр. бышѧ; инф. быти, супин бытъ.

Примједба. Прво лице сад. времену од глагола вѣдѣти може гласити и вѣдѣ; мјесто ѩдохъ може бити ѩсъ и ѩхъ; мјесто быхъ може бити бнмъ, мјесто бystъ: бысн, мјесто бышѧ: бѫ.

5.

Од основе: окрѣт налази се 2. лице сад. вр. обрѣси.

6.

Од основе: **въста** налази се 2. лице сад. времена **въстаси.**

Додатак.

Сложени глаголски облици.

а) За радно стање.

1.

Перфекат постаје од раднога прид. пређ. времена II и сад. времена од глагола **быти**, н. пр. **пришьлъ еси, положилъ еси.**

2.

Плусквамперфекат постаје од рад. прид. пређ. вр. II и од имперфекта од глагола **быти**, н. пр. **ошьли бѣахѫ, бѣахѫ пришьли, бѣахѫ са сложили, обрѣте ѩ на мѣстѣ, иждѣ ихъ бѣ оставилъ** = er fand sie auf der Stelle, wo er sie verlassen hat.

3.

α) Прво будуће вријеме показује садашње вријеме глагола свршених, н. пр. **родитъ сынъ и нарѣеши има емоу Іисоусъ** = sie wird einen Sohn gebären und du wirst seinen Namen Jesus nennen; **събереть пьшеницѫ своѭ** = er wird seinen Weizen sammeln.

β) Састоји се из инф. од глагола, од којега се хоће будуће вријеме да начини и из сад. времена од глагола **имѣти** или **начати** или **хотѣти**, н. пр. **не имать быти** = non fiet; **не боѭти са начьнеши** = non timebis; **хотать прити** = venient.

4.

Друго будуће вријеме састоји се из **бѫдѫ** и из рад. придјева пређ. вр. II; **аште грѣхы бѫдеть сътворилъ.**

5.

Погодбени начин састоји се из рад. прид. пређ. вр. II и из аориста од глагола **бытн**, н. пр. **аште бышѧ видѣли бога истиньнаго, не бышѧ къ глоухоу и неподвижьноу камыкоу толико творили тыштание** =wenn sie den wahren Gott gesehen hätten, hätten sie nicht für einen tauben und regungslosen Stein einen solchen Eifer bewiesen; **аште быхомъ были въ дьни отьць нашихъ, не быхомъ оубо были обьштьнци имъ** = si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non fuissemus socii eorum.

6. За трпно стање.

Времена трпнога стања бивају, кад се уз радне облике дода замјеница **сѧ**, н. пр. **нарєчєтъ сѧ**; или се састоји из глагола **бытн** или **бывати** и из трпнога придјева или садашњега времена или пређаш., н. п. **посѣкаємо бываютъ, гонимъ бываше; осжжденъ єсн, възведенъ бысть**.

Бројеви.

а) Прости:	б) Редни:
1. **єдинъ**	**пръвъıи**
2. **дъва**	**въторъıи**
3. **трие**	**трєтъıи**
4. **чєтърие**	**чєтврътъıи**
5. **пать**	**патъıи**
6. **шєсть**	**шєстъıи**
7. **сєдмь**	**сєдьмъıи**
8. **осмь**	**осмъıи**
9. **дєвать**	**дєватъıи**
10. **дєсать**	**дєсатъıи**
11. **єдинъ на дєсатє**	**пръвъıи на дєсатє**
20. **двадєсатє**	**двадєсатъıи**
30. **три дєсатє**	**тридєсатъıи**

	а) Прости:	б) Редни:
40.	четыре десате	четыредесатый
50.	пать десать	патндесатый
60.	шесть десать	шестндесатый
100.	сто	сътый
200.	двѣ сътѣ	двоусътый
300.	три ста	трисътый
500.	пать сътъ	патисътый
1.000.	тысѫшта	тысѫштынъый
10.000.	тьма } или	(тысѧштьнъый).
100.000.	легеонъ } несъвѣдь	

III.

НАУКА О ОСНОВАМА.

Основе или су именске или глаголске, за то се и дијели наука о основама на науку о именским основама и на науку о глаголским основама.

А. Наука о именским основама.

а) Просте именске основе.

Именске основе добијамо кад на основе са ојачаним самогласним или неојачаним додамо наставке. По томе је дакле наука о именским основама наука о наставцима. Наставци се састоје или из самијех самогласних или из самогласних и сугласних.

Наставци од самијех самогласних.

Наставак ъ.

Наставком ъ постају именице и придјеви, којих је значење различито. ъ се додаје простим и секундерним глаголским основама.

1) ъ наставак простим глаголским основама, н. п. **грай, край, ставъ, бой**[1]**, покой, лой, гноі̆, оукроі̆, кровъ, долъ, ждолъ, полъ, изборъ, съборъ, раздоръ, чародѣи, мъногодѣи, поясъ.** Код именица средњега рода наставак је **о**, а код женског рода наставак је **а**, н. пр. **пиво, слава**.

2) ъ наставак секундерним глаголским основама, н. пр. **слави: славий, вождь, краучь, въпль; велиучай, испытъ, цѣлоу: цѣловъ.**

---

[1]) У овакијем је речима і или в уметнуто ради зијева, а послије і отпада ъ, на. пр. **кра-й-ъ, ста-в-ъ.**

Примједба. Од овога наставка ъ ваља разликовати ъ наставак као што је у ријечима: домъ, медъ, врѣхъ.[1])

Наставак ь.

Овијем наставком постају именице мушкога и женскога рода: бол-ь, медвѣдь, пѫть, чрѣвь, рысь, блѧдь, лѫжь, опашь.

Наставак ы.

Овијем наставком добијамо именице као: любы, прѣлюбы, неплоды, свекры.

Наставак нн.

Овијем наставком постају придјеви од именица, као: бабнн, божнн, козьлнн, кравнн. За средњи је род наставак ніе, којим постају именице од придјева, партиципа и супстантива, н. п. лакомніе, острніе, веселніе; бытніе, нзнтніе, питніе; величьствніе, жглніе, въскрилніе. За женски род гласи овај наставак ніѧ: братніѧ, ладніѧ, нгоуманніѧ.

Наставак іъ.[2])

Овијем наставком постају именице, као: алчь, лѫжь, вельможь, лоучь.[3]) Овијем наставком постају

---

[1]) Учитељ ваља да растумачи ученицима у чему се разликују ови ъ наставци и да испореди четврту врсту са првом врстом у именској деклинацији.

[2]) Како овдје долази свугдје ь на крају мјесто ъ ваља учитељ по законима гласовним да растумачи својим ученицима.

[3]) Осим овијех наставака само од самогласних слова има још у ст. слов. језику и учитељ ће их при читању читанке приликом растумачити.

и придјеви, који показују припадање, н. пр. **агньѵь**, agni, **амошь** τοῦ amos, **авель** abeli, **авраамь** abrahami, **дѣвнѵь** virginis, **дїаволь** diaboli, **двьрьннѵь** janitoris, **юньѵь** tauri, **кънѧжь** principis, **матерь** matris, **медвѣждь** ursi, **орьль** aquilae. За средњи род гласи овај наставак **ѥ**: **ложе**, **морѥ**, а за женски род гласи **ѧ**: **алъѵа**, **срьдоболѧ**, **дажда**.

Наставци са сугласнима.

Наставак **ръ**.

Од овога наставка постају именице и придјеви, н. п. **даръ**, **лицемѣръ**, **жиръ**; **бъдръ**, **хытръ**, **остръ**, **пьстръ**.

Наставак **арь**.

Овијем наставком постају именице, као: **клеветарь**, **тѧжарь**, **ѕндарь**, **лѣкарь**, **мытарь**, **овьѵарь**, **рыбарь**.

Наставак **лъ**.

Овијем наставком постају именице, придјеви и радни придјеви пређ. вр. II., н. п. **жѕлъ**, **скрдлъ**, **жьѕлъ**; **плелъ**, **писалъ**, **коуповалъ**. Овај наставак гласи за сред. род **ло**, а за женски **ла**: **одѣло**, **мьгла**.

Наставак **ѣль**.

Наставком овијем постају именице женскога рода, н. п. **гыбѣль**, **кѫпѣль**, **обитѣль**, **пеѵаль**,[1] **скирѣль**.

Наставак **нъ**.

Наставком овијем постају именице, придјеви и трпни придјеви пређ. вр. н. п. **клюнъ**, **плеснъ**, **станъ**, **сънъ**, **ѵинъ**; **плетенъ**, **писанъ**, **данъ**, **коупованъ**.

---

[1]) Како је у овој ријечи **а** мјесто **ѣ** дошло, ваља учитељ по законима гласовним да протумачи својим ученицима.

Наставак ѣнъ.

Овај је наставак секундеран, којим постају придјеви, који показују да је од онога начињено што основа значи, као: **дрѣвѣнъ, жуьмѣнъ, кожанъ, льнѣнъ, мѣдѣнъ, оловѣнъ, пѣсъчанъ.**

Наставак инъ,

Овај је наставак примеран и онда њим постају именице: **клинъ, млинъ,** а кад је секундеран онда се додаје именицама, која лица показују: **болѭринъ, чловѣчинъ, господинъ, людинъ, воинъ, дѣлателинъ, жителинъ;** такође овијем наставком постају и придјеви, који показују припадање, н. пр. **сѫдининъ, дъштеринъ, голѫбинъ, левгининъ, материнъ, сотонинъ, зѣверинъ.**

Наставак ынꙗ.

Овај је наставак секундерни и гласи у номинативу једнине **ынꙗ.**[1]) Њим постају од именица мушкога рода именице женскога рода: **богынꙗ, дроугынꙗ, господынꙗ, грѣхынꙗ, кънѧгынꙗ, мънѧхынꙗ, сѫсѣдынꙗ.** Кад се придјевима дода овај наставак, онда добијамо апстрактне именице: **добрынꙗ, грѣдынꙗ, простынꙗ, спорынꙗ** multitudo, **твердынꙗ.** Овај се наставак додаје именицама с наставком **сть,** н, п. **милость: милостынꙗ.** Између овијех именица у значењу не ће бити разлике.

Наставак ьнъ.

Овијем наставком постају именице и придјеви, н. п. **бѫбьнъ, остьнъ** aculeus, **овьнъ; чоувьнъ, неоумытьнъ, достижьнъ, неоусъпьнъ, боурьнъ, законьнъ.**[2])

---

[1]) Да овако у руско-словенском језику не гласи ном. јед. казаће учитељ својим ученицима.

[2]) Како постаје **чоувенъ**, а како **законьнъ** растумачиће учитељ својим ученицима.

Наставак ьнь.

Овијем наставком кад је примеран постају именице, као: **сѧжьнь, съвѧжьнь, рѧжьнь.** Кад је овај наставак секундеран, онда њим постају од супстантива адјектива, која показују припадање, као: **братьнь, дроужьнь, дъштерьнь, дѣдьнь, господьнь.**

Наставак тъ.

Кад је примеран овај наставак, онда њим постаје трпни придјев пређ. времена, као: **наѹѧтъ, повитъ, отвръстъ, пожрътъ.** Овијем примерним наставком постају и именице мушкога рода, као: **мостъ, пръстъ, ꙁавѣтъ.** Наставак овај за средњи род гласи: **то**, а за женски **та.**

Наставак тъ.

Овај наставак ваља разликовати од пређашњега. По облику се данас у стар. слов. језику не разликују, али кад се испореде с истијем наставцима другијех класичних језика онда се види разлика. Овијем наставком постаје супин: **битъ, дѣлатъ.**

Наставак сть.

Овај је наставак секундеран, којим постају именице апстрактне од именица и придјева, н. п. **болѥсть, тоукость, ꙁвѣрость; жꙁость, благость, боуѥсть, длъгость, доблѥсть.**

Наставак тель.

Овај је наставак примеран и њим постају nomina agentis, као: **благодѣтель, гонитель, каꙁатель** = παιδαγωγός, **молитель, попратель, приятель, проситель, жатель, житель.** По аналођији као што је **гони-тель, проси-тель** постале су ријечи: **ѵьт-итель** sacerdos, **погреб-итель.**

Наставак ьство.

Овај је наставак секундеран, којим постају именице апстрактне од именица и придјева, н. п. **цѣсарьство**, **дѣтьство**, **дѣвьство**, **людьство**, **начальство**, **поповьство**, **приставьство** οἰκονομία, **старѣшиньство**, **сыновьство** filiatio, **сълъство** legatio, **тръжьство** dies festus, **владычьство** imperium; **безочьство**, **дальство**, **ошьльство** absentia, **сѫтьство** natura, **ѥстьство** οὐσία.

Наставак ѧт.

Овај је наставак секундеран и кад се дода именицама што значе животињу, онда показују млâд од животиња, као: **ѧгнѧ**, **вънучѧ**, **дѣтѧ**, **клюсѧ**, **козьлѧ**, **кочрѧ**, **ланѧ**, **лъвѧ**, **прасѧ**, **отрочѧ**, **пьсѧ**, **телѧ**.

Наставак ншть.

Овај је наставак секундеран, којим постају деминутива, као: **отрочншть**, **робншть** servulus, **голѫбишть**, **голѫбиншть**, **грълништь**, **лъвншть**, **пътншть** pullus avis, **ситовншть** filius seth, **текътенншть** τέκτονος υἱός, **господиншть**, **мамонншть** mamonae filius.

Наставак нт.

Овијем наставком постаје радни придјев сад. времена, као: **хвалѧ**[1]) ген. једн. **хвално-нті-а** = **хвалѧшта**, **градѧ**, **чоучѧ**.

Наставак овъ.

Овај је наставак секундеран и кад се дода на именице, које значе што живо, онда постају придјеви,

---

[1]) **хвалѧ** постало је од **хвално-нт** = **хвалии-нт** = **хвали-нт** = **хва-лѧт** = **хвалѧ**, т отпада дакле у првом пад. једн., јер ни једна ријеч не може се на сугласно слово свршивати у ст. слов. језику.

који значе припадање, као: **адамовъ, цѣсарєвъ, дєвєровъ, львовъ, врачєвъ, сновов, отьчєвъ.**

Наставак **мъ.**

Овијем наставком, кад је примеран, постају трпни придјеви сад. времена, као: **хвалимъ, дѣлаємъ.**

Наставак **мєн.**

Овијем примерним наставком постају именице мушкога и средњега рода. Мушкога рода именице свршују се у ном. јед. на **єнь, ъ, ѧ,** а средњега увијек на **ѧ,** као: **камєнь, камъ, пламєнь, крѣмѧ, сѣмѧ, рамѧ.**

Наставак **къ.**

Овијем наставком постају од супстантива, деминутива а од придјева супстантива, н. пр. **ѭчьмъкъ, камъкъ, крємъкъ, пламъкъ, рємъкъ; инокъ, младокъ.**

Наставак **акъ.**

Овај је наставак примеран и секундеран. Кад је примеран, онда постају њим nomina agentis. Кад је секундеран, онда од придјева постају именице, или од именица именице, које имају различито значење, н. п. **просиѧкъ, тѧжакъ; боучакъ, дивнѧкъ, юнакъ, новакъ.**

Наставак **никъ,**

Овијем наставком постају деминутива или од придјева супстантива, н. п. **ножникъ, пѣтникъ, ѥрникъ** (самогласно **ь**); **ꙁлатникъ, хъштьникъ, грѣшникъ, ковьникъ,** insidiator, **крамольникъ, громовьникъ, кръвьникъ, научьникъ, пѧтьникъ, скѧдѣльникъ.**

Наставак **ште.**

Овај је наставак секундеран и показује мјесто гдје се што налази или где се што налазило, н. п.

цръкъвнште templum, глоумнште scaena, гробнште sepulcrum, идолнште, жрътвнште, капнште, коумнрнште, молитвнште, съборнште.

Наставак ьскъ.

Овај је наставак секундеран и њим постају од именица придјеви, н. п. дѣтьскъ, грѫьскъ, кънѧжьскъ, мнишьскъ, мѫжьскъ, рнмьскъ, словѣньскъ, жндовьскъ, непрнѧзнинньскъ.

Наставак ница.

Овијем наставком кад је примеран постају nomina agentis, а кад је секундеран постају деминутива н. п. ѵародѣница, глоумница, кръвотоѵница, коукавница, пътница, плѧсница saltatrix; дъштница, грълнѵница, хъижница, колибница, кънижница, лиснѵница, пештерница, рыбница.

Наставак ьць.

Овијем наставком кад је примеран постају nomina agentis, а кад је секундеран деминутива, н. п. давьць, ѵародѣніць, ѵьтьць, ѕемлѥдѣльць, вьседръжьць, гѫдьць, глоумьць, ѩдьць; каженьць, кольць, корабльць, крѫѵажьць, сѫѵьць.

Наставак ес.

Овијем наставком постају именице средњега рода, као: нго, коло, слово, ген. јед. словесе.

Наставак ьш и ѣйш.

Овијем наставком постаје компаратив, који долази у два облика ьш и ѣйш. Ово нијесу два различна наставка, него то су један и исти наставак, који долазе у два различита облика, које бива по законима гласовним. Кад се ьш дода на придјев без крајњега гласа ъ који је наставак за номинатив

једнине, онда добијамо компаратив: **мьнии, мьньши, мьньѥ**, али кад се код другијех придјева крајњи глас од ном. једн. **ъ** не одбаци, онда се **ъ** са гласом **и** од наставка за компаратив слије у **ѣ**, те добијамо **добрѣй, добрѣиши, добрѣѥ** Наставак за компаратив састоји се управо из овијех дијелова: **иньснъ**, дакле **добрѣиньсиъ**; **ъ** и **и** дају **ѣ** дакле **добрѣньсиъ** послије **и ъ** отпада, а **с и** дају **ш**, дакле основа **добрѣиш**, која даје за мушки род **добрѣй** за женски **добрѣиши**, а за средњи род **добрѣѥ**, н. п. **больи, больши, болѣѥ, вышии, мьнии, горни, лоучии, оуниии.** Придјеви који имају наставак **ъкъ** или **окъ** губе овај наставак пред наставком за компаратив, као: **високъ: вышии, низъкъ: нижии, тажькъ: тажии, глѫбокъ: глѫбльи, крѣпъкъ: крѣпльи, сладъкъ: слаждии.**[1] **ясньи, ясньши, ясньѥ, добрѣи, добрѣиши, добрѣѥ.** Кад грлена слова дођу пред **ѣ** од наставка за компаратив, онда прелазе у непчана, а **ѣ** у **д** послије непчаних, н. п. **кратъчаи** мјесто **кратъкѣй** од **кратъкъ, високаи** мјесто **високѣи, глѫбокаи** мјесто **глѫбокѣй**. Кад се пред компаратив дода **наи** онда добијамо суперлатив, н. п. **наистрашьнѣи.** Ријетко се пред позитив додаје **наи** да се добије суперлатив, као **наилѣпъ.**

Осим овијех наставака има још много наставака, којима постају ријечи у старом словенском језику, на

---

[1]) Наставак овај слов. одговора грчком ων као: αἰσχίων, ἡδίων. Уст. слов. језику има само један наставак за компаратив, који одговара споменутом грчком наставку. У грчком језику има још један обичнији наставак за компаратив τερος, τερα, τερον, који у стар. словенском језику долази у **въторый, который, ютеръ.**

које ће учитељ при читању наићи и које ће онда својим ученицима споменути и протумачити.[1])

б) Сложене именске основе.

Двије ријечи кад су тако спојене да једну цјелину показују зову се сложене. Сложених ријечи има двије врсте. Или су сложене недовршене ријечи или праве сложене ријечи. Недовршене сложене су ријечи. н. п. у српском језику: *ништа-човјек, дуван-кеса, клин-чорба*, гдје свака ријеч за себе има свој истинити облик, али кад једна или обје ријечи, које су сложене у једну ријеч, не значе онаке, каке су кад су у једно сложене, ништа, онда се зову таке ријечи праве сложене ријечи, н. п. **хлѣбоносьчии**, σιτοψόρος, **сыноткорѥниѥ**, υἱοθέσία, **пѫтѥвождь**, ὁδηγός. Код сложених ријечи дакле у ст. слов. језику у првој се ријечи ако се свршује на **ъ** мијења **ъ** на **о**, а ако се свршује на **ь** мијења **ь** на **є**.

1. Недовршене сложене ријечи.

У старом словенском језику нема недовршених сложених ријечи, које би се састојале из два имена, као у српском *бугар-кабаница, бимбер-грожђе*, такође нема у ст. слов. језику ни такових недовршених сложених ријечи, код којих би прва ријеч била императив, као што има у српском језику: *гладибрк, пушибрк, кажипут*, али има такових недовршених сложених ријечи, гдје је прва ријеч ријечца *не*, као: **нѥбрѣгомъ, нѣдозрѣлъ, нѣчистъ; нѣдѫгъ, нѣнимѣниѥ, нѣмѫжьство, нѣмощь, нѣнависть.** Овамо припадају и оне недовршене ријечи гдје је прва ријеч приједлог, као: **бѣзимѣниѥ, нарочѣнъ, падъшти, прадѣдъ.** Недовршеним сложеним ријечима припадају и сложени при-

[1]) За ово наћи ће учитељ све што му треба у књизи: Vergleichende Stammbildungslehre der slav. Sprachen v. Fr. Miklosich. Wien, 1875.

дјеви, као: **добръ+н = добрын**, ак. **добръ+н = добрын**, ген. **добра+ѥго = добраго**, дат. **доброу+ѥмоу = доброуоуму**, лок. **добрѣ+ѥмь = добрѣѣмь** инстр. **добръ+нмь = добрынмь**. Дуал ном. **добра+ѩ = добраѩ**, ген. и лок. **доброу+ѥю = доброую**, дат. и инстр. **добръ+нма = добрынма**. Множ. ном. **добри+н = добрин**, акуз. **добры+ѩ = добрыѩ**, ген. **добръ+нхъ = добрынхъ**, дат, **добръ+нмъ = добрынмъ**, лок. **добръ+нхъ = добрынхъ**, инст. **добръ+нми = добрынми**, и т. д. [1])

2.) Праве сложене ријечи.

У сложенним ријечима прва је ријеч или номен или ријечца, и увијек она одређује другу ријеч. Кад су у сложеној ријечи обје ријечи номина, онда једна од друге или не зависе или зависе. Кад једна ријеч од друге зависи, онда при тумачењу стоје или у једном истом падежу или у разним падежима. На пошљетку има и таких сложених ријечи, које показују онога коме припада оно што обје ријечи значе. По томе се дијеле сложене ријечи на оне 1.) у којима ријечи једна од друге не зависе 2.) на детерминативне сложене ријечи 3,) на оне у којима ријеч при тумачењу у различитим падежима стоје, 4.) на посесивне сложене ријечи 5.) у којима је прва ријеч приједлог.

---

[1]) У облицима гдје у првој и другој ријечи једнаки наставци долазе, онда први отпада, н. п. **добръмъ+нмъ**. Овдје први наставак **мъ** отпада, за то гласи сложена недовршена ријеч **добрынмъ**. Учитељ ваља ученицима да разјасни и остале облике женскога и средњега рода и осталих раздјела сложене деклиниције.

1.) Једна ријеч од друге ријечи не зависи.

Сложена ријеч састоји се из двије именице, н. п. братъсестра frater et soror, **мѫжежєнн** viri et mulieres, **ноштєдьнннє, ноштєдьнство, дьнонштнє, коѕокошута**.

Сложена ријеч састоји се из два придјева, н. п. **добролѣпъ, благолѣпъ** εὐπρεπής.

2. Детерминативне сложене ријечи.

Сложена ријеч састоји се из придјева и именице, н. п. **благодѣть** (gratia) т. ј. bona actio, **благодѣтєль**, (virtus) т. ј. bonum opus, **благовѣсть** (evangelium) т. ј. bonum nuntium, **лнхопитнє, лъжепророкъ, плънолоуна, праковѣра, пръводнѧконъ, поустынньножитєль, соухожѧдь**.

Сложена ријеч састоји се из два супстантива, н. п. **жєномѫжь** γυναικάνηρ, **конєуловѣкъ** ἱππόκενταυρος.

Сложена ријеч састоји се из два придјева, н. п. **слѣпорожденъ**.

3. Прва ријеч у сложеној ријечи при тумачењу у различним падежима стоји.

Прва ријеч при тумачењу у ген. ваља да стоји као **блѫдодѣн** ваља протумачити **дѣн блѫда, братоуѫдъ, богородица, уловѣкождьць, домоуѕаконьннкъ** οἰκονόμος, **хлѣбоносьуни, христолюбъ**, christi amans, **ндолоуьтьць, коурогласєнннє, коурокликъ**, ἀλεκτοροφωνία, **лицємѣрь, листопадъ** октобар, **мьѕдодавьць, виноградъ, водотокъ**, canalis, **воєвода, виноурѣпьуни**.

Прву ријеч у сложеној ријечи ваља протумачити не генитивом, него другијем којим падежем, н. п. **домажнвьць** ваља протумачити **въ домоу жнвьць, доуплнновъдаѕнтель** in caver nam intrans, **ндоложрьць** т. ј. **ндоломъ жрьць, пѫтєвождь, ратоборьць,**

рѫкоѥть, тлолѣганнїе, плътождивъ, благопокорнвъ, сладъкоглаголивъ, високопарьнъ.

4. Посесивне сложене ријечи.

Сложена ријеч састоји се из придјева и супстантива, н. ц. **бѣлоокъ** albos oculos habens, **бръзоногъ, ѵлстовласъ** densam comam habens, **ѵръновласъ** nigram comam habens, **доброѵѧдъ** bonam prolem habens, **ѵрьмьноокъ** rubros oculos habens, **доброликъ, доброокъ, добросрьдъ, гѫстовласъ, крьмоносъ, маловѣръ, милосрьдъ, рѣдобрадъ** raram habens barbam, **рѣдозѫбъ, скѫдобрадъ, свлтоплъкъ** име, а значи fortem habens exercitum, **златокрилъ, златостроѵн, златооустъ, злонравъ.** Сложена ријеч састоји се из два супстантива, н. п. **псьоглавъ** canis caput habens, **вологлавъ** βουκέφαλος, **львонменитъ** a leone nomen habens.

5. Сложене ријечи, у којима је прва ријеч приједлог.

Прва ријеч приједлог **безъ** н. п. **безбожьство, безгласьнъ, безаконьнъ, безълобивъ, безоумнїе, безгласнїе.**

Прва ријеч приједлог **на** н. п. **набедрьница (ѥже на бедрѣ ѥстъ), надворьнъ, напръсьнъ.**

Прва ријеч приједлог **объ, о.** н. п. **обьноштьнъ, обонъпольнъ** qui in ulteriori ripa est, **оглавъ.**

Прва ријеч приједлог **по.** н. п. **подолнїе, погорнїе,** montes, **поморнїе** regio maritima, **порѣчнїе.**

Прва ријеч приједлог **предъ.** н. п. **подъбраднїе, подъкрилнїе, подъземьнъ.**

Прва ријеч приједлог **прѣдъ.** н. п. **прѣдъграднїе, прѣдъдворнїе, прѣдъдвьрнїе.**

Прва ријеч приједлог **при.** н. п. **прихлъмьнъ, приморнїе.**

Прва ријеч приједлог **про.** н. п. **пролѣтнїе.**

Прва ријеч приједлог **разъ**. н. п. **раздолъ**, **разлікъ**.

Прва ријеч приједлог **съ**. н. п. **съдомьникъ**, **съименикъ**, **сълѣтьнъ** aequalis, **сѫпостатъ**, **сѫпрь** adversarius.

Прва ријеч приједлог **оу**, н. п. **оубогъ** pauper.

Прва ријеч приједлог **за**, н. п. **задоушиє** quod pro anima (**за доушѫ**) fit, **заоутрниє** tempus matutinum, **завѣтриє** Windstiller Ort.

Прва ријеч разни приједлози, н. п. **ѫдолъ**, **междоурамниє**, **междоурѣчиє** μεσοποταμία, **подлъгоморьнъ** ὁ παρὰ τῆς θαλάσσης, **прѣзноштьнъ** qui per noctem fit, **прѣждебраучнъ**, qui ante nuptias fit, **срѣдовѣкъ** qui mediae est aetatis, **вишемирьнъ** ὑπερκόσμιος, **въскрилниє**, **възмьздниє** ἀντίδορον.

Б. Глаголске основе.

Наука о глаголским основама јест наука о наставцима. Сви глаголски облици постају или од инфинитивне основе или од основе за садашње вријеме, за то се наука о глаголским основама и дијели на науку о облицима глаголским који постају од инфинитивне основе и на науку о облицима глаголским, који постају од основе за садашње вријеме.

1. Инфинитивне основе.

Инфинитивне основе или су без наставка или са наставком.

Основе без наставка иду у прву врсту, са наставком **нѫ** у другу врсту, са наставком **ѣ** у трећу врсту, са наставком **и** у четврту врсту, са наставком **а** у пету, са наставком **ова** у шесту врсту.

Прва врста. Глаголи који иду у прву врсту имају основе без наставка, и у опће су имперфективни. Има неколико и перфективних глагола, као: **бѫд**, **връг**,

да, лег, пад, рек, ста, сѣд. Ово су инфинитивне основе од глагола инперфективних.

Друга врста. Основе су с наставком нѫ у опће перфективне, даље су или девербативне или деноминативне, транситивне или интранситивне. Деноминативне основе су пасивнога значења, н. п. блъснѫ, почннѫ, дръзнѫ, гоньзнѫ, коснѫ; деноминативни глаголи су: оуглъхнѫ од глоухъ, охръмнѫ од хромъ, окрѣпнѫ од крѣпъ, осльнѫ од слѣпъ, исъхнѫ од соухъ. Основни наставак нѫ чини у опће глаголе перфективнима и пасивнима.

Трећа врста. Основе с наставком ѣ или су примерне или секундерне. Секундерне су основе девербативне или деноминативне. Примерне су основе већином verba neutra: бъдѣ-ти. Оне основе поред којих има таких истих с наставком н или а, јесу значења пасивнога, н. п. блъстѣ, бъдѣ, боуча, дръжа, горѣлетѣ, слыша, нмѣ, богатѣ.

Четврта врста. Основе с наставком н су секундерне и то деноминативне, н. п. блазнъ: блазни, цѣлъ: цѣли, чьсть: чьсти, грѣда: грѣди· чръмьнъ: оучръмьни дѣлъ: дѣли· гласъ: гласи, гость: гости, градъ: гради.

Пета врста. Основе су с наставка а примерне и секундерне. Секундерне су основе девербативне или деноминативне. Значење овијех основа врло је различито,[1]) н. п. алъа, гъна, клепа, пита, кова, бра, писа, глагола.

Шеста врста. Основе су с наставком ова све секундерне и то или девербативне и деноминативне. Такође им је и значење врло различито, н. п. жро-

---

[1]) Учитељ ће при читању читанке основе ове врсте а и другијех својим ученицима по трајању и прелажењу гледати да разјасни.

дова, благовѣствьствова, цѣлова, дарова, дѣвова, каменова, крамолова, съвѣдѣтелюва.

Од инфинитивне основе постају *аорист. рад. придјев пређ. вр.* I. *рад. придјев пређ. вр.* II., *трп. придјев пређ. вр.*, *Супин.*

2. Основе за садашње вријеме.

Обиљежје је основе за сад. вријеме **є**, које пред **н** и **м** прелази у **о** осим првога лица мн. сад. времена. Осим облика: **ѥсмь, вѣмь, дамь, ѩмь,** који у презенсу немају обиљежја за садашње вријеме изгледају и глаголи треће врсте другога раздјела и четврте врсте као да немају обиљежја за садашње вријеме. Да пак ови глаголи имају обиљежја за садашње вријеме свједочи историја облика. [1])

Од основе за садашње вријеме постају: *садашње вријеме*, *имперфекат*, *императив*, *рад. придјев сад. времена*, *трп. придјев сад. времена.*

---

[1]) Учитељ ваља ово да разјасни својим ученицима. У науци о облицима наћи ће разјашњења.

IV.

НАУКА О РЕЧЕНИЦАМА.

Приступ.

1.

Шта је синтакса.

Синтакса или наука о реченицама говори шта значе врсте, у које су подијељене све ријечи, и шта значе облици.

2.

Шта је реченица.

Ријечима изречена мисао зове се реченица. Реченице или су просте или сложене. Ако су у реченици само најнужнији дијелови реченице, онда се зове *проста.* Ако су више реченица састављене, онда се зове сложена.

Најнужнији су дијелови у реченици:

а.) подмет. т. ј. оно, о чему се говори.

б.) прирок т. ј. оно, шта се о предмету говори.

Примјери: **Рече господь. — разоумѣ Іисусъ. — оучитель глаголютъ. — отъвѣшта Нюда. —**

3.

Подмет и прирок.

Подмет може бити свака ријеч, о којој се што каже, а прирок само глагол у својим промјенама.

Изузетак. Прирок може бити и друга каква ријеч, кад глагол није довољан прирок, н. пр. **ледъ бысть вода топла. — азъ есмъ Богъ.**

4.

Кад се изоставља подмет.

Кад је подмет лична замјеница, онда се изријеком не казује, јер је већ у личном наставку од глагола, н. пр. **рабъ твой ѥсмь.** — **пишѫ.** — **пиши.**

Изузетак. Али кад је особита сила у подмету, онда се и он изријеком каже, н. п. **азъ ѥсмь Богъ и нѣстъ иного.** — **чадо, ты вьсегда съ мъноѭ ѥси.** — **равви, ты ѥси сынъ божии, ты ѥси цесарь Израилѣвъ.**

5.

Кад се изоставља прирок.

Прирок се не може никад изоставити осим у реченицама крњим, н. п. **Тако ми боѫи. Тако ми Христосъ. Та коми вѣньць цѣсарѭ персьска Саворѭ.**

6.

Реченице без подмета.

Има реченица и таковиx, у којима нема граматичкога подмета и таке се реченице зову реченице без подмета, н. п. **роситъ въ онѣхъ странахъ.** — **подобаѥтъ.** — **бѣѧше видѣти.** — **нѣсть обрѣсти, отъ плъти нѣсть пользѫ никоѥѩже.** — **не бѣ има мѣста въ обитѣли.** — **Іисоусе не бысть тоу.** — **не останетъ камене на камени.** — **чимь осолитъ са? вьсакѫ роѫгѫ о мънѣ не творештѫѩ плода добра, изметъ са.**

7.

Више подмета и више прирока у реченици.

У реченици може бити један подмет и један прирок, или више подмета а прирок само један, или један подмет а више прирока, или више подмета и више прирока, н. п. **ты градеши къ мънѣ.** — **отьць**

твои и азъ скрѣбашта искаахове тебе. — анѣгели приступиша и слоужаахѫ ѥмоу. и т. д.

8.

Додаци.

Осим подмета и прирока може у реченици бити и других ријечи. Оне се додају или подмету или прироку, да би мисао била јаснија и зову се додаци, н. п. **Си глагола Іисоусъ и възведе оуи свои на небо.**

9.

Додаци додатака.

И додаци могу имати своје додатке, н. п. **вьсакѫ розгѫ о мънѣ не творештѫѭ плода изъметъ ѭ.**

10.

Спојени, изједначени и прирочни додаци.

Спојени додатак с оним, чему се додаје, значи један појам, једну ствар, н. п. **азъ ѥсмь хлѣбъ животьнъи; иматъ животъ вѣчнъи; мѫчение святаѥго Ноны.**

Изједначеним додатком казује се оно, чему се додаје другим именом, н. п. **Бѣ же написано: Исоусъ Назарен, цѣсарь Нюденскъ.**

У прирочним[1]) се додацима саставља оно, што значи додатак, с оним чему се додаје, истом онда, кад се додатак изрече, н. п. **Кагда та видѣхомъ алъчѫшта? отидоша оставльше и лѣ жива; въстани на ногоу твою правъ; приведоша отрока жива.**

---

[1]) Вид. Српску синтаксу од Даничића стр. 5. Учитељ ваља да прочита и Миклошића синтаксу упоредну свијех словенских језика, па ће видјети како је друкчије мишљење Миклошићево о овој ствари.

Први дио синтаксе дијели се на науку о именским и глаголским облицима. Именски облици зову се падежи.

I.
ИМЕНСКИ ОБЛИЦИ.

Номинатив.

1.

(Кад се говори номинатив.)

У номинативу стоји:

а.) подмет. н. п. **Богъ сътворн небо и ѕемлѭ.**

б.) прирок уз глаголе, који значе бивање, н. н. **ледъ бысть вода топла. Григорий поставьенъ бысть патриархъ. сътворн са больнъ. ни нарицанте са наставьнци.**

в.) Номинатив стоји у заклетвама, н. пр. **тако ми похвала ваша· тако ми боѕи.**

г. Номинатив стоји уз чуђење, довикивање и ѕовивање, н. п. **о велыа тайна. о вале медъ каплѭштии ызыкъ.**

д.) Има реченица и без подмета, н. п. **подобаетъ. идеже несть брати именниа. бѣаше видѣти. не бѣ има уада. не бѣ има места въ обители· Исуса не бысть тоу. не останетъ камене на камени.** и. т. д.

Вокатив.

2.

(Шта показује реч у вокативу.)

У овоме падежу ријеч показује, да се зове оно, што значи, н. п. **о дѫбе блаженый, иегоже цѣсаре уьтѫтъ.**

Акусатив.

3.

Акузатив за објекат.

Објекат т. ј. оно на што глаголска радња прелази, или је спољашњи, или је упутрашњи.

4.

(Спољашњи је објекат.)

Кад се оно, на што глаголска радња прелази, преиначује према ономе, шта глагол значи, н. п. **благодарьствити бога. смоквы каплѭште млѣко. въ ѕемлѭ кипѧштѫ медъ и млѣко. оумѣлаше кънъигѫ·ѵашѫ ѥдинѫ съ нимь пиѧше.**

5.

(Унутрашњи је објекат.)

Кад оно, на што глаголска радња прелази, онда постаје, кад се радња врши, н. п. **гладьство гладовати; живы аггельско житиѥ; послѣдьниѥ цѣлованиѥ цѣлоумнмъ; срамьноѥ житиѥ житн.**

6.

(Акузатив поред имена, која су постала од прелазних глагола.)

Кад кад стоји поред имена, која су постала од прелазних глагола, четврти падеж мјесто другога, н. п. **по приѧтии ми отъ бога великыи даръ.**

7.

(Глаголи, којима радња прелази истом онда, кад су сложени.)

Глаголи непрелазни, кад су сложени са: **въ, възъ, до, ѕа, на, надъ, объ, о, по, подъ, про, прѣ, пронѕъ, прѣвъѕъ,** постају истом онда прелазни. Ови глаголи показују мицање, н. п. **Атонъ възходитъ; сама прѣисподьнаѧ доити. ѕастоупаѥтъ ма. мравниѥ страстотрьпьца нандошѧ· надъиде сѣти лоукавааго ловлѥнниѧ. обидошѧ вьсѫ странѫ. обидѫ ма. бъѵела травьнникы попарѧѥтъ. походѧ ѫѕыкы. пронде плъкы· степени проити. протеѵе Асиѫ. прѣбывъ тоу врѣмѧ мъного. прѣплаваѥтъ пѫтинъ.**

8.

(Акузатив уз њеке глаголе, који не показују мицања.)

Четврти падеж стоји и уз њеке друге глаголе, који не показују мицања, н. пр **ꙁаплъваша лице ѥмоу. объсняѥтъ облакъ храмъ.**

9.

(Уз које глаголе стоје два акузатива у једној реченици.)

1. Два акузатива[1]) стоје уз глаголе: **мьнѣти, нарицати, поставити, нарѣсти**, н. п. **мьнѣахѫ ѩ ꙁлата плъны сѫшта. блѫдьника и нарицаѭ· немоштьно ѥстъ поставити ѥго попа. тьмѫ нарѣсѥ нощь.**

2. Уз глагол **напонти** стоје два акузатива. Акузатив што показује ствар, није по словенској, него по грчкој синтакси, н. п. **иже колиждо напонтъ ѥдинаго отъ малынихъ сихъ чашѫ стоудены воды. иже аште напонтъ вы чашѫ воды.**

3. Њеки глаголи с приједлозима сложени, који значе мицање, имају уза се два акузатива, н. п. **повелѣ рабомъ прѣвести ѩ рѣкѫ.**

10.

(Акузатив за количину.)

Четврти падеж показује као додатак глаголима и придјевима мјеру. Мјером се казује: множина, величина тежина, а по том и вриједност, н. п. **иде съ нѥѭ двѣ връстѣ.**

11.

(Акузатив показује крај кретању.)

Акузатив обично прилог показује уз глаголе који значе мицање, крај кретању, н. п. **прииде Христосъ**

[1]) Један је предикат а други је објекат.

небескыѭ двьри = venit Christus ad portam coeli. **гради вънъ.**

12.

(Акузатив за мјесто.)

Акузатив показује мјесто н. пр. **поставлѭѭтъ оба полы свѣтилѣ двѣ. странѫ сѣвера обрѧштете тѣла моѥго.**

13.

Акузатив стоји у заклетвама, н. п. **Тако ми великѫѭ богынѭ Артемѫ и двоѥнадесателоучьноѥ слъньце.**

14.

(Акузатив за вријеме.)

Акузатив показује мјеру времену или вријеме кад што бива, н. пр. **пришьдъшоу ѥмоу вечеръ. три дьни въ китѣ поживъ. три лѣта нощь и дьнь не прѣстаахъ оуча.**

15.

(Акузатив за начин.)

Акузатив показује начин. Придјеви и замјенице у средњем роду а ријетко именице стоје у таком четвртом падежу, н. п. **просто решти. мало полежавъ.**

16.

(Акузатив са неодређеним начином.)

Мјесто датива са неодређеним начином има примјера и са акузативом и неодређеним начином, које је по грчкој синтакси, н. п. **Кого мѧ глаголѭѭтъ народи быти. извѣштени сѫть Иона пророка быти. вѣроуѭ сына божиѧ быти Исоуса Христа.** Мјесто неодређенога начина стоји и глаголски придјев, н. п. **вѣдѣахѫ самого Христа сѫшта.**

17.

(Акузатив с приједлозима.)

Са четвртим падежем слажу се ови приједлози: **врьхоу, въ, възъ, за, ката, междоу, мимо, на, надъ, низъ, о, объ, по, подлъгъ, подъ, прѣзъ, прѣдъ, сквозѣ, срѣдѣ, съ, урѣзъ.**

Генитив.

18.

1. (Генитив показује одмицање.)

Ријеч у генитиву показује да се од онога, што она сама значи, нешто одмиче. Таки генитив стоји а.) уз глаголе и друге ријечи, као: **бѣжати, варовати, гонезнѫти, крыти, лишити, лихъ, лишеніе, нагъ, обънѧжити, простъ, поустъ** и т. д. б.) уз глаголе, који су сложени са предлозима, који се слажу с другим падежем н. п. **избыти, избавити, извадити, испасти, исцелити** и т. д. н. п. **не крыйта сѧ него. лишити мѧ хотѧ славы Христовы. Адамъ рань бысть исцѣленъ.**

19.

2. Генитив стоји уз глаголе, који показују страх, срам, н. п. **оубоѩвъше сѧ прѣштенниѫ. оустрашнимъ сѧ мѫкы.**

20.

(Генитив за припадање.)

3. У генитиву ријеч показује да јој нешто припада. Именица у генитиву мора имати уза се додатак, н. п. **възѧ Иѩковъ вьсе отьца нашего· възврати сѧ въ землѭ отьца своюго.** Замјенице стоје у другом падежу и без додатка: **отьць же вѧю оутиште мѧ. възѧтъ мати юго ковъчежьць ситовъ.**

21.

Кад именица нема додатка, онда јој се генитив за припадање замјењује придјевом, н. п. **оученици Но-**

анови. пришьствиѥ Христово. дъшти Народнина· прѣстолъ дѣдинъ и отуинъ· каженнуѣ старѣшинна· домъ къмажь· свѣтъ мѣсауѣ свѣтъ слъньуѣ.

22.

(Генитив уз поређење.)

Генитив стоји уз поређење, н. п. вьсакого звери тажии. зло зла злѣе.

23.

(Генитив за материју.)

Ријеч у генитиву показује, одаштa је што начињено, н. п. мошти въ гробѣ мрамора положишастѣна камене жестокааго.

24.

(Генитив показује узрок.)

Генитив показује узрок или повод каквој појави, н. п. жалаште разлжуенниа благааго оучителиа Рахиль плаужшти уадъ своихъ. землиа ръидааше и уадъ старъихъ и юнъихъ.

25.

(Генитив уз дозивање.)

Генитив уз дозивање стоји поред: о, о беле, оувы, оухъ, дивъ н. п. о безаконьнааго възбѣшениа. оухъ моеиа болѣзни· оувы омрауениа доуша.

26.

(Генитив у заклетвама.)

Генитив у заклетвама стоји поред: тако ми на п. тако ми здравниа Фараониа. —

27.

(Генитив за каквоћу.)

Именица у генитиву, која има поред себе придјев или број или какву именицу у генитиву, може

показивати каквоћу или својство, н. п. чловѣкъ ѥтеръ добра рода иде на странѫ далече. ѥгда бысть двою на десѧте лѣтоу. нашего ѥстьства сѫтъ.

28.

(Генитив за објекат.)

Генитив показује објекат оних имена, која су постала од глагола, н. п. ѭтніе краѭ рнзы. въскрѣшеніе мрътвънихъ. любы свѣта сего. жизни податель.

29.

(Генитив за дио.)

Ријеч у генитиву показује дио од свега, што значи сама собом.

А. Особита ријеч показује колики је дио, н. п. чашѫ пькла испити. товарь злата. даѥтъ комоуждо по четврътн хлѣба. както тѣхъ трий искрънын мьнитъ са быти въпадъшоуоумоу въ разбоиникы. ни ѥдиномоу мимо идѫштинихъ пакости сътворн. подобьно ѥстъ цѣсарьствіе небесьноѥ десати дѣвъ. Ријеч дакле која показује колики је дио, може бити именица придјев, замјеница или број.

Б. Сам генитив показује да се мислио дио, н. п. никътоже пивъ ветъха вина, абіе хоштетъ новоуоумоу. земла пивъшиѧ съходаштаѥго на ниѫ дъжда. възьмъше плъти и кръви. пити воды

В. Генитив као додатак уз њеке ријечи. Такове су ријечи глаголи њеки, особито са на и до сложени, а тако исто и њеки придјеви, као: достоинъ, подобьнъ, тъчьнъ и т. д. н. п. алъчѫштаѧ правьды насыти. жьдати обѣтованиѧ отьча. пьсн алъчѫтъ лова. млѣка вы напоихъ. мѣхы вина наливохомъ. недостоина рекъше сашта небескынихъ чьсти. достоинъ дѣлатель пищта своѥѧ ѥстъ.

30.

(Генитив уз порицање.)

Генитиву за дио припада и други падеж уз порицање. Кад је порицање у реченици, онда уз предазне глаголе објекат стоји у генитиву, н. п. вьсакѫ розгѫ о мънѣ не творѧштѭѩ плода изъметъ ѩ. ꙗко бо розгасне можетъ плода творити. ꙗко безъ мене не можете творити ниѵесоже. главъ своихъ да не обръснѫтъ.

31.

(Генитив за вријеме.)

У генитиву ријеч показује вријеме, у које или за које се нешто збива, н. пр. да помрѣѵѧтъ звѣзды нощти тоѩ. събраша сѧ мѣсѧца маѩ епископи. тако ли не възможе ѥдиного ѵаса бъдѣти с мъноѩ.

32.

(Генитив с приједлозима.)

Са генитивом слажу се приједлози: безъ, близъ, връхоу, вънъ, выше, далеѵе, подлъгъ, до, дѣлѧ, за, изъ, въскран, кромѣ, окрѫстъ, окрѫгъ, междоу, мимо, въ мѣсто, онждоу, отъ, обалолы, противѫ, прѣжде, прѣзъ, прѣко, прѣмо, ради, разве, свѣніе, слѣдь, срѣдѣ, странѫ, съ, отан, тъуиѭ, оу, цѣста, ѵрѣзъ, вънѫтрь. ѫдѣ.

Датив.

33.

Датив показује крај мицању, н. п. идетъ тебѣ кротъкъ Богови приходиши. цароу на бесѣдѫ дошьдъ. господь придетъ домоу.

34.

Мицање се може пренијети и на глаголе, давати говорити и т. д. н. п. вьсѧ. си дамъ тебѣ· богоу бесѣдоуѥтъ.

35.

1. (Датив за припадање уз глагол ѥс.

Датив са глаголом ѥс и номинативом казује припадање, н. п. ѥдинномоу нѣстъ вѣньца. роумено лице ѥмоу ѥстъ. обычай бѣ игемоноу·

36.

(Дати|в commodi.)

2. Овај датив показује лице или ствар, за које или за коју што бива, н. п. не имѫшти чадомъ млѣка. себѣ живетъ. себѣ оумираѥтъ. вѣномь да вѣнитъ ѭ себѣ женѣ. чьто мънѣ и тебѣ Іисоусе сыне Бога вышьнѣаго.

27.

(Dativus ethicus.)

Дативу commodi приближује се dativ ethic, који показује лице, које према каквој ствари осјећа радост или жалост, н. п. съмотрите ми зълодѣйство ихъ· прискръбьна ми ѥстъ доуша моѧ.

38.

(Датив за придавање.)

Датив овај стоји мјесто генитива за припадање, н. п. Бога творьца небоу и земли и морю и вьсѣмъ· ѥже сѫтъ правдѣ дѣлателиѥ. презвытеръ съборьнѣи црькви. тъкмо знамениѥ Ионѣ пророкоу. поѧтъ отьца отроковици. кръщениѥ покаѧниѥ·

39.

3. Датив одређује какву ствар, н. п. оуже оудавлениѥ плетѣахѫ. въданъ бысть поочениѥ книжьноучоумоу. вѣномь да вѣнитъ ѭ себѣ женѣ· Мјесто датива налази се и акузатив по грчкој синтакси, н. п. поими ѭ себѣ женѫ·

40.

4. (Датив апсолутан.)

Датив са партиципом проста облика одговара грчком генитиву и латинском аблативу абсолутном. Ако се радња датива абсолутнога прије догађа од радње одређенога глагола, онда долази партицип прошлога времена уз датив. Ако се пак радња датива апсолутнога у исто вријеме догађа кад и одређенога глагола, онда долази уз датив партицип садашњега времена, н. п. **бѣстъ не домѣслаштамъ са нмъ. прѣмлѣкоша, ѕатвореномъ бѣвѣшемъ оустомъ нхъ· томоу бесѣдоуѭштоу нскопаша ровъ· обрѫѵенѣ же бѣвѣши матери юго Марии, юште же пламени великоу сѫштоу· вѣшьдѣши дѣштери нродниѫдинѣ и пласавѣши реѵе цѣсарь· поѕдѣ бѣвѣши приде ѵловѣкъ богатъ· сѣшьдѣшоу юмоу съ горы въ слѣдъ юго идоша народи мѣноѕи·**

41.

(Датив са инфинитивом.)

5. Датив значи подмет уз инфинитив мјесто номинатива уз одређени глагол и одговара грчком и латинском акусативу са инфинитивом, н. п. **мьнѣаше мѣуьтоу бытиаѕъ же глаголѭ вамъ не клати са вамъ отьнѫдь. глаголѭште вѣскрѣшенню не быти· оувидѣвѣши божию быти явленню· повелѣ кнѣнгамъ написати са и посланомъ быти· повелѣ сѣбороу быти·**

42.

(Датив с приједлозима.)

Са дативом слажу се ови приједлози: **блиѕъ, къ, по, противѫ, прѣмо.**

Локал.

43.

(Локал без приједлога.)

1. Локал без приједлога показује мјесто, на којем се што налази, на којем каква радња бива, н. п. **живштеи Междоурѣхи. Григориѭ бывъша епископа Назиѭнзѣ· цѣсарствоуѭштоу грѣхьстѣи власти.**

2. Локал стоји уз глаголе: **коснѫти сѧ, дръжати сѧ, ѩти сѧ, пѣшти сѧ, крѣпити сѧ** и још неке н. п. **коснѫ сѧ въскрилии рнзы ѥго. ѩко ништиихъ пѣташе сѧ.**

3. Још чешће стоји локал уз глаголе, који су сложени са приједлозима: **въ, до, за, на, объ, по, при, прѣ, съ, оу·** н. п. **нападѫтъ ѥмь моухы· прикасаѥтъ сѧ ѥмь. къто прикоснѫ сѧ рнзѣхъ монхъ.**

4. Локал показује вријеме и то само код овијех ријечи: **дьнь, нощь, зима, лѣто, часъ, недѣлѧ** н. п. **томь дьне бысть знамениѥ· оусъпе сеи нощи· за оутра и полоу дьне. не имѫтъ дроугыѩ рызы и лѣтѣ и зимѣ.**

5 Локал се слаже с овијем приједлозима: **въ, на, о, по, при.**

Инструментал.

44.

(Инструментал за мјесто.) [1])

Ријеч у овом падежу показује да је оно, што сама значи, мицању пут или простирању мјесто, н. п.

---

[1]) Учитељ ваља да се држи и овога реда при предавању о падежима. Овај се ред или тако звана локална теорија даје са знанственога, а особито с педагошкога гледишта бранити. О овом види: Verhandlungen der zweiundzwanzigsten Versamm-

минѫти пѫтьмъ тѣмь. съхождаше пѫтьмь тѣмь. оусты изливаютъ са.

45.

(Инструментал за вријеме.)

Овако простирање може се пренијети на вријеме, н. п. **дьнинѭ и нощтнѭ· мъноѕѣми дьньми троудихомъ са·**

46.

(Инструментал за оруђе.)

Инструментал показује оруђе или средство. А средство може бити и име, којим се што именује, или цијена за коју се што купује или продаје и т. д. н. п. **да Исоуса нимѫтъ льстинѭ· идѫ въ поусто мѣсто кораблюмь. иже нарицаютъ именемь тѣмь. исплъни са доухомъ свѧтынимь. ѕлатомь оукрашени. псалтырь грѫьскъними ѩзыкъмь написанъ. играти ногама. ожени са ѥѭ. глаголати инѣми ѩзыкы. власти странами. обладаѭи вьсеѭ Сирнѥѭ. дышѫтъ ѕлобоѭ.**

47.

Инструментал стоји у пасивним реченицама, који је у активним реченицама субјекат, н. п. **тръсть вѣтръмь движимъи. лежаше огнюмь жегома.**

---

lung deutscher Philologen und Schulmänner in Meissen. Leipzig, 1864. — Grundriss der Sprachwissenschaft v. Dr. Friedrich Müller I. Band. стр. 117. 118. 119. — Миклошића vergleichende Syntax der slav. Sprachen стр. 683., гдје сам Миклошић вели да му је Даничић у овој ствари претеча. Такође вид. о овом: програм велике гимн. карловачке за годину 1876. —

48.

(Инструментал за начин.)

У инструменталу ријеч показује начин, којим бива каква радња, н. п. любити и вьсемь срьдьцемь єдинѣмь· гласомь рѣша· кръвь теуаше рѣками· възъпи гласомь. уьстьномь бракомь женивъ са· овьца мъногы тьмами пасомы. женьскы плакавъ. оужасоша са оужастиѭ великоѭ.

49.

2. (Инструментал за узрок.)

У инструменталу ријеч показује узрок, на примјер, не можахѫ бесѣдовати народомь· възигра са младѣньць радоштами· єдва приде народомь.

50.

(Инстр. смјерања.)

3. Инструментал стоји уз њеке глаголе и уз друге њеке ријечи, н. п. не пьцѣте са душеѭ вашеѭ. воинъ пъваѭ своеѭ силоѭ. довольни бѫдѣте оброкы вашими· тѫпъ оумомь. спѣаше прѣмѫдростиѭ.

51.

4. Кад кад стоји сам инструментал мјесто инстр. са приједлогом съ· н. п. веселиахѫ са вьсѣмь домомь. сърѣте и отъ гробъ уловѣкъ доухомь нечистомь.

52.

(Инстр. својства.)

5. У инструменталу ријеч показује својство. Ријеч што стоји у инструменталу обично има уза се придјев или број, н. п. добромь житиѥмь сѫштоу єпископоу· мѫжь съвръшеноѭ брадоѭ· поуи довольними дьньми съ.

53.

(Прирок у интрументалу мјесто у акузативу.)

Уз глаголе са два акузатива може прирок мјесто у акузативу и у инструменталу стајати н. пр. **прѣстѫпьникомь ѕъвати н· ѕовѫ отьца отьцемь. ѕакономь нарицати Моисеѭ. прѣтворн себе моурномь.**

54.

(Прирок у инструмент. мјесто у номинативу.)

Уз глаголе што показују бивање, стоји прирок у инструменталу мјесто у првом, н. пр. **прославлѥнъ бывѥтъ проѕвитеромь· вьсе тѣло ѥстъ ѩзвоѭ· бѣше пасы овьца, юнотоѭ сы.**

55.

(Прирочни додатак у инструменталу.)

Прирочни додаци стоје у инструменталу, кад је оно чему се додају, у ном. или акузативу или дативу у конструкцији инфинитива са дативом, н. п. **добрѣѥ ти ѥстъ маломоштноѭ въ животъ вънити· добрѣѥ ти ѥстъ бѣдьникомь въ животъ вънити· сѣди вьдовицеѭ въ домоу отьца своѥго· сиротоѭ оть родителъ оставлѥнъ бысть· остави ѥго сиротоѭ.**

56.

(Инструментал с приједлозима.)

Са инструменталом слажу се ови приједлози: **ради, ѕа, междоу, надъ, подъ, предъ, прѣжде, разьно, съ.**

II.

ГЛАГОЛСКИ ОБЛИЦИ.

57.

Овај дио синтаксе говори шта значе у глагола лице, број, вријеме, начин, партицини, инфинитив, супин и глаголске именице с наставком **ніе.**

58.

(Лице у глагола.)

1. Лице је у глагола лице подмета, н. п. **азъ нищь ѥсмь и оубогъ. въ хоштевѣ кръстиѧна бытн.**

2. Кад има више подмета различитих лица у реченици, онда је прво старије од другога лица а друго од трећега, те по старијему се равна прирок долазећи у двојину или у множину, н. пр. **отьць твои и азъ скръбашта искахове тебе· азъ и сынъ мои и братиѧ моѧ повиноуѥмъ сѧ законоу.**

59.

(Број у глагола.)

1. Број је глагола број подмета, н. п. **глаголѭ къ вамъ. мы оставихомъ вьса.**

2. Кад подмет значи двије ствари, онда стоји глагол у двојини, н. п. **радуита сѧ.**

3. Кад су два подмета у једнини, онда прирок долази у двојину, н. п. **отьць мои и мати моѧ остависте мѧ.**

4. Ако је подмет збирна именица и значи лица, онда глагол долази обично у множину, н. п. **народъ възгорѣти сѧ хотѣахѫ· братиѧ моѧ както ѥсть?**

60.

О временима, начинима и именским облицима у глагола.

(Садашње вријеме.)

Садашње вријеме од глагола несвршених показује садашњу радњу, н. п. **глаголѭ вамъ· сълѭ къ вамъ пророкы и прѣмѫдры.**

61.

Садашње вријеме од глагола свршених значи будуће вријеме, н. п. **сътворѭ ва ловьца чловѣкомъ·**

не о хлѣбѣ ѥдиномь живъ бѫдетъ чловѣкъ· идеже ѥстъ съкровиште ваше· тоу бѫдетъ и срьдьце ваше·

62.

Имперфекат.

Имперфекат значи у прошлости трајну радњу, н. п. не тъкмо цѣсарьство образовашє· нъ и кръвопадениѥ и оубийство жидовъ ѩвлѧашє· скоти помираахѫ·

63.

Имперфекат се у старом слов. језику употребљује и од несвршених глагола, н. п. смоковьница исъхнѣашє.

64.

Аорист.

Аорист показује у прошлости тренутну радњу као и у грчком језику, н. п. събраша вьсѧ, ѩже обрѣтоша, зълыѩ же и добрыѩ. видѣ тоу чловѣка· привѣсѧ ѥмоу дльжьникъ ѥдинъ.

65.

Аорист се употребљује не само од свршених, него и од несвршених глагола, н. п. бѣжаша· ведошѧ. бѣсѧ.

66.

Императив.

Императив свршених глагола одговара у грчком императиву аориста, а императив несвршених глагола одговара у грчком императиву садашњега времена. н. п. вълѣзи въ клѣть своѩ, затвори двьри своѩ и помоли сѧ.

67.

Партицип пређашњега времена активни II.

Партицип пређашњега времена активни II. уз глагол ѥс у садашњем времену значи перфекат, н. п.

далъ ѥсн. сътворилъ ѥсн волѭ моѭ. приклонилъ сѧ ѥстъ дьнь.

68.

2. Партицип пређ. врем. II. уз перфекат од глагола **бы** значи плусквамперфекат. Тако и уз имперфекат, од глагола **бы** значи плусквамперфекат, н. п. **въ тъ часъ прѣдалъ бѣаше доушѭ человѣкъ. бѣахѭ видѣли.**

69.

3. Партицип пређ. вр. II. уз садашње вријеме од глагола **бѫд** значи будуће II. вријеме или будуће. У првом је случају обично глагол свршен. н. п. **аште бѫдетъ жито възалъ въ заѥмъ.**

70.

4. Партицип пређ. врем. II. значи уз аорист од глагола **бы** погодбени начин, н. п. **колико сѧ бы троудилъ, да бы нѣкако обрѣлъ понѣ ѥдиного.**

71.

Партицип сад. врем. активни.

1. Овај партицип имају само глаголи несвршени. Против овога правила има доста изузетака.

72.

5. Овај партицип служи за спојени додатак, н. п. **не мрѣуѧй свѣтъ. брашьно гыбнѭштеѥ.**

73.

6. Овај партицип стоји као предикат уз глагол **быти** Ово је по грчкој синтакси. н. п. **бѣаше бѫдѧ. свѧтаѧ бѣста поѭшта и хвалѧшта бога. бѫдеши человѣкы лова.**

74.

7. Партицип сад. врем. активни стоји мјесто глагола у одређеном облику као прирок послије упитних и

односних замјеница, н. пр. **не вѣста сѧ чесо просѧшта. самъ вѣдѣаше чьто хотѧ сътворити.**

75.

Мјесто инфинитива са акусативом у грчкоме, стоји у словенском партицип садањ. врм. акт. послије глагола: **вѣдѣти, обрѣсти, видѣти, оузрѣти, слышати.** н. пр. **обрѣте отроковицѫ лежѧштѫ. вѣдѣ та сынъ имѫшть. оузрѧтъ сына чловѣчьскаѥго идѫшта на облацѣхъ.**

76.

Партицип садашњега времена пасивни.

Овај партицип имају само несвршени глаголи. Против овога правила има изузетака.

77.

Партицип сад. вр. пасивни имају само прелазни глаголи. Изузеци су ропска подражавања грчких облика, као: **раждаѥма отъ жены, бываѥма подъ закономь.**

78.

Овај партицип уз одређене облике **ѥс** и **бы** даје одређене облике пасивнога стања. н. п. **Овы спасаѥми сѫтъ. а дроузии осѫждаѥми въ тьмы въврѫгомъ бѫдетъ. свѣти зълы плетоми бываахѫ.** итд.

79.

Партицип прошлога времена активни I.

Партицип овај имају по правилу само свршени глаголи. Против овога правила има много изузетака.

80.

Пертицип овај стоји као спојени додатак (атрибут), н. п. **къде ѥстъ рождии сѧ цѣсарь. идъшнихъ бѣаше четыри тысѫште мѫжь.**

81.

3. Овај партицип стоји као прирок уз глагол бити, н. п. **ѕаматорѣвъша въ дьнехъ свонхъ бѣста. истѫпивъши оумомь бѣ. бѣ болѣвъ.**

4.

82.

Овај партицип стоји у мјесто прирока у одређеном облику послије упитних и односних замјеница, н. п. **съповѣдавъше ѥмоу вьса ѩже слышавъше отъ Савина. жьнѥши ѭдоуже не сѣѩвъ.**

83.

5. Овај партицип стоји као изједначени додатак. Ту исту службу може служити и партицип сад. времена активни, н. пр. **азъ шьдъ поклонѭ са ѥмоу. пръвый ожень са оумретъ. съгрѣшихъ прѣдавъ кръвь неповиньѭ.**

84.

Партицип прошлога времена пасивни.

1. Партицип овај имају само глаголи прелазни.

6

85.

Овај партицип уз одређене облике од глагола **ѥс, бы** чини одређене облике пасивнога стања. н. п. **мъноѕи сѫтъ ѕвани. да таинаѭ проповѣдана бѫдѫтъ. съѫѣжена бѫди нога. дроблѥна бѣаше плъть.** и т. д.

86.

Инфинитив.

Инфинитив несвршених глагола показује радњу несвршену, а инфинитив свршених глагола показује свршену радњу. Првоме инфинитиву одговара у грчком инфинитив садашњега времена, а другом одговара у грчком инфинитив аориста.

87.

Инфинитивом казује се условље, намјера, жеља и т. д. н. пр. Іароу ми нынѧ сладъкы слышѧти твой гласъ.

88.

Инфинитив је додатак њеким глаголима, као: благоволити, боѧти сѧ, вѣровати, глаголати, гноушати сѧ, извѣстити сѧ, имѣти, искати, молити и т. д., н. пр. не оубои сѧ приѩти Марьѩ. имамь ти нѣчьто решти. азъ глаголѭ вамъ не клати сѧ отъиждъ.

89.

Инфинитив је додатак њекима именима, као: длъжьнъ: длъжьнъ ѥстъ оумрѣти. добръ: добро ѥстъ намъ здѣ быти. правьдьнъ: правьдьно въздати. скоръ: скоръ оуслышати. оудобь: не оудобь ѥстъ вънити.

90.

У 88. и 89. односи се инфинитив на глагол или какво име, а у примјерима, што ће сад доћи, односи се на читаву реченицу н. п. сътворитъ ми хызниѩ сѣсти ми въ нѩи. съготоваѥмъ ти ѩсти пасхѫ. оуи ѥю дръжимѣ бѣста не познати ѥго.

91.

Инфинитив са сад. временом од глагола хотѣти или имѣти или начати чини будуће вријеме. н. пр. ѩвити сѧ хоштеши. не имате вънити въ цѣсарьство небесьноѥ. аште не начьнете вѣровати Христосовѣ вѣрѣ.

92.

Инфинитив стоји послије ѥгда, ѩко, иньже, неже и т. д. Ово је по грчкој синтакси, н. пр. вънегда състанѫти грѣшьникоу. вънегда оумрѣти чловѣ-

коу. вѣстъ отьць вашь, нхъже потрѣбоуюте, прѣжде вамъ просити оу него.

93.

Датив са инфинитивом види 42.

94.

Акусатив са инфинитивом види 16.

95.

2 Долази ѥже као артикул са инфинитивом, што је опет по грчкој синтакси, н. п. ѥже нзъ мрътвынхъ въскръснѫти = τὸ ἀναστῆναι. ѥже сѣсти = τὸ καθίσαι.

96.

Супин.

1 Супин стоји послије глагола, што показују мицање и значи циљ мицању, н. пр. ѵесо нзидосте видѣтъ. азъ вы посълахъ жѫтъ. нда възбоудитъ ѥго. ндѫ рыбъ ловитъ. придомъ поклонитъ са ѥмоу. не придъ праведьникъ прнзватъ. посъла и пастъ свинии. въведенъ бystъ нскоуситъ са отъ дѭвола. нзнде сѣѭи сѣѭтъ сѣмене своѥго.

97.

Глаголска именица.

Глаголска именица постаје наставком ніе од партиципа прошлога времена пасивног и показује апстрактно дјелање. Она постаје од глагола свршених и несвршених и може имати и пасивно значење, на пр. прѣданъ бѫдетъ на пропатніе. коупиша село скѫдѣльнѵевъ погрѣбаніе страньнынмъ. по прѣданіи Иоановѣ. оумрьштвеніе дѭволово. о пороушеніи Иероусалимовѣ.

Други дио синтаксе говори шта значе врсте, у које су подијељене све ријечи, шта дакле значи супстантив, шта значи придјев, шта значи глагол и т. д. [1])

98.

Артикул.

Артикул се у старом словенском језику није тако развио као што је у њеким језицима и долази послије придјева у једну ријеч с њим спојен, а никад послије именице, н. п. **мждръ чловѣкъ** = σοφος ἄνθρωπος, **мждрый чловѣкъ** = ὁ σοφὸς ἄνθρωπος, а **чловѣкъ** значи ἄνθρωπος и ὁ ἄνθρωπος. Осим овдје реченога има у стар. слов. језику и артикул **иже**, који није ништа друго, него ропско подражавање грчкога артикула. Овај је артикул то што је и односна замјеница **иже** и често се не слаже с оном ријечју, на коју се односи, н. п. **ѥстъ Богъ на небесѣхъ иже тобою хоулимый. прѣбывъ въ гостиньници иже прѣдъ градомь. обрѣтомъ Исоуса сына Іосифова иже отъ Назарета.**

99.

Сложени придјеви постају из простих придјева и показне замјенице **ꙗ**, која је некад исто била што је и артикул, н. п. **добра+ꙗ = добраꙗ, добра+ѥго = добраѥго = добраго** [2]) и т. д.

100.

Артикул онакав, какав је у 99. §. показан на придјевима сложеним, имају: 1.) придјев: **добрый** ὁ ἀγαθός, а **добръ** ἀγαθός. 2.) партиципи и то а.) пар-

---

[1]) У овом другом дијелу синтаксе биће што је најглавније, а све друго оставља се учитељу да при читању читанке приликом разјасни.

[2]) Вид. о овоме у науци о основама.

тицип сад. вр. активни: **сый** ὁ ὤν, а **сы** ὤν; б.) партицип пређ. вр. активни I: **бывый** ὁ γενόμενος, а **бывъ** γενόμενος; в.) партицип сад. вр. пасивни: **видимыи** ὁ ὁρώμενος, а **видимъ** ὁρώμενος; г.) партицип пређ. времена пасивни: **видѣнъıи**; д.) редни бројеви такође имају артикул.

101.

Артикул немају а.) именице: **чловѣкъ** = ἄνθρωπος и ὁ ἄνθρωπος. б.) придјеви посесивни: **овцами Христосовами.** в.) партицип пређ. вр. активни II. г.) ријечи, које се мијењају по склонидби замјеничкој. **Іединъ** кад значи unicus и кад стоји са **на десате** има артикул, н. пр. **іединыи благыи, іединыи чловѣколюбьць; іединъıи на десате.**

102.

Сложени придјевски облици са именицом значе, предмет познат. н. п. **кръштии са възиде** ὁ βαπτισθεὶς ἀνέβη, крштени т. ј. онај човјек, који бијаше крштен и који је нама као крштен познат, изиде; а **кръшть са възиде** βαπτισθεὶς ἀνέβη значи: Кад он би крштеп, изиде.

103.

Именски облици придјева са својом именицом значе предмет прије непознат, значе дакле да се придјев са својом именицом истом онда спаја кад се изговара. Дакле није добро казати да су именски облици придјева прироци, а сложени атрибути, јер сложени облици долазе и као прироци, а прости и као атрибути. н. п. **тъ іестъ любии ма. Който іестъ предаии та? Който іестъ прикосиувъıй са мънѣ? азъ іесмь пастоухъ добръıи.**

104.

Прости облици придјева или партиципа значе прирок уз глагол бити и уз друге глаголе, који значе бивање. н. п. **ѥмоуже нѣсмь достоинъ сапогъ понести. бѣ же ѥдинъ болѧ. мъногъ сѫтъ ѫвлени. вѣрьнъıи въ малѣ и въ мъногѣ вѣрьнъ ѥстъ. слѣпъ роди сѧ.**

105.

Прости облици придјева и партиципа кад стоје у дативу уз глагол **бытн** у инфинитиву и уз друге глаголе овога значења, значе предикат. н. п. **лѣпо имъ бѣ женоѭ побѣжденомъ бытн. лѣпо ѥстъ чѧдомъ послоушливомъ бытн. подобаѥтъ сыноу чловѣчьскоуѥмоу мъного пострадати и искоушеноу бытн.**

106.

Прост облик партиципа у дативу значи у конструкцији датива апсолутнога прирок. н. п. **снмъ сиѥ творимомъ градъ трасѣаше сѧ· поздѣ бывъшн пride чловѣкъ. томоу бесѣдоуѭштоу ископашѧ ровъ· обржуенѣ же бывшн матери ѥго Марии.**

107.

Прост облик партиципа и придјева значи прирок уз verba faciendi, dicendi н. п. **правы творите стьзѧ ѥго. не можеши власа ѥдиного бѣла или чрьна сътворити сътворивъше ѥго цѣла.**

108.

Прост облик адјектива и партиципа стоји у значењу темпоралном, каузалном, финалном, концесивном, хипотетичном н. п. **кръштаахѫ сѧ исповѣдаѭште грѣхы своѭ. кръшть сѧ Іисоусъ възнде абие отъ воды. Того оумръша вънѣ града погрѣбошѧ. не**

жрѫ богомъ твонмъ соуѥтьномъ, глоухомъ, слѣпомъ.

109.

Прости облици придјева долазе гдје у другијем језицима стоје придјеви без артикула или са неодређеним артикулом. н. п. слѣпи прозирѧютъ, хроми ходѧтъ. прокажени оуиштаютъ сѧ и глоуси слышатъ. мрътви въстаютъ и нищи благовѣстоуютъ. Blinde sehen, lahme gehen, и т. д. τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καταρίζονται.

110.

Кад се адјектив са својим супстантивом заједно употребљује за један појам, онда стоји у простом облику, н. п. добра дѣтѣль, великъ дьнь.

111.

Кад се више придјева са и спојени односе на један супстантив тако да значе различита својства једном истом предмету, онда први придјев стоји у сложеном облику, а остали у простом, н. п. блажени не видѣвшеи и вѣровавше, beati, qui non viderunt et (tamen) crediderunt. вьсакомоу слышаштистоуѥмоу слово цѣсарьствия и не разоумѣюштоу приходитъ неприказнь. вѣрьныи рабъ и мѫдръ.

112.

Кад више придјева са и спојена показују својства различитим индивидуима, онда сви стоје у сложеним облицима. н. п. добрыимъ и зълыимъ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν. живыимъ и мрътвыимъ сѫдитель. приведоша вьса болаштаѩ, разлиуьныѩ недѫгы и страстьми одръжимыѩ и бѣсьныѩ и мѣсауьныѩ и зълы недѫгы имѫштаѩ и ослабленыѩ.

Род.

113.

У старом слов. језику има три рода. Именице с наставком ѧ које су по природи мушкога рода по граматици су женскога, н. п. двѣ воєводѣ, воєводамъ божнѧмъ, старѣшинѧмъ ѥреѳнуьскимъ, старѣ҃шинѧ свѧтителска.

114.

Њека су имена градова женскога рода ма да имају наставак у ном. једнине ъ, н. п. Нероусалиме, ꙗзвивъши пророкы и каменнїемь ꙗзвивѧѩштїи посъланыѩ къ тебѣ. Вавоулонъ великаѧ.

115.

Именице средњега рода с наставком од значе лице имају наставак за вокатив једнине є као и именице с наставком ъ. н. п. Слове Христе Боже.

116.

Придјев без именице у мушком роду показују лице. н. п. алуьнаго накрьми; мъножьство болѧштинхъ, слѣпъ, хромъ, соухъ.

117.

Придјеви средњега рода у једнини без именице имају различита значења, н. п. ꙗзбави ны отъ лоукавааго, libera nos a malo; до нынїешьнѧаго = usque ad hoc tempus.

118.

Придјев средњега рода стоји као предикат и односи се на субјекат ма којега рода. Овдје ваља придјев средњега рода схватити као супстантив, н. п. паче вьсего благаго житиѧ оугодно богови кротость.[1])

---

[1]) Испореди с овијем у грч. језику: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοίρανίη. вид. Slovnica grčk. jezika od Kurcija, prev. Franjo Petračić.

119.

Придјеви кад су атрибути или предикати морају се слагати са својим супстантивом, на кога се односе, у роду, броју и падежу. Има пак придјева, који се не слажу са својим супстантивом, на кога се односе, јер им се облик не мијења, као: **исплънь: исплънь ѥстъ слово се, разлиѹь, свободь: свободь бѫдете, соѹгоѹбь.**

120.

Прости бројеви од **пать** до **съто** рода су женскога, али кад су субјекти мора предикат у средњем роду стајати.

Број.

121.

Све ријечи, које се мијењају у старом слов. језику по падежима и лицима имају двојину, н. пр. **пѣклонити колѣнѣ, сѫштоѹ междоѹ рѣкама.**

122.

Множину често замјењују збирне именице, као: **братиѭ, господа, дрѣвиѥ, знаниѥ, каменниѥ, трънниѥ, ѹлдь** homines.

123.

Множина именице или збирна именица које показују становнике, значе у ст. слов. језику земљу гдје живе становници, н. п. **пристати въ Арбанасы** venire in Albaniam, **въ Блъгарѣхъ сконѹлѣшиихъ сѧ,** mortuos in Bolgaria, **изъ Гръкъ** ex Graecia, **поусти мене въ Гръкы** mitte me in Graeciam.

124.

Односна замјеница слаже се с оном ријечју, на коју се односи, у роду и броју, а у падежу не мора се слагати.

125.

Ријеч **ѥлико** може се односити и на множину, н. п. **реѵе ми вьса, ѥлико сътворихъ, вьса, ѥлико аште хоштете.**

126.

Одређени облик глаголски слаже се са подметом у броју и лицу.

127.

Глагол стоји у двојини кад је подмет у једнини спојен са инструменталом с приједлогом **съ.** н. п. **Носифъ съ Никодимомъ отидоста.** Josephus et Nikodemus abierunt.

128.

Кад су збирне именице **братиꙗ, възрасть, господа, дружина, дѣть** подмети, онда глагол као прирок стоји у множини, н. п. **дѣть моꙗ на ложи сѫтъ.**

Ријечца **не.**

129.

Ријечца **не** значи порицање и пише се одвојено од глагола.

130.

Ријечца **не** пише се одвојено од глагола, осим ако није по законима гласовним сливена са глаголом, као што се види из **нѣсмь** мјесто **не ѥсмь.**

131.

Кад ријечца **не** не значи само порицање онога што глагол значи, него кад глаголу даје са свијем противно значења, онда се биљежи заједно са глаголом, н. п. **велѣти** значи jubere, а **невелѣти** не значи non jubere, него vetare, н. п. **оучити женѣ невелѭ** docere feminam veto. Тако је и **нестати** verschwinden,

ненавидѣти, небрѣшти. Овамо иду и глаголи сложени с приједлозима код којих **не** долази између приједлога и глагола, н. п. **изнебъти, изнемошти, отънемошти.** [1])

132.

Ријечца **ни** изоставља се послије **аште ли.** н. п. **да сѧ комькаѥтъ отъ Ѧтьтика; аште ли** (т. ј. **не комькаѥтъ сѧ), то казнь да подниметъ** coenam domini sumat ab Attico, sin minus, puniatur.

133.

Ни — ни значи грчко οὔτε - οὔτε. н. п. **идеже ни хрѣвь ни тлѧ тьлитъ** ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει.

2.

134.

Кад **не** долази двапут, онда не значи порицање. н. п. **да не не вѣстъ срѣтениѧ цѣсара** ne ignoret occursum regis.

---

[1]) Овијем глаголима одговарају њемачки: verunglücken, beunruhigen, veruntreuen.

ПРИМЈЕРИ,

из којих ћемо видјети разлике, између старога словенског језика, и његових књижевних диалеката, српско-словенскога и руско-словенског језика.

I.

ИЗ СТАР. СЛОВ. ЈЕЗИКА.

1. Начало[1]) евангѣлнѣ ісоу хрістова, сына божїѧ. 2. ѣкоже єстъ писано въ пророцѣхъ: се, азъ посълѭ анъгелъ моі прѣдь лицемь моімь, іже оуготовитъ пѫть твоі прѣдъ тобоѭ. 3. глась въпиѭштаго въ поустынїи: оуготоваіте пѫть господьнь: правы творите стьзѧ его. 4. бысть іоанъ кръстѧ въ поустынїи і проповѣдаѭ крьштєнїе покаанїю въ отъпоуштєнїе грѣхомъ. 5. і исхождаше къ немоу всѣ нюдѣіскаѧ страна і нероусалимлѣне: і крьштахѫ сѧ вси въ іорданьсцѣі рѣцѣ отъ него, ісповѣдаѭште грѣхы своѭ. 6. бѣже іоанъ обльуенъ власы вельбѫждн і поѣсъ оусъмѣнъ о уреслѣхъ єго, і ѣдь акрнди і медъ дивнїі. 7. і проповѣдаше глаголѧ[2]): градетъ крѣплеі мене въ слѣдъ мене, емоуже нѣсмь достоінъ поклонь сѧ раздрѣшити ремене сапогоу єго. 8. азъ оубо крьстихъ вы водоѭ а тъ крьститъ вы доухомь скатымь.[3]) 9. і бысть въ дньи ты прнде исоусъ отъ назарѣта галилеіскаго

---

[1]) Вид. Зографское евангеліе изданное В. Јагичемъ. Berolini. apud Weidmanos. 1879; Altslovenische Formenlehre in Paradigmen v. Franz Miklosich.

[2]) Требало би глаголѭ.

[3]) Требало би скатынмь.

і крьстн сѧ отъ іоана въ іорданѣ. 10. і абне восхода отъ воды ѹ видѣ разводѧшта сѧ небеса і доухъ ѣко голѫбь сьходѧшть [1]) на нь. 11. і бысть гласъ съ небесе: ты єси сынъ моі, възлюбленъ, о тебѣ благословихъ. 12. і абне доухъ іѕведе і въ поустынѭ. 13. і бѣ тоу въ поустынн дьнн к., іскоушаемъ сотоноѭ і бѣ съ ѕвѣрьми, і анъгели слоужаахѫ ємоу. 14. по прѣданніи же іоановѣ прнде исоусъ въ галилеѭ, проповѣдаѭ еванъгелие цѣсарьствие божиѣ. 15. глаголѧ [2]), ѣко: іспълнн сѧ врѣмѧ, і приближи сѧ цѣсарьствие божие, покаите сѧ, і вѣроуіте въ еванъгелие божие. 16. Ходѧ же при морн галилеісцѣмь [3]) видѣ симона и андрѣа, брата того симона, въметѫшта мрѣжѧ въ море. бѣашете бо рыбарѣ. 17. і реуе іма исоусъ: придѣта въ слѣдъ мене, і сътвориѭ вы быти ловьца уловѣкомъ. 18. і абне оставьша [4]) мрѣжѧ по немь идосте. 19. і прѣшьдъ мало отъ тѫдоу оуѕьрѣ іѣкова ѕеведеова, іоана, брата его, і та въ ладні ѕавадѫшта мрѣжѧ. 20. і абье въѕва ѣ, і оставьша [4]) отьца своего ѕеведѣа въ ладні съ наіимникы по немь идосте. 21. і вънидоша въ капернаоумъ і абье въ сѫботы на сънъмнштн оучаше. 22. і дивлѣхѫсѧ [5]) о оучении его. бѣ бо оучѧ ѣко власть имы, а не акы кънижьнци іхъ. 23. і бѣ на сънъмнштн іхъ уловѣкъ нечистомь доухомь і въѕва. 24. глаголѧ [6]): останн, что єстъ намъ і тебѣ, исоусе назарѣнине, пришьлъ єси по-

---

[1]) Требало би съходѧшть.

[2]) Требало би глаголиѭ.

[3]) Требало би галилейсцѣмь или галилеѩцѣмь. галилеисцѣмь је сливен облик.

[4]) Мјесто оставльша.

[5]) Мјесто дивлѧахѫ.

[6]) Мјесто глаголиѭ.

гоубитъ насъ; вѣмъ та къто есн, свѧти божи·
25. і ѕапрѣти емоу исоусъ, глаголѧ[1]: оумльчи, і
изиди іѫ-него. 26. і сътрасъ и доухъ нечисты і
възъпивъ гласъмь велнемь, і изиде іѫ-него. 27.
і оужасѫ сѧ вси, ѣко істаѕаахѫ сѧ къ себѣ, глаго-
лѫште: чьто оубо естъ се; і чьто оучение се но-
вое, ѣко по области доухомъ нечистымъ велитъ, і
послоушаѭтъ его; 28. і изиде слоухъ его абие въ
вьсѫ странѫ галилеискѫ. 29. і абье ішьдъше і съ-
нъмишта придѫ въ домъ симоновъ і аньдрѣовъ съ
іѣковомь і иоанномь. 30. тъшта же симонова де-
жаше огнемь жегома і абие глаголаша емоу о неі.
31. і приступль въздвиже ѭ, імъ ѕа рѫкѫ еѧ і оста-
ви ѭ огнь, і слоужааже емоу. 32. поздѣ же бывъши,
егдаже ѕахождааше слъньце, приношаахѫ къ немоу
вса недѫжьныѭ. 33. і бѣ вьсь градъ събъралъ сѧ
къ двѣремъ. 34. і исцѣли многы недѫжьныѭ імѫ-
ште раѕличьны ѭѕа и бѣсы многы іѕгъна, і не о-
ставлѣаше глаголати бѣсъ, ѣко вѣдѣахѫ и. 35. і ютро
пробрѣѕгоу ѕѣло въставъ іѕиде, і иде въ поусто
мѣсто, і тоу молитвѫ дѣаше. 36. іѕгънаша и симонъ
і иже бѣахѫ съ нимь. 37. і обрѣтъше и глаголаша
емоу. ѣко: вси іштѫтъ тебе. 38. і глагола імъ: ідѣмъ
въ ближьнаѭ вси[2] і градъ, да і тоу проповѣмъ на
се бо іѕидохъ. 39. і бѣ проповѣдаѭ на сънъми-
штихъ іхъ въ вьсеи галилеі і бѣсы іѕгона. 40 і
приде къ немоу прокаженъ, мола і і на коленоу
падаѭ, і глагола емоу, ѣко, аште хоштеши, може-
шн мѧ іштистити. 41. Исоусъ же милосрьдовавъ,
простьръ рѫкѫ коснѫ і, і глагола емоу: хоштѫ, іштис-
ти сѧ. 42. і рекъшю емоу абие отиде прокаѕа отъ
него, і чистъ бъстъ. 43. і ѕапрѣшть емоу абье іѕ-

---

[1]) Мјесто глаголѭ.

[2]) Мјесто вьси.

гъна и. 44. і глагола емоу блюди сѧ, никомоуже
инчьтоже не рьцн. нъ шьдъ покажи сѧ архиерефви,
і принеси за оуиштение твое, еже повелѣ мѡси,
въ[1]) свѣдѣльство імъ. 45. ѡнъ же шьдъ начатъ
проповѣдати много і проносити слово, ѣко къ то-
моу не можааше авѣ въ градъ вънити, нъ вьнѣ въ
поустѣхъ мѣстѣхъ бѣ, і прихождаахѫ къ немоу отъ
въсѫдѣ.

2.

1. І вънидѣ пакы въ каперънаоумъ по дьньхъ.
і слоухъ бысть, ѣко въ домоу естъ. 2. і абье съ-
бьрашѧ сѧ мнозѣ[2]) ѣко къ томоу не въмѣщаахѫ
сѧ ни прѣдъ двьрьми і глаголааше імъ слово. 3.
і придоша къ немоу, носаште ослаблена жилами,
носимъ четырьми. 4. і не могѫште приступити къ не-
моу за народъ, отъкрыша покровъ ідеже бѣ, і про-
копавъше съвѣсиша одръ, на немьже ослаблены
сьлежааше. 5. видѣвъ же исоусъ вѣрѫ іхъ глагола
ослабленоуемоу: чадо, отъпоуштаѭтъ сѧ тебѣ грѣси
твои. 6. бѣахѫ же стерніи отъ книжьникъ тоу сѣ-
дѧште і помышлѣѭште въ срьдьцихъ своихъ. 7.
что сь тако глаголетъ[3]) власвимиѭ; къто можетъ
отъпоуштати грѣхы, тъкъмо единъ богъ. 8. і ра-
зоумѣвъ исоусъ доухомь своімь. ѣко тако ти по-
мышлѣѭтъ въ себѣ, рече имъ; что тако помы-
шлѣете въ срьдьцихъ вашихъ; 9. что естъ оудо-
бѣе, рещи ослабленоуемоу: отъпоуштаѭтъ ти сѧ
грѣси, или рещи: въстани, і възьми одръ твоі
і ходи; 10. нъ да вѣсте, ѣко власть іматъ сынъ
человѣчьскы ѡтъпоуштати на земли грѣхы, глагола

---

[1]) Мјесто въ.

[2]) Мјесто мъноѕи.

[3]) Мјесто глаголютъ.

ослабленоумоу.[1] 11. тебѣ глаголѭ: въстани, въ домъ твои. 12. і въста абіе, і възѣмъ одръ ізнде прѣдъ вьсѣми, ѣко дивлѣахѫ са вси[2] і славлѣахѫ бога, глаголѭште, ѣко: николиже тако видѣхомъ. 13. і ізнде исоусъ къ морю и вьсь народъ ідѣаше къ немоу, і оучааше ѭ. 14. і мимо градъ исоусъ видѣ леугиѭ альфеова, сѣдѧшта на мытьници і глагола емоу: по мнѣ гради і въставъ въ слѣдъ его іде. 15. і бысть, възлежѧштю емоу въ домоу его, і многи мытаре і грѣшьници възлежаахѫ съ исоусомь і съ оучениікы его. бѣахѫ бо многи, і по немь ідоша. 16. і книжьници і фарисеи, видѣвъше ѩ ѣдѫшть съ мытари і грѣшьникы, глаголаахѫ оученикомъ его: по чьто съ мытари і грѣшьникы ѣстъ і пьетъ. 17. і слышавъ исоусъ глагола імъ: не трѣбоуѭтъ съдравні врачевъ, нъ болѧштеі; не придъ бо призъватъ правьдьникъ, нъгрѣшьникъ въ покаание. 18. і бѣахѫ оученици іоанови і фарисеі постѧште са. і придоша і рѣша емоу: по чьто оученици іоанови і фарисѣисци постѧтъ са а твоі оученици не постѧтъ са; 19. і рече імъ исоусъ: еда могѫтъ сынове браунні постити са, до ньдеже съ ними естъ женихъ; елико врѣмѧ съ собоѭ імѫтъ жениха, не імѫтъ постити са. 20. придѫтъ же дьниі, егда отъиметъ са отъ нихъ женихъ, і тъгда постѧтъ са въ тъі дьни. 21. никъто же приставленіе плата небѣлена не приставлѣетъ ризѣ ветъсѣ: аште ли же ни, възъметъ коньць отъ нема новое отъ ветъхаего, і горьши дирѣ бѫдетъ. 22. і никъто же ни въливаетъ вина нова въ мѣхы вьтъхы. аште ли же ни, просадитъ вино ново, і вино пролѣетъ са, і мѣси погыбнѫтъ, нъ

---

[1]) Сливен облик мјесто ослабленоуоумоу или ослабленоуемоу.

[2]) Мјесто вьси.

вино новое въ мѣхы новы вълѣти. 23. і бысть мимо ходештоу ѥмоу въ сѫботи сквозѣ сѣѧнѣ и научаше оученици его пѫть творити въ стръгаѭште класы. 24. і фарисеі глаголахѫ[1] емоу: вижь, что творатъ въ сѫботы егоже не достоітъ; 25. і тъ глаголаше імъ: нѣсте ли николиже чьли, что створи давидъ, егда трѣбова і въ зѫбка самъ і иже бѣахѫ съ нимь. 26. како вьниде въ храмъ божіи при евиавиафарѣ архиерен, і хлѣбы предложеннѣ сънѣстъ, іхъже не достоѣше ести, тъкмо ѥреомъ; 27. і глаголаше імъ исоусъ: сѫбота человѣка ради бысть, а не человѣкъ сѫботы ради. 28. тѣмь же господь естъ сынъ человѣчьскы сѫботѣ.

II.

ИЗ СРПСКО-СЛОВ. ЈЕЗИКА.

1. Зачело[2] еванѫелиѣ[3] исоухристова, сына, божиѣ. 2. ѣкоже ѥсть писано вь пророцѣхь: се азъ посилаю анѫела моего предь лицемь твоимь, иже оуготоваеть, поуть твои; 3. глась вьпиюштаго вь

---

[1]) Сливен облик мјесто глаголахѫ.

[2]) Вид. Никољско јеванђеље на свијет издао Ђ. Даничић. У Биограду. 1864.

[3]) Ово је први споменик српско-словенскога језика а црквенога садржаја, у којем се налази слово ѣ. Учитељ ваља да прочита оно што је написао Ђуро Даничић о никољском јеванђелију у својој књизи „Никољско јеванђеље“, по коме ће моћи многе ствари врло лијепо да протумачи својим ученицима, што долазе овдје у овијем наведеним јеванђелијама.

поустынн: оуготоване поуть господнь, правне творите стазн его. 4. бысть же Новань крьстен вь поустынн, н проповѣдае крьштенне покаѣнне вь оставлене грѣховь. 5. исхождаше кь немоу вса нюденскаѣ страна н ероусалимлане, н крьштахоу се всн въ ерь (да) исцѣ рѣцѣ ѡть него, исповѣдающе грѣхн свое. 6. бысть же Новань обльуень власн ко-блюждн, н поѣсь оусннѣнь о урѣслѣхь его, н ѣды акрндъ н медь дивнн. 7. н проповѣдаше, глаголе: гредеть крѣпли мене вь слѣдь мене, емоуже нѣсмь достоѣнь поклонь се раздрѣшнти ремене сапогоу его. 8. азь оубо крьстнхь вы водою, а ть крьстнть вы доухомь светнмь. 9. н бысть, въ дьни те прнде Исоусь ѡть Назарета галнлѣнскаго, н крьстн се ѡть Нована во Ердане. 10. н абне вьсходе ѡть водн, внди разводешта се небеса н доухь ѣко голоубь сьходешть на нь. 11. н глась бысть с небесь: ты есн сынь мон вьзлюбленн, о тебѣ благоизволѣхь. 12. н абне доухь изведе н вь поустыноу. 13. н бысть тоу вь поустынн дьни м. искоушаеми сотоною; н бысть сь звѣрьмн, н анѳелн слоужахоу емоу. 14. по прѣданн же новановѣ прндѣ Исоусь вь Галелѣю, проповѣдае еванѳелне царьствнѣ божнѣ. 15. глаголе: ѣко испльнн се врѣме, н приближн се царьство божне; канте се, н вѣроуите вь еванѳелне. 16. ходе же прн морѣ галелѣнсцѣмь, видѣ Симона н Андрнѣ брата емоу Симоноу, метаюшта мрѣже вь море бнста бо рыбара. 17. н рече нма Исоусь: прѣдѣта вь слѣдь мене, н створоу ва быти рѣбара [1]) уловѣкомь. 18. н абне оставльша мрѣже свое по немь идета. 19. н прѣшедь мало ѡть тоудоу оузрѣ н Нѣкова заведнова (н) Нована брата его н та вь ладнн завезаюшта мрѣже. 20. набне вьзва ѣ, н ноставльша отьца

---

[1]) Мјесто рыбара.

своего ꙁаведнѣ вь ладии сь наѣмьникы, по немь идета. 21. и вьиидоу въ Каперьнаоумь и абне вь соуботи на сьнмишти оучаше. 22. и дивлахоу се о оучении его; бы бо оуче ѣко власть имии и не ѣко книжьници ихь. 23. и бысть на сьнмишти ихь чловѣкь неучистимь доухомь, и вьꙁоупи. 24. глаголе: остани, что есть намь и тебѣ Исоусе наꙁараниие? пришль еси погоубити насъ? вѣмь те, кто еси, свети божи. 25. и ꙁапрѣти емоу Исоусь глаголе: оумльчи, иꙁиди иꙁ него. 26. и стресь и доухь нечисти, и вьꙁоупивь гласомь велнемь, иꙁиде иꙁ него. 27. и оужасоу се вси, ѣко истеꙁати се кь себѣ глаголюштимь: что оубо есть се? что оучение новое се, ѣко по области доухомь нечистимь велить, и послоушають его? 28. иде слоухь его абне вь всоу страноу галелѣискоу. 29. и абне и сьнмишта ишьдьше, придоу вь домь симонь и андрѣовь ть и сь Нѣковомь (и) Нованомь. 30. тьшта же симонова лежаше огнемь жегома; и абне глаголаше емоу о нем. 31. и пристоупль вьꙁдвижею емь за роукоу ен, и остави ю абне огнь, и слоужаше имь. 32. поздѣ же бивше, егда ꙁанде сльньце, приношахоу кь немоу все недоужьние и бѣсние. 33. и бысть вьсь градь сьбраль се кь дваремь. 34. исцѣлѣ многи недоугы имоуште раꙁличьнѣ ми еꙁами, и бѣси многы иꙁагна, а не оставлаше глаголати бѣсь, ѣко видѣахоу и. 35. и ютро побрѣ (ꙁ) гоу ꙁѣло вьставь иꙁиде, иде вь поусто мѣсто и тоу молитвоу дѣаше. 36. и гнаше и Симонь и иже бѣахоу с нимь; и обрѣтьше и 37. глаголаше емоу: ѣко вси иштоуть тебе. 38. и глагола имь: идѣмь вь ближьнее вси и гради, да и тоу проповѣдаемь. 39. на сьнмиштихь ихь вь всеи Галелѣи, и бѣси иꙁгоне. 40. и приде кь немоу прокажень молеи, и на колѣноу падае, и глагола емоу: ѣко аште хоштеши господи, можеши ме иучистити. 41. Исоусь же ми-

лосрьдовавь, прострь роукоу, косноу и, глагола емоу: хоштоу, нуистити се. 42. и рекьшоу емоу, абие ѡтиде проказа ѿть него, и чисть бысть. 43. и запрѣшть емоу, абие, изагна и, 44. и глагола емоу: блюди се, никомоуже мнуесоже не рьци, нь шьдь покажи се нерѣю, и приниеси за оучиштение твое, ѣже повелѣ Моисии, вь свидительство имь. 45. оуже ишьдь науеть проповѣдати много, и поносити слово, ѣко к томоу не можаше ѣви вь градь вьити, нь ванѣ вь поустѣхь мѣстѣхь бысть, и приходахоу кь немоу ѡть всоудѣ.

2.

И вьиде пакы вь Капернаоумь по дьнехь; и слоухь бысть, ѣко вь домоу юсть. 2. и абие, сьбраше се многи, ѣко к тому не вьмѣштати се ни при дверехь; и глаголаше имь слово. 3. и придоу кь немоу носеште ослабдена жилами носима четѣрьми; 4. и не могоуште приступити кь немоу народомь, и ѡтькриште покровь, идѣже бы, скрозѣ прокопавьше свисиште[1]) одрь, на немьже ослабдени сьлежаше. 5. видѣвь же Исоусь вѣроу ихь, глагола ослабденомоу: уедо ѡтьпоуштають се тебѣ грѣси твои. 6. бѣахоу же етери ѡть книжникоуь тоу сѣдеште, и помышлаюште вь срьдьцѣхь своихь: 7. что сь тако глаголеть власимию? кто можеть ѡтьпоуштати грѣхи тькмо единь богь? 8. и абие разоумѣвь Исоусь доухомь своимь, ѣко тако ти помишлають вь себѣ, рече имь: что си помышлаете вь срьдьцѣхь[2]) вашихь? 9. что юсть оудобѣе рештн ослабденномоу: ѡтьпоуштають ти се грѣси или рештн: вьстани и вьзми одрь свои и ходи. 10.

---

[1]) Мјесто сьвѣсиште.

[2]) Мјесто срьдьцихь.

нь да оувѣсте, ѣко власть имать сынь чловѣческы
ѡтьпоуштати на ѕемли грѣхи, глагола ослабленомоу.
11. тебѣ глаголю, вьстани, вьѕми одрь твои, иди
вь домь твои. 12. и вьставь абие, вьѕамь одрь, изиде
прѣдь всѣми, ѣко дивити се всѣмь, и славити бога,
глаголюштимь: ѣко николиже сико видѣхомь. 13.
изиде пакы кь морю и видѣвь его вьсь народь гре-
дѣаше кь немоу, и оучаше е. 14. и мимогреди,
видѣ Левѣию алфеова, сѣдешта на мытьницѣ, и гла-
гола емоу: по мнѣ греди. И вьставь вь слѣдь его
иде. 15. и бысть вьѕлежештоу емоу вь домоу его,
и мноѕи мытарие и грѣшници вьѕлежахоу сь Исоу-
сомь и сь оучениікы его; бѣахоу бо мноѕи и по
немь идоу. 16. книжьници и фарисѣие и видѣвьше
и ѣдоуштa сь мытари и грѣшникы, глаголахоу оуче-
никомь его: что ѣко сь мытари и грѣшникы ѣсть
и пиеть? 17. и слышавь Исоусь глагола имь: ѣко
не трѣбоують здрави врача, нь болештии, не придь
призвати праведьникь нь грѣшьникы. 18. и бѣхоу
оученици иванови и фарисѣисцѣи постеште се; и
придоу и рѣше ему: по что оученици иванови и
фарисѣйсцѣ постеть се, а твои оученици не постеть
се? 19. и рече имь Исоусь: еда могоуть сынове
брачни постити се, до идѣже женихь с ними ѥсть?
елико врѣме сь собою имоуть жениха, не могоуть
постити се. 20. и придоуть же дьние, егда ѡтьиметь
се ѡть нихь женихь, и тогда постеть се вь те дьни.
21. никтоже приставленнѣ платьна не бѣлена не при-
ставлаеть на ризи ветьсѣ; аште ли же ни, вьѕмѣть
коньць ѡть нее новое ѡть ветьхаго, и горьша дѣра
боудеть. 22. и никтоже не вьлѣваеть вина нова вь
мѣхи вѣтьхи, аште ли же ни, просадить вино новое
мѣхи и вино пролѣеть се, и мѣси погибноуть; нь
вино новое вь мѣхи новие вьлиѣти. 23. и бысть
мимоходити емоу вь соуботи скроѕѣ сѣниѣ и на-

ѵеше оуѵенници его поуть творити, вьстрьгающте класи. 24. фарисѣне же глаголахоу: вижь, ѵто твореть вь соуботи егоже не достоить. 25. и глагола имь Исоусь: нѣсте ли николиже ѵьли, ѵто сьтвори Давидь, егда трѣбова и вьзалька самь и иже бѣхоу с нимь? 26. како вьниде вь домь божи при Авитарии архиерѣи и хлѣби предьложеннѣ снѣсть ихьже не достоѣше ѣсти тькмо иерномь, и дасть соуштимь с нимь? 27. и глаголаше имь: соубота ѵловѣка ради ѥсть, а не ѵловѣкь соуботи ради, тѣмьже господь ѥсть соуботѣ сынь ѵловѣѵьскы.

III.

ИЗ РУСКО-СЛОВ. ЈЕЗИКА.

1. Зачало[1]) евангелїа Іисоуса Хрїста, Сына Божїѧ: 2. Якоже есть писано во пророцѣхъ: се азъ посылаю Аггела моего пред лицемъ твоимъ, иже оуготовитъ пѹть твой пред тобою. 3. Гласъ вопїющагѡ въ пѹстыни: оуготовайте пѹть Господень, правы творите стези егѡ. 4. Бысть Іѡаннъ крестѧй въ пѹстыни: и проповѣдаѧ крещенїе покаанїѧ во ѿпѹщенїе грѣхѡвъ. 5. И исхождаше къ немѹ всѧ Іѹдейскаѧ страна, и Іерѹсалимлѧне: и крещахѹсѧ вси во Іѡрданѣ рѣцѣ ѿ негѡ, исповѣдающе грѣхи своѧ. 6. Бѣ же Іѡаннъ ѡболченъ власы велблѹжди, и поѧсъ оусменъ ѡ чреслѣхъ егѡ, ѩдый акрїды и медъ дивїй. 7. И проповѣдаше, глаголѧ: грѧдетъ крѣплїй мене во слѣдъ мене, емѹже нѣсмь достоинъ преклонсѧ разрѣшити ре-

---

[1]) Господа нашегѡ Іисоуса Хрїста новый завѣтъ. Москва ѧѿоѳ.

мень сапѡгъ егѡ. 8. Азъ оубѡ крестихъ вы водою: той же креститъ вы Дѹхомъ святымъ.

9. И бысть во ѡнѣхъ днехъ, пріиде Іисѹсъ ѿ Назарета Галілейскагѡ, и крестися ѿ Іѡанна во Іѡрданѣ. 10. И абіе, восходя ѿ воды, видѣ разводящася небеса, и Дѹха ꙗкѡ голѹбя, сходяща нань. 11. И гласъ бысть съ небесе: ты еси Сынъ мой возлюбленный, ѡ немже благоволихъ. 12. И абіе дѹхъ изведе его въ пѹстыню. 13. И бѣ тѹ въ пѹстыни дней четыредесять, искѹшаемь сатаною, и бѣ со звѣрми: и Аггели слѹжахѹ емѹ. 14. По преданіи же Іѡанновѣ, пріиде Іисѹсъ въ Галілею, проповѣдая евангеліе царствія Божія. 15. И глаголя, ꙗкѡ исполнися время, и приближися царствіе Божіе: покайтеся, и вѣрѹйте во евангеліе.

16. Ходя же при мори Галілейстѣмъ видѣ Сімѡна и Андреа брата тогѡ Сімѡна, вметающа мрежи въ море: (бѣста бо рыбаря) 17. И рече има Іисѹсъ: пріидита во слѣдъ мене, и сотворю васъ быти ловцы человѣкѡмъ. 18. И абіе ѡставльше мрежи своя, по немъ идоста. 19. И прешедъ малѡ ѿтѹдѹ, оузрѣ Іакѡва Зеведеова и Іѡанна брата егѡ, и та въ корабли стрѡящя мрежа. 20. И абіе воззва я: и ѡставльше Отца своего Зеведеа въ корабли съ наемники, по немъ идоста. 21. И внидоша въ Капернаѹмъ: и абіе въ сѹббѡты вшедъ въ сонмище, оучаше, 22. И дивляхѹся ѡ оученіи егѡ: бѣ бо оуча ихъ ꙗкѡ власть имый, и не ꙗкѡ книжницы.

23. И бѣ въ сонмищи ихъ человѣкъ въ дѹсѣ нечистѣ, и воззва, 24. Глаголя: ѡстави, что намъ и тебѣ, Іисѹсе Назарянине; пришелъ еси погѹбити насъ, вѣмъ тя, кто еси, Святый Божій. 25. И запрети емѹ Іисѹсъ, глаголя: оумолчи, и изыди

изъ него. 26. И страсе его дꙋхъ нечистый, и возопи гласомъ великимъ, и изыде изъ него. 27. И оужасошасѧ вси, ꙗкоже стѧзатисѧ имъ къ себѣ, глаголющымъ: что есть сїе; и что оученїе новое сїе, ꙗко по области и дꙋховомъ нечистымъ велитъ, и послꙋшаютъ его; 28. Изыде же слꙋхъ абїе во всю странꙋ Галїлейскꙋ.

29. И абїе изъ сонмища изшедше, прїидоша въ домъ Сїмоновъ и Андреовъ, со Іаковомъ и Іоанномъ. 30. Теща же Сїмонова лежаше огнемъ жегома: и абїе глаголаша емꙋ о ней. 31: И приступль воздвиже ю, емь за рꙋкꙋ еѧ: и оставиѧ ю огнь абїе, и слꙋжаше имъ. 32. Поздѣ же бывшꙋ, егда захождаше солнце, приношахꙋ къ немꙋ всѧ недꙋжныѧ и бѣсныѧ. 33. И бѣ весь градъ собралсѧ къ дверемъ. 34. И исцѣли многи злѣ страждꙋщыѧ различными недꙋги, и бѣсы многи изгна, и не оставлѧше глаголати бѣсы, ꙗко вѣдѧхꙋ его Хрїста сꙋща.

35. И оутро, нощи сꙋщей зѣло, воставъ, изыде, и иде въ пꙋсто мѣсто, и тꙋ молитвꙋ дѣѧше. 36. И гнаша его Сїмонъ, и иже съ нимъ: 37. И обрѣтше его, глаголаша емꙋ, ꙗко вси тебе ищꙋтъ. 38. И глагола имъ: идемъ въ ближнїѧ веси и грады, да и тамо проповѣмъ: на сїе бо изыдохъ. 39. И бѣ проповѣдаѧ на сонмищахъ[1]) ихъ, во всей Галїлеи, и бѣсы изгонѧ. 40. И прїиде къ немꙋ прокаженъ, молѧ его и на колѣнꙋ припадаѧ пред нимъ, и глаголѧ емꙋ, ꙗко, аще хощеши, можеши

---

[1]) Овдје ваља учитељ да напомене својим ученицима да су се датив, инструментал и локал множине свијех врста изједначили са трећом врстом у руском језику, за то и долази сонмищахъ мјесто сонмищихъ у руско-словенском диалекту.

мѧ ѡчистити. 41. Іисꙋсъ же милосердовавъ, простеръ рꙋкꙋ, коснꙋсѧ егѡ, и глагола емꙋ: хощꙋ, ѡчистисѧ. 42. И рекшꙋ емꙋ, абіе ѿиде ѿ негѡ прокаженіе, и чистъ бысть: 43. И запрещъ емꙋ, абіе изгна его, 44. И глагола емꙋ: блюди, никомꙋже ничесоже рцы: но шедъ покажисѧ ієреєви, и принеси за ѡчищеніе твое, ꙗже повѣле Мѡѷсей, во свидѣтельство имъ. 45. Онъ же изшедъ начатъ проповѣдати многѡ и проносити слово: ꙗкоже ктомꙋ не мощи емꙋ ꙗвѣ во градъ внити: но внѣ въ пꙋстыхъ мѣстѣхъ бѣ: и прихождахꙋ к немꙋ ѿвсюдꙋ.

2.

1. И вниде паки въ Капернаꙋмъ по днехъ: и слышано бысть, ꙗкѡ въ домꙋ есть. 2. И абіе собрашасѧ мнози, ꙗкоже ктомꙋ не вмѣщатисѧ ни при дверехъ: и глаголаше имъ слово. 3. И пріидоша къ немꙋ, носѧще разслабленна (жилами), носима четырми: 4. И не могꙋщымъ приближитисѧ къ немꙋ народа ради, ѿкрыша покровъ, идѣже бѣ, и прокопавше свѣсиша ѡдръ, на немже разслабленный лежаше. 5. Видѣвъ же Іисꙋсъ вѣрꙋ ихъ, глагола разслабленномꙋ: чадо, ѿпꙋщаютсѧ тебѣ грѣси твои. 6. Бѧхꙋ же нѣцыи ѿ книжникъ тꙋ сѣдѧще, и помышлѧюще въ сердцахъ своихъ: 7. Что сей такѡ глаголетъ хꙋлы; кто можетъ ѡставлѧти грѣхи, токмѡ единъ Богъ; 8. И абіе разꙋмѣвъ Іисꙋсъ дꙋхомъ своимъ, ꙗкѡ такѡ тіи помышлѧютъ въ себѣ, рече имъ: что сіѧ помышлѧете въ сердцахъ вашихъ; 9. Что есть оудобѣе; рещи разслабленномꙋ: ѿпꙋщаютсѧ тебѣ грѣси; или рещи: востани, и возми ѡдръ твой, и ходи; 10. Но да оувѣсте, ꙗкѡ власть имать Сынъ человѣческій на земли ѿпꙋщати грѣхи, (глагола разслабленномꙋ:) 11. Тебѣ

глаголю: востани, возми ѡдръ твой, и иди въ домъ твой. 12. И воста абіе, и вземъ ѡдръ, изыде пред всѣми: ꙗкѡ дивитися всѣмъ, и славити Бога, глаголющымъ, ꙗкѡ николиже такѡ видѣхомъ. 13. И изыде пакы къ морю: и весь народъ идѧше къ немꙋ и оучаше ихъ. 14 И мимогрѧдый Іисꙋсъ видѣ Левїю Алфеова, сѣдѧща на мытницѣ, и глагола емꙋ: по мнѣ грѧди, и воставъ въ слѣдъ егѡ иде. 15. И бысть возлежащꙋ емꙋ въ домꙋ егѡ, и мнози мытари и грѣшницы возлежахꙋ со Іисꙋсомъ и со оученики егѡ: бѧхꙋ бо мнози, и по немъ идоша. 16. И книжницы и Фарїсеє видѣвше его ꙗдꙋща съ мытари и грѣшники, глаголахꙋ оученикѡмъ егѡ: что ꙗкѡ съ мытари и грѣшники ꙗстъ и пїетъ; 17. И слышавъ Іисꙋсъ, глагола имъ: не требꙋютъ здравїи врача, но болѧщїи: не прїидохъ призвати праведники, но грѣшники на покаѧнїе. 18. И бѧхꙋ оученицы Іѡанновы и Фарисейстїи постѧщесѧ: и прїидоша и глаголаша емꙋ: почто оученицы Іѡанновы и Фарїсейстїи постѧтсѧ, а твои оученицы не постѧтсѧ; 19. И рече имъ Інсꙋсъ: еда могꙋтъ сынове брачнїи, дондеже женихъ съ ними есть, поститисѧ; елико времѧ съ собою имꙋтъ жениха, не могꙋтъ поститисѧ: 20. Прїидꙋтъ же днїе, егда ѿиметсѧ ѿ нихъ женихъ, и тогда постѧтсѧ въ тыѧ дни. 21. И никтоже приложенїѧ плата небѣлена пришиваетъ къ ризѣ ветсѣ: аще ли же ни,[1]) возметъ конецъ егѡ новое ѿ ветхагѡ, и горша дира бꙋдетъ. 22. И никтоже вливаетъ вїна нова въ мѣхи ветхи: аще ли же ни, просадитъ вино новое мѣхи, и вїно пролїетсѧ, и мѣси погибнꙋтъ: но вїно новое въ мѣхи

---

[1]) Ѿторгнетъ приставленїе егѡ новое (нѣчто) ѿ ветхагѡ, и горша дира бꙋдетъ.

новы влїати[1]) 23. И бысть мимоходити емꙋ въ сꙋббѡты сквозѣ сѣѧнїѧ, и начаша оученицы егѡ пꙋть творити, востерзающе класы. 24. И Фарїсеє глаголахꙋ емꙋ: виждь, что творѧтъ въ сꙋббѡты, егѡже не достоитъ; 25. И той глаголаше имъ: нѣсте ли николиже чли, что сотвори Давидъ, егда требованїе имѣ, и взалка самъ, и иже съ нимъ; 26. Какѡ вниде въ домъ Божїй при Авїадарѣ архїереи, и хлѣбы предложенїѧ снѣде, ихже не достоѧше ꙗсти токмѡ їереемъ, и даде и сꙋщымъ съ нимъ; 27. И глаголаше имъ: сꙋббѡта человѣка ради бысть, а не человѣкъ сꙋббѡты ради. 28. Тѣмже Господь есть Сынъ человѣческїй и сꙋббѡтѣ.[2])

---

[1]) Подобаетъ.

[2]) Из ова два јеванђелија види се јасно како у многоме одступа руско-словенски диалекат у правопису од старога словенскога језика. Учитељ ће морати одредити својим ученицима правила за правопис руско-словенскога диалекта. Стари словенски је пак правопис као и српски по Вуку. Ко зна законе гласовне тај зна одма и правопис стари словенски. Вид. Науку о гласовима. Такође ваља учитељ да покаже особине хрватско-словенскога и бугарско-словенскога диалекта својим ученицима.

Reg. upozeba

1. [illegible]
2. Komparativ
3. Superlativ.

– 2. I. 1934

УПУТСТВО за прву наставу мале деце у вери за родитеље, васпитатеље и учитеље првог и другог разреда. Као прилог уз књижицу „Прва настава у вери“. Написао Н. Ђ. Вукићевић 20 н.

Великаѧ православнаѧ катавасїѧ. Собранїе церковнагѡ пѣнїѧ изъ Ѳоктоиха, Минеи и иныхъ богослѹжебныхъ книгъ наипаче во дни недѣлныѧ и праздничныѧ оупотребляемаго наползѹ православнихъ хрїстїанъ сложеное ф. 1·—

ПРАВИЛА православне цркве. Српски превод с тумачењима од Н. Милаша. I. Правила светих Апстола. Друго поправљено и попуњено издање ф. 1·—

ГРАМАТИКА српска, за учитеље III. и IV. разреда. Израдио Мита Нешковић 50 н.

ПРОСТРАНИ КАТИХИЗИС правосл. источне цркве. Написао Н. Ђ. Вукићевић. I. део: О вери. За 4. и 5. разред основних и 1. и 2. разред средњих школа 30 н.

— — II. део: О надежди и љубави. За 6. 7. и 8. разред основних и 3. и 4. раз. средњих школа 30 н.

ДОСТОЈАНСТВА у православној цркви по црквено-правним изворима до XIV. вјека. Расправио проф. Н. Милаш ф. 1·25

ДУХОВНЕ беседе. Написао Јевтимије Вукадиновић прота земунски ф. 1·20

МАЛА СВЕШТЕНА ИСТОРИЈА за српске народне школе 9 н.

АПОСТОЛИ и ЈЕВАНЂЕЉА недељна и празнична преко целе године, српски превео Платон Ата нацковић 80 н.

МАПА ЕВРОПЕ од Ханткеа. Српски приредила и издала књижара браће Јовановића, у највећем формату, на платну прилепљена ф. 6·—

КЊИЖАРА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА У

препоручује следеће књиге

БИБЛИЧНЕ ПОВЕСТИ новога завета у
ма за децу написао Н. Ђ. Вукићевић.
прављено издање

ИЗЈАШЊЕЊЕ св те литургије за ср
написао Никола Ђ. Вукићевић. Друг
но издање

КРАТАК наук мађарског језика. I. Четв
љено и попуњено издање

— — II. део —

КРАТАК НАУК мађарског језика III. де

МАЛА катавасија за школску младеж

СПОМОЋНА КЊИГА за разјашњавање
јања. Написао Н. Ђ. Вукићевић. Д
љено издање

КРАТКИ КАТИХИЗИС за православне
нике трећега разреда основних шко
натам у духовној књижевности право
делима написао Ник. Ђ. Вукићевић

ПРВА настава у вери (мали катихизис)
не српске ученике првог и другог
школа. Написао Ник. Ђ. Вукићевић упр

ПРИПОВЕТКЕ из старога и новог заве
Даничић. Једанаесто издање

СРПСКА граматика за средње школе. Н
Вујић. Пето прерађено издање

РЕЧНИК српскога и немачког језика.
Поповић. I. немачко-српски део

— — у фином повезу

РЕЧНИК српскога и немачкога језика.
Поповић. II. део: Српско-немачки

РЕЧНИК страних речи које се употре
у говору, у новинама, повременим
књигама

Nt, 373